

Hringariki

Medlemsblad for Ringerike Slektshistorielag

Nr. 1 - 2016

26. årgang

Hringariki 25 år!

Hringariki

Medlemsblad for Ringerike Slektshistorielag

26. årgang

Redaksjon

Nils Elsrud
Sten Høyendahl
Tom Larsen
Ole E. Yttri

Marte Inger Stubberud
(nettsideansvarlig)

Ringerike Slektshistorielag ble startet 7. februar 1985, og har rundt 230 medlemmer. Medlemskontingenten er kr 300 pr år. Medlemmene får tilsendt Hringariki to ganger i året, og det arrangeres jevnlig møter og foredrag.

Laget har lokaler på Veien gamle skole, og har der en samling av bøker og tidskrift mv. Navnet Hringariki ble patentert i 2000.

Vår hjemmeside er:

<http://www.ringerike-slektshistorielag.com>

Medlemskap tegnes hos Nils Elsrud,
Paasche Aasens vei 26, 3514 Hønefoss.
Tlf. 915 66 980.

Artikler til Hringariki sendes: sten.hoyendahl@gmail.com

Postadresse: Sten Høyendahl, Hårumsbyen i Hole,
Vollgata 74, 3512 Hønefoss

Forsiden:

Anna Colbjørnsdatter - maleri fra 1701 av ukjent kunstner,
restaurert i 1852 av Johan Gørbitz.
Foto av maleri fra Oslo Museum.

Baksiden:

Hønefossen - maleri av Christian August Lorentzen (ca 1797).
Eier: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design.

Nr. 1 - 2016

Innholdsfortegnelse

Side	
4	Kari Telste Kløttige kvinner i krig
11	Jens Zetlitz Anna Colbiørnsen (En Vise om kiek Mod)
12	Sten Høyendahl Den æreløse Gunder Stensen på Hårum og hans etterkommere
25	Sten Høyendahl Den vanskelige gotiske håndskriften
26	Tom Larsen Erik Arnesen Grønvold - på kant med loven
28	Nils Elsrud Den bergtatte Astrid Olsdatter Elsrud
36	Sten Høyendahl Fredrikke Nilson, Beate Moe og Jørgen Moe
40	Else Marie Abelgård Slektshistorie fra Soknedalen
43	Anne Berit Lerberg Min barndoms gate
49	Ragnvald Lien Torsteinsen, Nilsen og Haraldsen som patronymikon i tre generasjoner
52	Tom Larsen Straffanger i Hønefoss distriktsfengsel (1876)
58	Sten Høyendahl Et drap i Skjærdalen i det Herrens år 1664
60	Sten Høyendahl Født på Ringerike, død i Oslo 1925-1935
67	Aktuelle bøker
67	Aktuelle tidsskriftartikler
68	Henrik Wergeland Æventyr om Ringerikji
69	Henrik Wergeland Eventyr om Ringerige
70	Årsberetning 2015
71	Resultatregnskap 31. desember 2015 og budsjett 2016
72	Årsmøte 9. februar 2016
(73)	Claus Frimann Anna Colbiørnsen
35	Ringeriges Ugeblad, 24. april 1845 (om Paal Putten)
39	Ringeriges Ugeblad, 24. desember 1874 (om Utøya)
51	Ringeriges Ugeblad, 31. juli 1877 (om et skifte i København)
69	Ringerikes Blad, 26. mai 1898 (om dyreliv i Soknedalen)

Fra redaksjonen

Hringariki har 25-årsjubileum, et kvart århundre med slekts- og lokalhistoriske artikler fra Ringerike! Men vi har også i løpet av våren hatt et annet jubileum - det er 300 år siden svenske tropper rykket inn mot Norderhov prestegård og Nordkleiva. Ringerikes Museum har tatt initiativ til en serie foredrag om krigen i 1716, og Ringerike Slekthistorielag har arrangert ett av disse. Vårt medlem Kari Telste fortalte 16. mars om kvinnene som den gang gjorde seg bemerket: prestefruen Anna Colbjørnsdatter, plasskona Kari Hiran på Krokskogen og Anna Krefthing, eier av Bærums jernverk. Nærmere femti personer hadde funnet veien til Svenskestua, og det må anses som brukbart framme når lokalavisen unnlater å gi forhåndsomtale.

Kari Telste har også en artikkel om Kari Hiran og de to Anna'ene som bidro til at de norske styrkene unngikk bakholdsangrep mot den strategisk viktige skansen ved Gjellebekk. Av de tre er det særlig Anna Colbjørnsdatter som er blitt husket, men ut på 1800-tallet endret kvinneidealet seg - kvinner skulle være svake og forsvarsløse. Modige og snarrådige kvinner passet ikke inn i dette bildet. Her i bladet lar vi oss ikke anefekte av 1800-tallets idealer - vi hedrer derimot Annas minne med heroiske strofer fra 1790-årene av Claus Frimann og Jens Zetlitz. Og har vi først begitt oss inn på det skjønneretære, tar vi også med et eventyr om Ringerike av Henrik Wergeland, som ikke holdt seg for god til å prøve seg med dialekt.

Sten Høyendahl har funnet en lagtingssak fra 1706-07 i Steinsfjerdingen som har vært lite kjent, da hjemtingbøkene for disse årene er gått tapt. Det gjelder en åstedstvist om fiskerettigheter mellom Lore og Hårumsgårdene. Her føres utallige vitner, blant dem krigshelten Bent Aslesen finne fra 1716, som i 1680-årene tjente på Øvre Hårum og fisket utenfor Lorelandet. Mange ukjente slektslinjer framkommer i denne saken. Hårumsbøndene fikk medhold på lagtinget, men det hjalp ikke stort ettersom Gjert Holst på Lore i 1708 anket og vant i overhoffretten, rikets nest høyeste rettsinstans.

Alle historisk interesserte på Ringerike har vel hørt om Astrid Olsdatter, gieterjenta på Skarrud i Ådalen som i 1720 ble tatt inn i berget av de underjordiske. Dette sagnet er kjent langt utenfor Ringerikes grenser. Nils Elsrud tar utgangspunkt i historien om Astrid, og gir

fyldige slektsoversikter over folket som i denne tiden bodde på Nordre Elsrud, hennes farsgård, og Skarrud, der hun tjente.

Else Marie Abelgård forteller om Martin Andersen på Tyttebærmoen under Oppegården som falt for fristelsen til å drive ulovlig brennevinssalg, og valgte å gå i fengsel istedenfor å betale bot. Senere flyttet han til Grønvold, helt vest i Soknedalen.

Anne Berit Lerberg (født 1953) vokste opp i Stabells gate i Hønefoss, og gir oss en detaljert oppvekstskildring fra 1950- og 1960-årene med alt som skjedde i gården og i gata. Mye har forandret seg i løpet av et halvt århundre!

Ragnvald Lien forteller om Nils Torstensen og Gunhild Larsdatter fra Brandbu, som i 1907 flyttet til Soknedalen. Såpass sent anvendte de fortsatt patronymikon (farsnavn), og barna kalte seg både Nilsen og Torsteinsen.

Tom Larsen presenterer oss for Erik Arnesen Grønvold, en forhutlet småtyv fra Ytre Ådalen som fra 1860-årene gikk inn og ut av fangenskap. Han døde ensom i 1880 på et værelse i Hønefoss, bare 51 år gammel, etter å ha inntatt for mye opiumsdråper - kanskje med hensikt? Erik ble fotografert i 1865 da han satt fengslet i Christiania. Han sitter på en stol med et usedvanlig sørgmodig uttrykk i ansiktet, og det er sikkert ikke uten grunn.

I sine oversikter over straffanger ved distriktsfengselet i Hønefoss har Tom Larsen nå kommet fram til 1876. Her satt det bare småforbrytere, ettersom de største fiskene ble sendt til Botsfengslet i Kristiania. Noen dommer for tyveri og voldsbruk var det jo også her, men den lengste straffen, tyve dager på fangekost, rammet Anne Jacobsdatter og to andre kvinner. Disse var dømt for å ha blitt besvangret av tre forskjellige mannspersoner, et lovbrudd som man den gang så svært alvorlig på.

Fra lovbrøytene igjen over til diktere - Sten Høyendahl gir oss ny kunnskap om Jørgen Moe og Fredrikke Nilson, hans første forlovede. Høyendahl har besøkt Mo i Steinsfjerdingen, dikterens farsgård, og funnet Fredrikkes brev fra 1830-årene til Beate, Jørgens søster. Her framgår det at forholdet mellom Fredrikke og Jørgen nok varte lenger enn biografene vil ha det til. En bagatell selvsagt, men når det gjelder ett av Ringerikes største navn gjennom tidene, skal og bør alle historiske detaljer være korrekte!

Hringariki 25 år!

Ringerike Slekthistorielag var faktisk ikke opprettet da det første nummeret av Hringariki ble utgitt i 1991. Laget ble stiftet først i 1994, men medlemmene var i mange år organisert i Ringerike Slekthistoriegruppe, den gang en underavdeling av Ringerike Historielag. Den første redaksjonskomitéen besto av Thorleif Solberg, Eigil Elsrud og Kjell Hallmann. Frank Otterbech overtok i 2003 etter Hallmanns død.

I 2007 ble det i Norsk Slekthistorisk Forenings tidsskrift Genealogen reist spørsmål om ikke de tre 82-åringene Solberg, Elsrud og Otterbech utgjorde Norges eldste sammensatte tidsskriftredaksjon. De styrte da også skuta fram til 2009. Solberg er nå den eneste gjenværende av den gamle garde, men så sent som i fjor publiserte han en artikkel i bladet.

Sten Høyendahl og Ole E. Yttri kom inn i redaksjonen i 2007, og Nils Elsrud og Tom Larsen i 2010. Disse fire utgjør den såkalte yngre garde der ingen har fylt 70 år, og alle er fortsatt

aktive i redaksjonen. Vi ser at det i disse 25 årene har vært en sterk kontinuitet, da listen over redaksjonsmedlemmer gjennom tidene består av kun åtte navn. Tendensen er klar - man forlater ikke Hringariki-redaksjonen i utide!

Hringariki er et blad laget av og for amatører, men redaksjonen har alltid hatt som mål å holde god kvalitet på stoffet. Vi ser det som et godt tegn at lokale fagpersoner ofte publiserer artikler i bladet. Et utmerket eksempel er professor Eyvind Fjeld Halvorsens bearbejdede oversikt over 1664- og 1666-manntallene for Ringerike, trykt i Hringariki nr 1/2005. Originalmanntallene er usedvanlig klønete ført i fjærpenne med stort rom for feiltolkninger, og alle som har forsket på 1600-tallet har spart masse tid og ergrelser ved å bruke Fjeld Halvorsens redigerte lister.

Så er det bare å brette opp ermene og ta fatt på de neste 25 årene. Vi tar gjerne imot nye artikkelforfattere!

Lagets nettsider bygges ut

Vi har begynt utvidelsen av lagets nettsider med å legge ut avfotografert kildemateriale, blant annet militærruller for Ringerike kompani, matrikler og tiendemanntall fra 1700-årene, fattigvesenets protokoller og lensmannsprotokoller fra 1800-tallet, kommunale manntall for Hønefoss fram til 1920-årene og mye annet. Mer følger!

Intensjonen har vært å legge ut de transkriberte tingbøkene for Ringerike på våre nett-

sider, men nå ser vi at tingbok 1 (1652-53) og 2 (1658-1660) er lagt ut på Nasjonalbibliotekets bokhylle! Flere av våre transkriberte tingprotokoller blir trolig lagt ut her. Thorleif Solbergs tingbokavskrifter for 1670-73 og 1681-1699 i modernisert språkform har i flere år ligget ute på lagets gamle nettsider.

Vi vil komme tilbake med en nærmere presentasjon av det utlagte kildematerialet i neste nummer av Hringariki.

Lars Borgersrud samlet fullt hus

Til lagets åpne møte 12. januar på Ringerikes Museum hadde vi fått Lars Borgersrud som foredragsholder, og det ble en ubetinget publikumssuksess - Svenskestua var fylt til absolutt siste plass. Temaet var Ringerike under annen verdenskrig med særlig fokus på sommeren 1944, da mye motstandsarbeid fant sted i vårt distrikt i regi av Milorg og de kommunistiske Osvald-gruppene. Milorg hadde i motsetning til Osvald lenge spilt en passiv rolle, men nå ble det utført flere sabotasjeaksjoner mot vik-

tige knutepunkter, og også arbeidstjenestens kontor i Hønefoss ble sprengt. Tyskerne svarte med flere motaksjoner, der sabotører ble tatt og flere henrettelser ble utført.

Lars Borgersrud, som er statsstipendiat, har ofte uttalt seg kritisk mot den tradisjonelle historieskrivningen, og er ikke redd for å utfordre autoritetene. Flere av de framførte benyttet derfor anledningen til å stille spørsmål etter foredraget. Historieskrivning er så visst ingen stiløvelse!

Kløktige kvinner i krig

Prestefrua, verksmadamen og plasskona som lurte svenskene i 1716

Alle ringerikinger kjenner historien om Anna Colbjørnsdatter som i 1716 førte de svenske troppene bak lyset på Norderhov prestegård. Historien om henne er blitt fortalt og gjenfortalt helt fra 1700-tallet til i dag. Men det var også to andre kvinner som i disse dagene gjorde en innsats for å narre svenskene: Kari Hiran på Krokskogen og Anna Krefting, som eide Bærums jernverk. Hvem var disse tre kvinnene, og hvilken rolle spilte de den gang i 1716? Og ikke minst, hvordan er deres betydning for utfallet av felttoget blitt vurdert i ettertid?

av Kari Telste

Karl 12. ønsket i 1716 å erobre Norge, og 8. mars krysset han den norske grensen med 3000 mann. Neste dag vant han en trefning ved Riser bru i Høland. Fjorten dager senere kom større svenske styrker opp Bunnefjorden. De invaderte Christiania 22. mars og beleiret Akershus, men manglet artilleri til å erobre festningen. De norske styrkene forskanset seg deretter ved Gjellebekk i Lier. Veiene til Ringerike over Krokskogen og Harestuskogen ble sperret med nedhogde trær, og et stort antall bønder ble utkommandert.

Karl 12. anså den norske stillingen ved Gjellebekk som sterk, så sterk at den sto i veien for hans videre operasjoner i Norge. Oberst Axel Löwen fikk derfor ordre om å dra med 500 ryttere opp gjennom Hadeland og Ringerike for å falle Gjellebekk i ryggen, og samtidig ble en styrke sendt mot Lommedalen.

Ville Gjellebekk ha stått imot et svensk bakholdsangrep? De norske styrkene hadde store problemer. De måtte ligge i bivak under åpen himmel, og i den første tiden sviknet også forsyningene. Biskop Deichmann beskrev situasjonen i ett av sine brev: *Ei blot den gemene Mand, men endog Officerer bekjendte, at de i nogle Dage ei havde smagt Brød i sin Mund.* Det er i denne vanskelige situasjonen at prestefrua, verksmadamen og plasskona griper inn i felttogets gang.

Trefningen på Norderhov prestegård

Oberst Löwen og hans dragoner kom 26. mars til Hakadals verk, der prokurator Søren Løch-

støer i et ubevoktet øyeblikk fikk sendt en budbringer over skogen i retning Gjellebekk. Dagen etter ble svenskene oppholdt av norske bønder under ledelse av Gregers Granavollen under en trefning på Harestuskogen, men de kom seg snart videre til Jevnaker, der de plyndret både prestegården og andre gårder. Presten i Jevnaker sørget for at det ble sendt bud til Norderhov om hva de hadde i vente. Allerede dagen etter, 28. mars om kvelden, kom svenskene til Norderhov og innkvarterte seg i prestegården og på Gussgården, Hønen og Tanberg. Samtidig marsjerte norske styrker fra Lier og opp Holsfjorden. Det er nå Anna Colbjørnsdatter kommer inn i historien.

Anna skal være født i 1665 eller -67, og var datter av presten Colbjørn Torstensen Arneberg. I 1682 ble hun - etter familietradisjonen bare 14 år gammel - gift med presten Jonas Ramus, som da var 33 år. Jonas Ramus ble i 1690 prest i Norderhov. Da svenskene inntok prestegården denne marskvelden var Anna om trent femti år gammel, mens presten selv skal ha vært syk og sengeliggende.

Det er mange detaljer i historien om Anna Colbjørnsdatter. I store trekk går den ut på at hun vartet opp med kveldsmat, øl og brennevin i slike mengder at svenskene ble stridsudyktige. Mens hun gikk rundt i sine mange gjøremål, sørget hun for å snappe opp mest mulig av svenskenes planer. Denne kunnskapen smuglet hun ut med tjenestejenta under påskudd av at hun måtte et ærend til nabogården, og derfra gikk bud videre til Stein. Kanskje vel så viktig var at hun villedet svenskene om hvor de norske styrkene befant seg. Dermed ante de fred og ingen fare, tok av seg munuren og gikk til sengs i bare underklærne.

De norske styrkene var ut på kvelden kommet til Stein med tre kompanier. De angrep prestegården ved tretida om natta, og svenskene ble fullstendig overrumplet og ettertrykkelig slått. Døde og sårede lå igjen, oberst Löwen ble tatt til fange, og resten av styrkene flyktet. Noen tok veien over isen mot Vikersund, mens andre dro tilbake den veien de hadde kommet, mot Jevnaker. De var dratt ut for å nedkjempe Gjellebekk skanse, men ble selv knust på Norderhov prestegård.

Oberst Löwen blir mottatt på prestegården av Anna Colbjørnsdatter, som spør om å få sende tjenestejenter til nabogården etter matvarer. Kobberstikk etter Erik Pauelsens maleri av 1779. Gjengitt med tillatelse av Buskerud fylkesfotoarkiv.

På Bærums jernverk

Men svenskene var ikke slått en gang for alle. Karl 12. hadde også sendt tropper mot Lommendalen og Asker. Samme dag som oberst Löwen og hans dragoner red videre fra Hakadals verk mot Harestuskogen og Norderhov, kom budbringeren fra Hakadal fram til Bærums verk. Madame Anna Krefting sendte da ut en mann, Anders Mattisen, som sørget for at Søren Løchstøers bud kom på rett vei til Gjellebekk.

Anna Krefting var datter av kjøpmann og sagbrukseier Poul Vogt i Christiania, som også var kommerseråd og magasinforvalter på Akershus festning. I 1699, 16 år gammel, ble hun gift med 43 år gamle Herman Krefting, arving til Bærums jernverk. Han fikk først overta i 1701 da hans mor, Anna Felber, døde, og hun hadde som enke styrt verket i lang tid. Herman Krefting døde allerede i 1712. Den unge enken gjorde som sin svigermor - hun overtok driften av verket, og drev det videre i mer enn femti år. På den tiden var Bærums verk Norges største industribedrift.

I slutten av mars 1716 var Anna Krefting nettopp fylt 33 år. I Asker hadde det allerede vært flere trefninger med de svenske styrkene som lå der. Anna utstyrte derfor sine folk med geværer, som ble brukt i strid der svensker ble drept eller såret. Hun utvekslet også stadig informasjon med sine kontakter i Christiania.

Svenskene utviste stor aktivitet med troppeforflytninger i området, og hindret bøndene i å kjøre fram trekull. Dermed slukket den store masovnen, og verket stanset med store økonomiske tap som følge. Anna sørget likevel for proviant både til sine egne kullbønder og til de norske styrkene på skogen.

En svensk styrke under ledelse av oberst Schlippenbach inntok verket i påsken. Han forlangte å få utlevert nøklene til provianthus og kjeller, noe Anna skal ha nektet. Dette førte til at proviantlageret på verket ble plyndret. Anna snappet raskt opp at svenskene planla å angripe over Krokskogen, og sørget 14. april for å få sendt Anders Mattisen med bud til Gjellebekk om at angrep ville skje dagen etter. Da svenskene begynte å røre på seg 15. april, sendte hun en ny budbringer, Rasmus Christensen, for å varsle den norske posteringen i Nordkleiva om at fienden var på vei.

Trefningen i Nordkleiva

En svensk fortropp på rundt 200 dragoner kom 16. april over Krokskogen, et nytt forsøk på å falle Gjellebekk skanse i ryggen. De norske var orientert om svenskernes angrepsplaner. Det ble en brå og blodig stopp i Nordkleiva, det nåværende Tavleskaret, der 150 norske soldater og en bondehær på 350 mann lå og ventet på dem.

Anna Krefting. Oljemaleri på lerret av ukjent kunstner, trolig fra 1699. Eier: Norsk Folkemuseum.

Svenskene trakk seg tilbake til Lommedalen, noen til Jonsrud og andre til hovedkvarteret på Bærums verk. Nå var de blitt helt *vilde og truede at ruinere Jernverchet og andet Madame Kreftings eyede*. De beskyldte Anna Krefting for å ha informert den norske hæren, og ville ha hevnd fordi verkets folk hadde bevæpnet seg og sto imot dem. De manglet forsyninger både til folk og hester, og røvet og plyndret derfor alt de kunne få tak i, både på verket og på gårdene omkring.

Fanget av fienden

Etter begivenhetene i Nordkleiva ville den norske bondehæren pakke sammen og dra hjem, men svenskene hadde fortsatt tropper liggende ved Jonsrud i Lommedalen og på Bærums verk, trolig opp mot tusen mann. Den norske kapteinen Antoni Coucheron fryktet et nytt angrep, og la en listig plan. Han søkte en lokal kvinne som skulle la seg fange av svenskene, og innbille dem at store norske styrker var kommet til Nordkleiva.

Det var ikke lett å finne en kvinne som ville påta seg oppdraget, men til slutt lot plasskona Kari Rasmusdatter seg overtale mot løfte om belønning. Kari var gift med Bent Aslesen, som var speider og spion for de norske styrkene på Krokskogen. I forkant av trefningen i

Nordkleiva hadde han sendt bud om at svenskene var på vei. Hun var rundt femti år gammel og best kjent som Kari Hiran - Hiran var det finske navnet på Benteplassen, som lå rett ved allfarveien. Både Bent og Kari har vært regnet som finner, men de hadde bare bodd noen få år på Krokskogen, og var tidligere husmannsfolk under Skamarken på Tyrstrand. Navn som Rasmus og det urnorske Asle var ikke i bruk blant skogfinnene.

Ved Langebru ble Kari tatt av svenske vaktposter, og ført til Jonsrud. Her ble hun *under en haard examen* avhørt av en oberstløytnant, og hun smurte på som best hun kunne. Det kom stadig nye forsterkninger til den norske posteringen, så hun, flere tusen mann, og svenskene kunne vente seg et angrep over Krokskogen når som helst. Etter avhøret forlot svenskene leiren ved Jonsrud, tok med seg Kari og dro til hovedkvarteret på Bærums verk. Her fortalte Kari sin historie nok en gang, etter sigende til en svensk general, og fastholdt at *voris Folch var i vente*. Og hun la til at om hennes folk fikk vite at hun hadde vært hos svenskene, ville de skjære henne i mange små stykker!

Det kan se ut som om svenskene gikk på limpinnen. De slapp henne fri, og brøt kort etter opp fra Bærums verk. I hvilken grad tilbake-trekningen skyldtes Karis desinformasjon, er selvsagt vanskelig å avgjøre. Svenskene befant seg i disse dagene i en lei klemme. Forsyningene til hæren sviktet, og det gode vinterføret var på vikende front, noe som ville vanskeliggjøre en rask retrett. Ifølge militærhistorikeren J. O. Wahl hadde Karl 12. et par dager etter trefningen i Nordkleiva vært i Bærum og rekognosert veien over Krokskogen. Kongen skal «visstnok» i samråd med generalmajor Delvig ha kommet til at det her ikke var noe å gjøre.

Svenskene trekker seg tilbake

Vi vet ikke sikkert hvilken dag Kari Hiran ble tatt til fange og ført til Bærums verk, men trolig var det tre-fire dager etter trefningen i Nordkleiva. Av et tingsvitne i 1717 framgikk det at de svenske troppene hadde oppholdt seg på verket i åtte dager. Etter alt å dømme kom de dit 13. eller 14. april, slik at oppbruddet kan ha skjedd 21. eller 22. april. Om Kari har klart å narre svenskene om troppeansamlingene i Nordkleiva, kan dette ha vært inntatt i rapporter til den svenske hærledelsen.

Bærums verk. Avfotografert kobberstikk. Eier: Norsk Folkemuseum.

Krigslykken hadde nå definitivt forlatt svenskene. De ble ytterligere svekket 23. april, da de tapte et slag om Moss. Dansk-norske krigsskip kom opp Oslofjorden, og 29. april brøt de svenske styrkene opp fra Christiania, trakk seg sørover og krysset Glomma. To måneder senere inntok de Frederikshald, der borgerne satte fyr på byen - lederne var brødrene Peder og Hans Colbjørnsen, Anna Colbjørnsdatters halvbrødre. Kort tid etter kom Tordenskjold til Dynekilen og erobret den svenske transportflåten, der artilleriet befant seg. Karl 12. hadde nå ikke annet valg enn å dra tilbake over grensen.

De tre kvinnene hadde på hver sin måte forpurret svenskernes oppmarsj mot Gjellebekk. Anna Colbjørnsdatter svekket svenskernes årvåkenhet. Anna Krefting snappet opp etterretninger og sendte dem videre til de norske styrkene, mens Kari Hiran tok på seg det farefulle oppdraget med å fore svenskene med falsk informasjon. Det er ikke godt å si om svenskene var spesielt godtroende, eller om kvinnene var svært overbevisende. Kanskje svenskene rett og slett undervurderte dem, at det nærmest var utenkelig å bli tatt ved nesen av noen «fruentimmer»?

Hvordan er de tre vurdert i ettertid?

Etter at faren var over og svenskene var ute av landet, gikk fortellingene om felttoget videre på folkemunne. Men det var bare beretningen om Anna Colbjørnsdatter som forble levende i minnet. En grunn kan være at hun ble knyttet

sammen med sine brødre og deres heltemodige innsats ved Frederikshald. En annen er at beretningen om henne allerede i 1777 ble tatt inn i Ove Mallings bok *Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere*, utgitt i København.

Dermed ble Anna Colbjørnsdatter skrevet inn i patriotiske skildringer fra slutten av 1700-tallet og framover. Hennes heltemot ble hyllet i dikt og skuespill, skolebøker og historiebøker, og hun ble inntatt på Eidsvoll i portrettgalleriet over betydningsfulle nordmenn. I diktet *Anna Colbjørnsen (En Vise om kiekt Mod)* fra 1795 omtaler dikterpresten Jens Zetlitz henne som *Den Norderhougs mandige Qvinde, snedig og kiek*. Hans prestekollega Claus Frimann hadde allerede i 1790 beskrevet Norge som et land *Hvor Qvinder Mand i Kjækhed er*. Utvilsomt er det Anna som Bjørnson har hatt i tankene i nasjonalsangens tredje vers: *Kvinner selv stod opp at strede som de vare menn*. Han avlegger her også en visitt til hennes brødre: *Husker bare hvad som hændte ned paa Fredrikshald*.

Tidlig på 1800-tallet ble det reist tvil om Anna Colbjørnsdatter hadde gjort seg fortjent til sin heltestatus. Problemet var at det ikke fantes belegg i samtidige skriftlige kilder, og da kunne ikke den tids historikere godta at dette var sant. De tvilte riktignok ikke på at hun hadde gitt svenskene forpleining i prestegården, men ifølge Ludvig Daae var dette *mer en Dyd av Nødvendighed* enn en heltedåd. Dermed ble hennes innsats redusert til en biostendighet og henvist til «folkepoesi».

Kari Hiran avhøres av svenske offiserer på Bærums verk.
Tegning av Andreas Hauge, gjengitt i Alf E. Bjerkes bok *Nordens løve* (Aschehoug 1992).

Dette reagerte Conradine Dunker på da hun i 1850-årene skrev sine erindringer. Hun hadde jo selv hørt historien om Anna i sin barndom! Moren elsket å fortelle om de heltedige Colbjørnsønnene på Frederikshald, om søsteren Anna og hennes mot og fedrelandskjærlighet. Dessuten hadde lille Conradine fått historien fortalt av Annas egne oldedøtre. Den eldste av dem hadde hørt den av sin mor, som selv hadde vært til stede i prestegården i 1716. Historikeren og folkeminnesamleren Andreas Faye skrev i 1844 at rektor Borch i Drammen ofte hadde hørt historien av sin bestemor, som var Annas venninne: *Anna havde fortalt hende, at Løven var en saa peen og godlidende Mand, at det endog gjorde hende ondt at narre ham.*

Dette handler om hvilken status minner og overleverte fortellinger har i forhold til historiske kilder. På 1800-tallet ble historiefaget som vitenskapelig disiplin utviklet. Muntlige og overleverte beretninger hadde ingen plass i dette faget - det skulle bygge på fakta som kunne dokumenteres. Conradine Dunker og rektor Borch ville derimot hevde at beretningen var sann, fordi de hadde hørt den fra mennesker de hadde kjent og trodde på. I dag ser vi det slik at overleverte beretninger og minner utfyller historien og gir den et annet perspektiv.

Historiske kilder

Nå finnes det faktisk historiske kilder til beretningene om disse tre kvinnene. Etter krigen søkte de tre om økonomisk kompensasjon. Allerede i 1729 skrev Anna Colbjørnsdatter et brev til kong Frederik 4., egentlig en søknad om å få disponere arven etter sønnene sine. For å styrke sin sak framhever hun sin forskrekkelser og sitt forlis - altså tap under krigshandlingene, noe som er velkjent, skriver hun. Samtidig passer hun på å nevne at hun gjorde fienden *saa sikker og tryg, at han ventet sig ingen fare, indtil vore kom*, og hun visste godt at de norske styrkene snart ville komme. Som følge av de norske styrkenes *lykkelige Action* ble både sølvverket på Kongsberg og hele distriktet *frelst fra en truende Fare og Ulykke*. Hun plasserer altså seg selv midt i denne aksjonen, helt i tråd med hva ettertiden har ment om henne.

Det finnes også andre kilder. I 1732 tok sognepresten i Norderhov, Hans Rosing, inn en avskrift av et tidligere dokument i kallsboka. Dette omtaler på samme måte oppvartningen svenskene fikk og tryggheten de følte, samtidig som *Kundskabs Expresser* ble sendt til de norske styrkene. Ved å få dem til å føle seg trygge, ble de bokstavelig talt tatt på senga og måt-

te utkjempes slaget i underklærne, noe som tro-
lig ble avgjørende for utfallet av trefningen.

Mens Anna Colbjørnsdatter ble husket og
hyllert av diktere og malere, gikk Kari Hiran
raskt i glemmeboken. Først omkring 1905 ble
hennes bøneskriv fra 1717 gjenoppdaget, og
hun kom raskt i lokalhistorikernes søkelys. Da
Gunnar Tveiten i 1914 utga sin beskrivelse av
Hole herred, ville han gjøre hennes innsats
kjent både for bygdefolk og andre:

Mens Anna Kolbjørnsdatter har faat denne brede
plass baade i historie og folketræditiøn, er hun
glemt den kvinde i Hole, som utførte en heltedaad
langt større enn Annas; ti mens den første var den
fornemme vertinde, som kunde bænke fienden til
høibords i egen stue uten anden resiko end et
mulig fangenskap, - gik derimot den anden paa
sin vovelige færd like i løvens gap - en færd som
kunde ha døden til følge. Indsatsen var livet -
større kan den ikke gis!

I sitt kapittel med personalhistorie over kjente
holeværingene brukte Tveiten hele syv sider på
Kari Hiran, mens Ringerikes store dikter, Jør-
gen Moe, bare fikk to!

Under annen verdenskrig fikk gutta på
skauen høre historien om Kari, og de lovt
hverandre da å reise et monument over henne
etter krigens slutt. Det løftet holdt de, og
minnesmerket over «Krokskogens første parti-
san» ble i 1956 reist på Benteplassen. Etter
nærmere to hundre år fikk hun virkelig sin opp-
reisning - bedre sent enn aldri!

Anna Krefting og hennes rolle under krigen
ble for alvor oppdaget av etnologen Elisabeth
Høvås, som i 2000 leverte hovedoppgave om
henne. Allerede 12. juni 1716 søkte Anna om
skattefritak for de økonomiske tapene hun had-
de lidt under felttoget, og i september 1717 ble
det tatt opp tingsvitne. En rekke vitner sto fram
og fortalte om svenskenes plyndringer og trus-
ler, om Annas tap, og om bud som var sendt av
henne til Christiania, Gjellebekk og Nordkleiva.

Alle de tre kvinnene ble tilkjent økonomisk
kompensasjon, noe som bekrefter at deres inn-
sats ble erkjent i samtida. Anna Krefting fikk
sin erstatning, og Anna Colbjørnsdatter fikk
beholde arven etter sine sønner. Kaptein Cou-
cheron hadde lovt Kari Hiran en belønning,
men da denne lot vente på seg, fikk hun i mai
1717 skrevet et brev til Slottsloven, som på
denne tiden styrte Norge. Fogden Lars Mikkel-
sen bekreftet innholdet, og la til at han på egen
bekostning hadde tilsagt Kari halv skattefrihet
på Benteplassen i tre år. Av Slottsloven ble hun
tilstått ytterligere to riksdaler i penger, ikke noe

stort beløp, men likevel et sikkert tegn på at
hennes innsats var blitt verdsatt. Øvrigheten
hadde ikke for vane å dele ut gaver og skatte-
lettelser i utide.

Kvinnelige helter – en selvmotsigelse?

Var Anna Colbjørnsdatter bare en gjestfri hus-
mor og vertinne, slik 1800-tallets historikere
hevde? I beretningene ble hun til en *mandig*
kvinne, samtidig som rollen som omsorgsfull
vertinne var framtrepende. Hun forente det
kvinnelige og mannlige, omsorg og heltemot.
Som kulturhistorikeren Anne Eriksen har på-
pekt, var det dette paradokset 1800-tallshistori-
kerne forsøkte å oppheve da de la hovedvekten
på oppvarmingen hun ga svenskene:

Den *mandige kvinde* ble skjøvet ut av virkelig-
heten og inn på kjøkkenet, mens det mannlige -
krigen, soldatene og de skriftlige kildene ble stå-
ende igjen som det egentlige og sanne.

Slik forsvant også Annas innsats ut av krigs-
historien. Dette mener jeg har sammenheng
med et endret kvinnebilde utover 1800-tallet.

På 1700-tallet var det ikke nødvendigvis
noen motsetning mellom mot og kvinnelighet.
En gift kvinne var riktignok underordnet sin
mann, men hadde likevel makt og myndighet
på sitt felt i den økonomiske virksomheten i
husholdet. Om presten Jonas Ramus var in-
disponert, var det Anna Colbjørnsdatter som i
en kritisk situasjon måtte opptre som overhode
i prestegården. På Bærums verk var det ikke
noe mannlige overhode, men enken Anna Kreft-
ting som måtte utvise den autoritet og myndig-
het som tilkom et husholdsoverhode.

Omkring 1800 ble det vanlig at kvinner i
det øvre sosiale sjiktet trakk seg tilbake til hus-
lige sysler. Idealet var at de skulle være kjær-
lige og omsorgsfulle mødre, hustruer og vertin-
ner. Mens kvinner på 1700-tallet kunne opptre
som aktivt handlende og forsvare seg og sine,
passet ikke modige og snarrådigene kvinner med
kvinnebildet som vokste fram på 1800-tallet.
Bakgrunnen for endringen i kvinnebildet er
selsagt kompleks, men kvinner ble fra nå av
ansett som passive, svake og forsvarsløse. Der-
med ble også Anna Colbjørnsdatters helte-
modige opptreden oppfattet som ukvinnelig.

Et endret kvinnebilde alene forklarer imid-
lertid ikke hvorfor et glemselens slør ble truk-
ket over Kari Hiran og Anna Krefting. En
grunn til at Anna Colbjørnsdatter ble husket,
var at hun i folks bevissthet var koblet sammen
med sine heltemodige brødre, og dessuten spilte
hovedrollen i et dramatisk slag, der fienden

ble overrumplet. Men når Kari Hiran og Anna Krefting ble glemte, er dette en skjebne de ikke var alene om. Krigshistorien handler gjerne om store hærførere og generaler, mens soldater, fotfolk og budbringere reduseres til brikker i et større strategisk spill.

Det store i det små

Fra et kulturhistorisk perspektiv er det vel så interessant å undersøke hvordan vanlige menneskers små handlinger blir betydningsfulle for den store historien. Med fare for eget liv og eiendom opptrådte de tre kvinnene som budbringere og hemmelige agenter, og fikk forpurret svenskernes frammarsj mot den livsviktige stillingen ved Gjellebekk.

I historien om Anna Colbjørnsdatter blir hovedvekten gjerne lagt på at hun vartet opp med mat og brennevin. Viktigere er at hun førte fienden bak lyset, og som hun selv skriver, fikk dem til å føle seg trygge og sikre. Samtidig lot hun norske styrker få vite - skjønt vi vet ikke sikkert hva budet gikk ut på - at det i løpet av natten var mulig å overrumple svenskene. Hadde utfallet blitt det samme om hun hadde forholdt seg passiv?

Bærums verk var ikke bare fiendens hovedkvarter for operasjonen på Krokskogen, men herfra kom også viktig informasjon om hvor

tallrike svenskene var, hva de planla og hvordan troppene beveget seg. Hadde kaptein Coucheron og hans tropper rukket å komme bondehæren i Nordkleiva til unnsetning uten denne informasjonen?

Kari Hiran tok på seg det farefulle oppdraget med å la seg fange av svenskene og gi dem falsk informasjon. Man kan spørre seg: ville det uten hennes innsats kommet et nytt svensk framstøt over Krokskogen?

For Norges Døttre ...

De tre kvinnene viste mot, kløkt og handlekraft i møte med fienden. Kari Hiran tok utvilsomt den farligste risikoen ved aktivt å oppsøke svenskene. Anna Krefting klarte å varsle de norske styrkene ved Gjellebekk og i Nordkleiva, slik at de fikk kjennskap til fiendens angrepsplaner. Anna Colbjørnsdatters rolle vil aldri bli klarlagt fullt ut, men hun lyktes utvilsomt i å sette fienden ut av spill.

Tre våpenløse kvinners handlinger kan faktisk ha hatt betydning for utfallet av krigen. Svenskenes felttog endte i en sørgelig fiasko, ikke minst fordi de aldri klarte å erobre den strategisk viktige skansen ved Gjellebekk. Og da får vi bare stemme i med dikterpresten Claus Frimann, et par mannsaldre etter svenskernes innmarsj: *For Norges Døttre tag dig vaer!*

Litteratur

- Bjerke, Alf E.: *Nordens løve - Karl 12. i Norge. Felttogene i 1716 og 1718*. Aschehoug, Oslo (1992).
- Dunker, Conradine B.: *Gamle Dage. Erindringer og Tidsbilleder*. Gyldendalske Boghandel, København (1871).
- Eriksen, Anne: «Den Norderhogs mandige kvinde...» - noe om heltestatus og kvinnelighet. *Tradisjon. Tidskrift for Folkeminnevitenskap* nr 21/1991, s. 87-99. Universitetsforlaget.
- Faye, Andreas: *Norske Folke-Sagn*. Andet Oplag. Guldberg og Dzwonkowskis Forlag, Christiania (1844).
- Frimann, Claus: *Almuens Sange*. Gyldendals Forlag, København (1790).
- Graff, Atle: *Streiftog på Krokskogen med Fredrik Schjander d.e.* (2006).
- Holck, Per: Anna Colbjørnsdatter og Jonas Ramus i Norderhov kirke. *Ringerike* 2003, s. 48-64.
- Høvås, Elisabeth: Anna Krefting, født Vogt - et husholdsoverhode på 1700-tallet. Hovedoppgave i etnologi. Universitetet i Oslo.
- Høvås, Elisabeth: Den store nordiske krig på Bærums Jernverk. *Asker og Bærum Historielag*, skrift nr 42 (2002), s. 2-11.
- Høyendahl, Sten: Fra Skamarken på Tyrstrand til Benteplassen på Krokskogen. *Hefstet Ringerike* 2007, s. 11-14.
- Høyendahl, Sten: På sporet etter Kari Hiran. *Hringariki* nr 1/2010, s. 4-5.
- Malling, Ove: *Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere*. København (1777).
- Nilsen, Karl: Krigshandlingene i Askerområdet 1716. *Asker og Bærum Historielag*, skrift nr 16 (1975), s. 43-54.
- Nilssen, Fred Harald: Norderhov-trefningens militære helter. *Ringerike* 1998-99, s. 24-26.
- Nilssen, Fred Harald: Svensk angrep på Krokkleven. *Ringerike* 1998-99, s. 63.
- Tveiten, Gunnar: *Hole Herred. Ringerike. En bygdebeskrivelse*. Utgitt av Hole kommune (1914).
- Wahl, J. O.: *Felttogene 1716 og 1718*. Særtryk af Norsk Militært Tidsskrift. Kristiania (1903).
- Zetlitz, Jens: *Sange for den norske Bonde-Stand*. Bergen (1795).

Utrykte kilder

Statsarkivet i Oslo, Aker sorenskriveri, tingbok A 32 (1712-20), fol. 265b-266b.

Anna Colbiørnsen (En Vise om kiek Mod)

Om Anna Colbiørnsen jeg qvæder et Qvad,
Den Norderhougs mandige Qvinde,
Som, snedig og kiek, fra den sølvrige Stad
Bortholdt den fordervende Fi'nde.
Til Fødelands Gavn
Hun gjorde sit Navn
Udødeligt - evigt sit Minde.

Til Norderhoug kommer en ubuden Giest,
En Svenske, af Navnet en Løve;
Ham følger en frygtelig Skare til Hest,
Som Kongsberg vil brænde og røve;
Mod Qvellen det er,
Man hvile vil her;
Frue Anna herberger den Løve.

I Tale og Færd hun saa venlig sig teer,
Det Bedste, hun har, hun frembringer;
Hun hører, hvad Anslag paa Færde der er,
Og tænker: "det neppe gelinger"
At Nordmænd er nær,
Og hvor som de er',
Glad hører hun - Glæden nedtvinger.

Til Steen, hvor de Norske, men svagere, staae,
Et Bud hun beslutter at sænde;
En Jente faaer Orlov et Erind' at gaee
(De Svenske mistænke ei hende)
Til Lehnsmænd nær
Hun Budskabet bær,
Han skyndig til Steen det skal sænde.

I Norderhougs Præstegaard Fienden er!
"Imorgen, før Soel kan fremtræde,
"De komme til Steen, og da æde de Jer,
"Om I dem i Nat ey kan æde.
"Fast Tusind det er,
"Med Flinter og Sverd;
"Blodt Hestene skal Jer nedtræde."

"Men mærker, hvad Anna Colbiørnsen har sagt:
"Naar Lysning af bragende Lue
"Fra Norderhoug skinner, saa kommer med Magt,
"Og Svensken I skal underkue."
Saa lød hendes Bud:
Lyd hende, troe Gud,
Og agt paa den leedende Lue.

Imidlertid Anna med Drikke og Mad
Beverted' de Høye og Ringe;
For disse, som frøs udi Gaarden, hun bad,
Hun maatte - for Kulden at tvinge -
Antænde en Ild;
Den Oberst saa mild
Tillod det - høyt Luer sig svinge.

Nu komme de Norske - nu Kampen gaee an,
Nu fanges den fraadende Løve,
Nu fælde, for Nordmanden, Svenske som Sand,
End fleere nu Hestene prøve.
Thor Hovland! dit Sverd
Befordred den Færd,
"Din Arm, ey dit Navn var en Løve.

De adspredte Svenske, snart Dagen mon grye,
Sig samle, paa Valdpladsen finde
Den modige Anna, som fik dem at flye,
Den kloge og frygtløse Qvinde.
Og hun skal paa nye
Faae Svensken at flye.
Har fleere, end Norge, slig Qvinde?

En Rytter med spendt Karabin rider frem:
"Hvor ere de Norske! hvor mange?
"Hm - svarede Anna - "Du taler med klem,
"Din Konge, for Qvinder at fange,
"Har rustet sig ud
"Med Sverd og med Krud;
"For slige er Nordmænd ey bange.

"Men jeg har ey taalt dem, ey tælle dem kan;
"Bag Kirken sig ordne de kiekke,
"Saa stærke, som Field, og talløse, som Sand;
"Forsøg du, om du dem kan skrække!"
De mandige Ord
Forfærdet han troer,
Og flyer, sine Landsmænd at skrække.

Nu flye de forvilled, en hist og en her.
Den Norderhougs mandige Qvinde
Allene fordrev den fordervende Hær,
Og fanged den truende Fi'nde.
Til Norriges Gavn
Hun gjorde sit Navn
Udødeligt - evigt sit Minde.

Jens Zetlitz

Sange for den norske Bonde-Stand (1795)

Den æreløse Gunder Stensen på Hårum og hans etterkommere

Tidlig på 1700-tallet begynte en fiskeristrid i Steinsfjorden mellom Hårumsgårdene og Lore i Hole. I lagmannsretten ble det våren 1707 ført hele 17 vitner på åstedet, derav tre døtre av den tidligere oppsitteren Gunder Stensen maler på Østre Hårum.¹ Gunder Hårum hadde en tallrik etterslekt, og mange ringerikinger kan føre ham opp i sine anetavler. Han var imidlertid ingen velsett person. Han var en såkalt firemarksmann, en æreløs mann som ble møtt med forakt i lokalsamfunnet.

av Sten Høyendahl

Endelig dom i fiskeristriden ble først avsagt høsten 1708 i overhoffretten,² rikets nest høyeste rettsinstans. Det har ikke vært kjent tidligere at Ingeborg Lore i Hole og Mari Follum i Norderhov, som vitnet i lagtingsaken, var døtre av Gunder Hårum. Vi har derimot hatt kjennskap til at en av hans døtre var gift med Christen Nilsen på Li i Norderhov, men først i denne saken får vi vite at hun het Ambjørg.

«Dend omtvistede Cartise»

Saken gjaldt en kattise³ under Loreåsen som Hårumbøndene hadde satt opp noen år tidligere. Gjert Holst på Lore mente at de ikke hadde rett til dette, og at de tidligere hadde fisket der ulovlig med vad.⁴ Dom på bygdinget ble avsagt 13. desember 1706, men tingboken fra denne tiden er ikke oppbevart, og saken kan ikke sees blant referatene som er inn tatt i de samtidige aktsprotokollene. Visessorenskriver Christian Müller bodde på Øvre Hårum, og sammen med de andre Hårumbøndene hadde han stevnet saken inn for lagmannsretten. Gjert

Holst på Lore hadde følgelig fått medhold på hjemtinget.

Under det første rettsmøtet 26. mars 1707 ble vitnene avhørt, og deretter ble åstedsbefaring foretatt av de seks lagrettemennene, som alle var fra Hole. Det var blitt sent på dagen, og saken ble besluttet tatt opp til doms 16. april.

En oppfarende kar

Bygdehistorien for Hole har mye stoff om Gunder Stensen og hans hustru Eli på Østre Hårum,⁵ da Gunder var en oppfarende kar som stadig kom i brudulje. I 1650-årene kalles han ofte Gunder Stensen maler - han drev altså håndverk ved siden av gårdsbruket. Ifølge prestemanntallet 1664 var han 60 år gammel og sønnen Trond 34,⁶ men i manntallet for 1666 ser vi at han også har den niårige sønnen Jørn.⁷ Aldersforskjellen på eldste og yngste sønn er så stor at han høyst sannsynlig var gift to ganger, og Eli var i så fall hans andre hustru. Sønnen Trond og datteren Ambjørg virker noe eldre enn sine søsken, og er nok av første ekteskap.

På Østre Hårum finner vi Gunder Stensen første gang i 1631,⁸ der han overtar etter en Trond som bare var en kort tid på gården, i 1629 og 1630.⁹ Ettersom Gunders eldste sønn heter nettopp Trond, kan man spekulere i om han har giftet seg med enken etter forrige bruker. Gården var i Oslo hospitals eie.

Gudmund Bakke mener at Gunder Stensen tidligere kan ha vært bestyrer eller bruker av Hole prestegård, da det i en grensetvist i 1652 mellom Hole prestegård og Helgeland ble framlagt et dokument fra 1627 under Gunder Stensens hånd.¹⁰ Av tingboken framgår at det dreier seg om en fredlysningsseddel av 1. juni 1627, undertegnet av Johan Snell og Jens

¹ Statsarkivet i Oslo (SAO), Christiania (Chra) lagting, tingbok I-9, fol. 244a-250b (26. mars og 16. april 1707). Det arbeides med å skrive av ringerikssakene i denne protokollen, og disse vil etter hvert bli lagt ut på Ringerike Slekthistorielags nettsider.

² SAO, Overhoffretten, avsiktsprotokoll 1708, fol. 63a-b (1. august 1708).

³ En kattise er en faststående fiskeinnretning av loddrette trestolper, satt ned i bunnen på grunt vann. En trang, kileformet åpning av myke greiner bøyde seg unna når fisken svømte inn, men hindret den i å komme ut igjen.

⁴ Uttrykket vad er brukt om flere fiskeredskaper, og kan være not eller line med anker.

⁵ Bakke (2002), s. 319-321.

⁶ Riksarkivet (NRA), Rentekammeret (RK), Hadelands prosti, Hole prestegjeld, manntall 1664.

⁷ *ibid.*, manntall 1666.

⁸ NRA, RK, lensregnskap Akershus (lensr. Akh.) len, Buskerud og Hallingdal (BH) fogderi, landskatt 14 dager etter Martini 1631.

⁹ *ibid.*, landskatt 14 dager etter Martini 1629 og 14 dager etter Martini 1630.

¹⁰ Bakke (2002), s. 319.

Nielssøn.¹¹ Ettersom fogden Johan Snell har utstedt dokumentet, må årstallet i tingboken nødvendigvis være feilskrevet - det korrekte skal utvilsomt være 1647. Gunder Stensen har nok bare vært et tilfeldig vitne som bekreftet dokumentets riktighet.

Gunder står bare en gang oppført med eiendom, i 1641 med 10 lispund pantegods i det nærliggende Vekkern i Steinsfjerdingen.¹²

«Du est en fire marks Mand»

Gunder kom like før jul 1653 i håndgemeng med sorenskriver Povel Snell. Retten ble våren etter satt på Nordre Frøyshov tingstue, og saken er innført i tingboken for Hadeland.¹³ Gunder hadde ifølge tiltalen gått ubedt i gjestebud hos prokurator Niels Sørenssøn på Vestre Hårum,¹⁴ der også Povel Snell og fogden Hans Nielssøn var til stede. Her hadde Gunder kommet i klammeri med skriveren og æresskjelt ham for det han var verdt. Så hadde han angrepet skriveren med et spisst, nyslepet jern, men da hadde andre gjester gått imellom og avverget angrepet. Flere kunne imidlertid bevitne at skriveren hadde fått en skade i høyre hånd.

Gunder fortalte i retten at bråket startet ved at Povel Snell hadde kalt ham en firemarks-mann.¹⁵ Den som var dømt til å bøte fire mark ble automatisk ansett som æreløs, *mindre Mand*, som innebar tap av ære, og slike folk ble utsatt for dyp forakt. Æreløsheten var blitt innført i Norge etter innflytelse fra dansk rett.¹⁶ I Christian IVs *Norske Lovbog* av 1604, mannhelgebokens 21. kapittel, ser vi at den som kom med ærekrenkende beskyldninger og ikke

Lommekart over den meest besøgte Deel af Ringerige (1846) - utsnitt. Trykk: Statens Kartverk.

kunne bevise dette, skulle bøte fire mark sølv til kongen samt betale en pengesum til den utskjelte. Povel Snell visste bedre enn å bruke et slikt skjellsord uten grunn, og Gunder må derfor tidligere ha fått en firemarksbot i retten, etter alt å dømme for ærekrenkelse.

Gunder hadde svart Povel Snell at denne firemarksboten var basert på et tvilsomt tingsvitne som skriveren selv hadde satt opp, og han hevdet at både tingsvitnedokumentet og skriveren selv burde festes til kaken.¹⁷ Den som ble straffet ved kaken ble automatisk ansett som æreløs. Som en av samfunnets støtter ble Povel Snell naturlig nok rasende over denne fornærmelsen, og forsøkte å slå til Gunder. Gunder hadde derfor grepet til det spisse jernet, men hevdet at dette skjedde i selvforsvar.

Retten viste liten forståelse for Gunders argumentasjon, og dømte ham til å bøte fire mark sølv til kongen for sin *Magt, trusell och V-louglig gewehr*, og samtidig stå Povel Snell

¹¹ Statsarkivet på Kongsberg (SAKO), Ringerike og Hallingdal sorenskriveri (RH sskr), tingbok I-1, fol. 5b (27. april 1652).

¹² NRA, Stattholderarkivet, D IX pk 18, BH fogderi, odelsjordebok 1641.

¹³ Statsarkivet på Hamar, Hadeland, Land og Valdres sorenskriveri, tingbok I-3, fol. 53a-56b (1. april 1654).

¹⁴ Kalles senere Midtre Hårum eller Nedre Hårum.

¹⁵ Lov om verbale ærekrenkelser er nedtegnet i Christian IVs *Norske Lovbog* av 1604, mannhelgebokens 21. kapittel. For ærekrenkende utsagn, herunder beskyldninger om uærlig sak som ikke kunne bevises, skulle den domfelte bøte til fornærmede eller seksmannsdom, og i tillegg bøte fire mark sølv til kongen.

¹⁶ Historikeren Steinar Imsen hevder at æreløshet ble innført på 1600-tallet som straff for en del handlinger etter mønster fra dansk rett, jf *Norsk historisk leksikon*, s. 373. Dette var nok blitt innført tidligere enn som så. *Kolding-ske recess* av 1558 foreskrev at en som hadde kommet med ærekrenkelser selv skulle dømmes æreløs, jf Dobbe (1996), s. 87.

¹⁷ Kaken var en påle der domfelte personer av begge kjønn ble pisket med ris på bar rygg. Å bli kakstrøket medførte automatisk æreløshet, ettersom straffen ble utført av bøddelen. Man kunne også dømmes til å miste sin hud, men dette kunne gjøres i fengsel av andre enn bøddelen, og straffen var i så fall ikke ærerørig, jf Dobbe (1996), s. 124, som til dels siterer sin historikerkollega Bodil Chr. Erichsen. Bøddelen ble regnet som en uren person, men når folk holdt ham for æreløs var dette et sosialt og ikke et juridisk fenomen, jf Steinar Imsen i *Norsk historisk leksikon*, s. 373.

I forbindelse med rettsaken ble det i 1707 tegnet et kart over Hårumsgårdene, Lore og Stein.
Foto: Riksarkivet. Overhoffrettens arkiv, nr 6.

til rette etter dom. Han hadde beskyldt skriveren for uærlig sak uten å kunne bevise dette, og måtte derfor ut med nye fire mark sølv til kongen. Gunder ble dermed firemarksmann nok en gang. At saken ble ført inn i tingboken på Hadeland, skyldes at den forulempede skriveren selvsagt var inhabil i saken.

Vi ser aldri Gunder som lagrettemann på tinget, noe som nok kom av æreløsheten som følge av firemarksbøtene han var blitt ilagt. Riktignok er han oppført blant lagrettemennene på tinget i desember 1673, men det tilføyes umiddelbart i referatet at *Vdj for^{me} Gunder Hurrums Sted betiendte Torgier Öfrebye Retten*.¹⁸ Det kan vel være at noen på tinget hadde reist innvendinger mot at en firemarksmann satt i lagretten, slik at en reserve måtte tiltre på kort varsel.

Gunder Stensen ble svært gammel

Hans Vestby hadde i 1670 innstevnet Gunder Hårum, hans sønn Trond og Christen Nilsen,

trolig svigersønnen, for gjeld som de ikke ville betale. De innvendte at de hadde tjent opp pengene ved arbeid og hogst på Krokskogen, men kunne ikke framlegge bevis for dette, og ble dømt til å betale innen halvmånedsdag.¹⁹

Gunder var sommeren 1680 helt inne ved Ågårdslia på Krokskogen og vitnet i en åsteds-sak. Han sa han var rundt 80 år gammel, og at for mer enn et halvt hundre år siden hadde han hørt gamle Harald Auren, Jens Li og Torger Vaker fortelle hvor Ringerikes grenser gikk: ut i det ytre Langliøset, østover og så i nord og nordvest. Skogen øst for dette hørte til Aker, og den vestre delen til Ringerike. Selv hadde Gunder ingen egen kunnskap om hvor grensene befant seg.²⁰

Gunder levde ifølge skatelistene fortsatt i 1682,²¹ men døde trolig kort etter. Kona Eli måtte møte på tinget i 1685, da hun ble beskyldt for å ha forledet den mindreårige datter-

¹⁹ *ibid.*, tingbok I-8, fol. 91a (9. november 1670).

²⁰ *ibid.*, tingbok I-15, fol. 68b (6. juli 1680).

²¹ NRA, RK, RH fogderi, fogderegnskap 1682, skattemanntall.

¹⁸ SAKO, RH sskr, tingbok II-2, fol. 138a (8. desember 1673).

datteren Marte Christensdatter til å stjele et stykke lerret på Øvre Hårum.

Trond Gundersen Hårum

Vi ser at Trond Gundersen, eldste sønn på Østre Hårum, allerede i 1660 brukte gården sammen med faren. I en sak fra 1662 ble de begge omtalt som leilendinger da hospitalsforstanderen Jacob Brandt tiltalte dem for rest på landskylden tilbake fra 1660, og Trond sto også til rest med 6 daler på førstebyggselen.²²

I 1664 ble Trond stevnet for tinget, da han nattestider hadde tatt fire tylfter merket tømmer fra borgeren Jacob Povelssøns sag i Åsa. Trond nektet ikke for dette, og ble dømt til å bøte tre mark sølv til kongen for tak. Han måtte også levere tømmeret tilbake til Jacob Povelsson.²³ Ettersom gjerningen var skjedd nattestider, i nattens mulm og mørke, kan det synes påfallende at han ikke ble dømt for tyveri.

På denne tiden ble begrepet ulovlig tak ofte brukt om handlinger som ikke kan sees å skille seg ut fra et ordinært tyveri. Selve uttrykket tak forekommer ikke i lovverket, men alle kjente betydningen av det, og det lå noe mer i det enn utelukkende å stjele. Gjerningsmannen ble likevel dømt til tremarksbot, som nå hadde avløst firemarksboten som en straff som medførte æreløshet. Å bli kalt tremarksmann var svært belastende for en etablert bondemann, og vi har sett at det nå utdaterte uttrykket firemarks-mann i 1653 ble brukt i spottende hensikt mot Gunder Stensen.

Nå var imidlertid Trond allerede i 1673 lagrettemann i en åstedssak,²⁴ og også flere ganger senere. Loven foreskrev tremarksbot for den som tok fra andre uten dom, og synderen måtte dessuten levere tilbake det han hadde forsynt seg med. Tremarksboten for tak ser likevel ikke ut til å ha vært automatisk ærerørig når handlingen ble ansett som en engangsforeteelse, subsidiært en gjerning som det fantes benådning for. Lovbryteren må nærmest ha fått tilgivelse etter prinsippet «gå bort og synd ikke

mer».²⁵ Men hvem ble dømt for tak, og hvem for tyveri? Den gang som nå var det stor forskjell på folk, og det kan nok være at bønder som hadde tråkket feil ble behandlet med mer overbærenhet enn fattigfolkene og omstreiferne som vanligvis ble tiltalt for tyveri.

I likhet med sin far var Trond på Krokskogen sommeren 1680 og avga vitneprov. Om trent 23 år tidligere hadde han tjent Oluf Bentsøn i Christiania to års tid, og da hadde han sammen med flere andre hogd tømmer ved Ågårdslia, der det på den tiden var mye skog. Han hadde hogd ovenfor Ågårdslisetra og opp i høyden som hellet vestover mot vassdraget, og hadde aldri hørt noen trette om hogsten.²⁶

Vinteren 1694 møtte Trond og Karl Sjursen Lore på tinget og avla ed, da de hadde vært med og besiktet noe høy som var funnet på Trøgslø.²⁷ Trond døde kort etter, idet hans enke står som bruker i matrikkelen for 1695. Svigersønnen Gudbrand Hansen overtok samme år.

Anders Berg, 52 år og opprinnelig fra Toten, fortalte i fiskeritvisten i 1707 at han hadde tjent for Trond seks års tid i 1670-årene, og dratt vad for ham utenfor Loreberget. Han hadde aldri sett at folket på Lore fisket der, og visste heller ikke om de hadde rett til dette. Trond hadde fortalt ham at all fisk innenfor Grufseskjæret ved Loretangen hørte til Lore, og at det var avsagt en lagmannsdom for at Hårums eiendeler gikk til dette skjæret, der det hadde stått ei furu som delemerke. I den tiden han var der, sto det bare en stubbe igjen på Grufseskjæret.²⁸

Ambjørg Gundersdatter på Li

Ambjørg Gundersdatter var gift med Christen Nilsen, som i 1666 hadde tjent som dreng på Søre Stein, 20 år gammel. De må ha vært gift

²² Dobbe (1996), s. 124-26. I Christian IVs *Norske Lov-bog* heter det i kjøpebolkens kapittel 1: *Tager mand fra anden vden dom: da skal hand føre det igjen, oc bøde imod den hand fra tog efter laugdomme. Oc konningen tre marck sølff, for det hand met wrette tog: oc søge siden sit efter loven.*

²³ SAKO, RH sskr, tingbok I-15, fol. 69a (7. juli 1680).

²⁴ *ibid.*, tingbok I-22, fol. 155b-156a (26. februar 1694).

²⁵ SAO, Chra lagting, tingbok I-9, fol. 247b-248a. Den innerste vika ved Hårumsleiret heter i dag Gruvika, og stedsnavnforskeren Margit Harsson har antatt at forleddet kan ha sammenheng med ordet *grov* (grop, hull i jorda). Man kunne tro at navnet Grufseskjæret (i dag Loretangskjæret) er avledet av dette. Vi har imidlertid adjektivet *grufsut/grufsete* (ujevne) som er lokalisert til blant annet Hallingdal og Valdres, jf *Norsk Ordbok* IV, s. 863. Om dette passer særlig godt med Loretangskjæret, kan nok diskuteres.

²² SAKO, RH sskr, tingbok I-4, fol. 27b (4. mars 1662).

²³ *ibid.*, tingbok I-5, fol. 90b (31. desember 1664). Det framgår ikke av tingreferatet at Trond hadde tatt tømmeret ved saga i Åsa, men borgeren Jacob Povelsson på Bragemes eide bare denne saga på Ringerike, jf Ropeid (1952), s. 89. Jacob Povelsson var svigersønn til Anders Jensen Hverven i Norderhov, og dermed også svoger til Klaus Andersen Lore/Åsa, jf Lagesen (1935), s. 221.

²⁴ *ibid.*, tingbok II-2, fol. 112a (4. september 1673).

Østigarden Hårum i dag. Foto: Sten Høyendahl.

like etter 1670. Han er trolig identisk med Christen Hårum som nevnes i slutten av 1670-årene og fram til 1684, da han i en gjeldssak kalles Christen Nilsen Hårum, men av en eller annen grunn er stevnet til Tanberg tingstue i Norderhov.²⁹

I 1685 bodde de på en plass under Stein, og her kom de opp i vanskeligheter. Datteren Marte Christensdatter ble sammen med Eli Hårum, Ambjørjs mor, innstevnet til tinget av den koleriske majoren Søren Rasmussøn på Øvre Hårum. Majoren hevdet at Marte, som gikk i sitt tiende år, hadde tilstått å ha stjålet noe lerret på bleikevollen som tilhørte ham.

Naboen Anders Midtre Hårum fortalte at Marte i majorens nærvær hadde innrømmet å ha tatt lerret fra bleikevollen på Øvre Hårum, og at det var bestemoren Eli som hadde fått henne til dette. Senere hadde Marte gått fra denne forklaringen, men likevel innrømmet at foreldrene hadde pålagt henne dette - faren hadde sagt: *Lad nu see at du Staar fast ved at Negte det.*

Også Olauv Andersdatter Rud vitnet. Marte hadde sagt henne at bestemoren hadde bedt henne gjemme lerretet under forkleet, og hun skulle også se om det var folk i stua på Hårum før hun bar det inn. Eli hadde da stått opp av senga og lagt lerretet inn i et skap. Marte kom fram i retten og nektet for å ha tatt noe som helst. Det var majoren som hadde truet henne til å innrømme tyveriet, hevdet hun.³⁰

²⁹ SAKO, RH sskr, tingbok I-18, fol. 17b (4. mars 1684). Det var riktignok en Christen Nilsen på denne tiden som eide Midtre Hårum, sønn av prokurator Nils Sørenssøn og dattersønn av Christen Lagessøn på Kjølstad i Modum, tidligere lagmann i Fredrikstad, men det er ikke noe som tyder på at han hadde flyttet til Hole.

³⁰ *ibid.*, tingbok I-19, fol. 62b-64b (16. juli 1685).

Slekten fra Østre Hårum hadde dårlig ord på seg, men majoren fulgte ikke opp saken til tross for at vitneprovne hadde gitt ham gode kort på hånden. Kanskje ønsket han ikke å stigmatisere disse folkene ytterligere, men bare gi enka til Gunder en skrekk i livet ved å innstevne til forhør.

Christen og Ambjørj bodde på Li i Norderhovsbygda fra senest 1689.³¹ I 1696 ble Christen trukket for tinget av Anders Jørnsen Tanberg og flere andre fordi han urettmessig hadde innhegnet et stykke av deres heste- og kuhavn, ei stor løkke av beste land på østsiden av allfarveien like ved Gullerud. Christen viste til et skriftlig innlegg fra sin landherre, assessor Anders Simonssøn, men ble dømt til å legge jordstykket ut igjen til felles febeite.³²

Christen ble sommeren 1696 innstevnet av fogden Christen Christensen for en mosegrodd gjeld på 2½ daler, som han allerede ved dom av 23. oktober 1682 på Tanberg tingstue skal ha blitt dømt til å betale. Han kalles *Christen Lij /: tilforn paa Froeg :/*, og har vel da tidligere bodd på Frok i Norderhov, trolig i 1670-årene.³³

Christen ble sommeren 1701 stevnet i en tømmersak.³⁴ Han må være død kort etter dette, da *Christen Lies Enche* våren 1702 innstevnes av Christen Christensen på Frøyshov for en mindre gjeld.³⁵

³¹ NRA, RK, RH fogderi, fogderegnskap 1689, tiendemannntall. Nesten ingen matrikler for RH fogderi er oppbevart for 1680-årene.

³² SAKO, RH sskr, tingbok I-23, fol. 31a-32a (13. juli 1696), og fol. 34a-35b (8. august 1696).

³³ *ibid.*, fol. 32b-33a (14. juli 1696). Noen dom av 13. oktober 1682 kan ikke sees innført i tingboken.

³⁴ *ibid.*, tingbok I-24, fol. 56b (8.-9. juli 1701).

³⁵ *ibid.*, fol. 88b (7. april 1702).

Ambjørg vitnet i 1707 i fiskerisaken mellom Hårum og Lore. Hun sa seg 68 år gammel og født på Hårum, der hun hadde bodd sine første 42 år. Hun kunne med sikkerhet si at Hårums eiendeler gikk inntil Loreberget, og Lores eiendeler begynte oppe på selve berget. Folket på Lore hadde da heller aldri i disse 42 årene fisket på de omtvistede stedene.³⁶

Ingeborg Gundersdatter på Lore

Ingeborg Gundersdatter var første gang rundt 1670 gift med Per Persen Lore, bror av Torkel Persen Lore og Eivind Persen Øvre Jonsrud i Åsa, som tidligere satt på Øvre Hårum.³⁷ Disse var etter alt å dømme sønner av Per Pjåka i Åsa, som er nevnt i de årlige skattelistedene mellom 1631 og 1645. Per Persen døde alt rundt 1676,³⁸ og Ingeborg giftet seg med Ole Finnsen³⁹ og drev Lore videre.

Gjert Holst lot i 1695 tinglyse *Sin Kieristes Lodseddell* på 1¼ skippund i Lore som hun hadde fått etter bestefaren, salige Halsten Trandum i Eidskog.⁴⁰ Gjert besluttet seg til å drive gården selv, og Ingeborg og Ole tok over Vik. Allerede sommeren 1696 møter vi Ole Finnsen Vik som lagrettemann.⁴¹

Ingeborg og ektemannen Ole bodde fortsatt på Vik da de i 1707 vitnet i fiskerisaken.⁴² Ingeborg sa seg 57 år gammel. Hun opplyste at hun hadde bodd 26 år hjemme på Hårum, og i den tiden fisket hennes foreldre med vad på Hårumsleiret. Etter det hadde hun bodd i tyve år på Lore, men hennes første mann hadde ikke drevet fiske der tidligere, og heller ikke senere utenom ei kattise. Hun hadde hørt at Hårumsfolket hadde vunnet en sak om fisket mot Lars Hesleberg, men dette skjedde før hun ble født. Videre opplyste hun at hun var mor til Anders Persen som drev Øvre Hårum for visesoren-skriver Christian Müller.

Ole Finnsen var 60 år gammel og født på Toten. Han hadde bodd omtrent atten år som leilending på Lore, og det var tretten år siden han kom derfra. Sammen med medbrukeren Klaus hadde han satt opp ei kattise ved Lorelandet, men denne rådet det ingen uenighet om. Det var ikke fiskeredskap på gården, og han visste heller ikke om han i den tid hadde fiskerett på vestsiden av Loreåsen.

Så sent som i 1720 blir Ole i en gjeldssak kalt *Ole Lore nu paa Wiig*. Han hadde en gjeld - åpenbart en eldgammel sådan - på drøye syv riksdaler til justisråd Gjerd Andersens dødsbo, men allmuen kunne berette at Ole levde i ytterste fattigdom og ikke hadde noe å betale med.⁴³

Ingeborg døde våren 1721 på Vik, angitt 88 år gammel,⁴⁴ mens Ole døde samme sted i 1729, 82 år gammel⁴⁵ - det stemmer bra med det han selv oppga i 1707.

Mari Gundersdatter på Follum

Mari Gundersdatter ble rundt 1670 gift med Jon Torbjørnsen, sønn av leilendingen Torbjørn Larsen på Follum og hans hustru Helle.⁴⁶ Jon sies allerede i prestemannallet 1666 å være bruker av Follum, bare 22 år gammel. Opp gjennom årene står han som leilending sammen med sin medbruker Nils.

Enken Follum kreves for et mindre gjeldsbeløp i november 1700, og Jon er altså på dette tidspunktet avgått ved døden.⁴⁷ Skiftet etter ham ble først holdt i 1718.⁴⁸ Mari og Jons etterkommere satt på Follum helt til gården ble utlagt som embetsgård for fogden i begynnelsen av 1800-tallet.

Mari oppga i 1707 at hun var 56 år gammel og datter av Gunder Hårum. Hun hadde vært på farsgården i tyve år, og kunne i fortelle at de på Lore aldri hadde fisket på de omtvistede stedene. Hårumsfolket holdt den gangen sine eiendeler til Loreberget og Grufseskjæret.⁴⁹

³⁶ SAO, Chra lagting, tingbok I-9, fol. 247a-b.

³⁷ Det ble 14. mai 1697 holdt skifte etter Eivind Persen Jonsrud i Åsa, som hadde vært gift med Siri Ludvigsdatter. De var barnløse, og som utarvinger nevnes Eivinds søsken: Torkel Lore, Per Lore og Mari Persdatter var døde og hadde etterlatt seg barn, mens den ugifte søsteren Ingrid Persdatter fortsatt var i live.

³⁸ Per Lore var lagrettemann siste gang 2. august 1675, jf SAKO, RH sskr, tingbok I-11, fol. 46b.

³⁹ Ole Finnsen Lore nevnes første gang 10. desember 1678 da han kreves for en gjeld på drøye 40 daler, jf *ibid.*, tingbok I-14, fol. 74a (10. desember 1678).

⁴⁰ SAKO, RH sskr, tingbok I-21, fol. 178a (26. februar 1695).

⁴¹ *ibid.*, tingbok I-23, fol. 33b (15. juli 1696).

⁴² SAO, Chra lagting, tingbok I-9, fol. 244a-245a, 246a-b.

⁴³ SAKO, RH sskr, tingbok I-29, fol. 255b (10. desember 1720).

⁴⁴ SAKO, Hole prestegjeld, kirkebok I-1, fol. 54.

⁴⁵ *ibid.*, fol. 73.

⁴⁶ Helle Follum vitnet i 1673 om Hunsdalen i den tiden da hennes salige mann Torbjørn Follum levde. Jon Follum, Helles sønn, gjenga også sin salige fars ord, jf SAKO, RH sskr, tingbok II-2, fol. 127b-128a (22. oktober 1673).

⁴⁷ SAKO, RH sskr, tingbok I-24, fol. 30b (16. november 1700).

⁴⁸ *ibid.*, skifteprotokoll 7, fol. 119b-121a.

⁴⁹ SAO, Chra lagting, tingbok I-9, fol. 248b.

Jørn Gundersen

Den yngste sønnen Jørn Gundersen var i 1666 bare ni år gammel. I saken om lerrettyveriet fra bleikevollen på Øvre Hårum i 1685 var både han og broren Trond innkalt som vitner, men begge nektet å vitne mot moren og søsterdatteren.

I 1693 hadde Jørn Hårum vært ute med noen naboer i Steinsfjorden for å fiske,⁵⁰ og siste gang han nevnes er i en skatterestansesak sent i 1694.⁵¹ Så blir han sporløst borte, på samme tid som svogeren Gudbrand Hansen overtar Østre Hårum - det kan være en sammenheng her. Han ble ikke innkalt som vitne i fiskerisaken i 1707, og har da vel enten flyttet ut av bygda eller avgått ved døden.

Hvem var Ambjørg Vaker, født på Lore?

Torger Fleskerud i Vegårdsfjeringen stilte som 12. vitne på lagtinget i 1707. Han fortalte at han var 62 år gammel og født på Vaker, og at hans mor, Ambjørg, var født på Lore. Hun hadde i sin tid sagt ham at Gunder og Tarald Hårum hadde gått seirende ut i en fiskeristrid mot Anne Lore.⁵²

Senere ser vi at Torger Gudbrandsen Fleskerud begravdes 4. juni 1719, og de trodde da at han var 83 år gammel.⁵³ Torger var sønn av Gudbrand Toresen Vaker, som ifølge manntallet 1666 hadde sønnene Torger (16), Engebret (12) og Tore (8). Selv står Gudbrand Toresen her oppført som 50 år gammel, mens alderen i manntallet 1664 ble angitt til 70 år.

Og hvem var så Gudbrand Vakers hustru Ambjørg, født på Lore? På Lore finner vi Anne Knutsdatter som oppsitter i en tiårsperiode fram til 1628. Hun var datter av Knut Mo i Steinsfjeringen, og etter alt å dømme enke etter Torgrim, den forrige oppsitteren som hadde initialene TA og trolig døde rundt 1618.⁵⁴ Om Ambjørg Vaker var datter av Torgrim Lore, kan sønnen Torger Fleskerud ha vært oppkalt etter morfaren. Navnet Torgrim var utpå 1600-tallet gått av mote, og ved oppkalling kan det mer vanlige Torger ha vært aktuelt.

For så vidt var Ambjørg heller ikke av de vanligste kvinnenavnene, og det kan være at Ambjørg fra Lore var beslektet med Gunder Stensen eller hans første (?) kone.

Andre vitner i fiskerisaken

Mange av de som vitnet i lagtingsaken var nærmest usynlige personer, folk som hadde oppholdt seg i Hole i mange år, men som hadde så lav status at de sjelden ble nevnt i ordinært kildemateriale med mindre de hadde gjort noe galt, eller som her, ble innkalt som vitner i rettsaker. Her finner vi innflyttere fra Lier, Land og Toten som vitnet om hva de visste om fiskerettighetene ved Loreåsen.

Kari *Niels Bierkes*, 2. vitne, hadde derimot ikke lav status, ettersom hun var gift med leilendingen Nils Rolvsen på Østre Bjørke i Steinsfjeringen. Navnet på Nils' hustru har til nå ikke vært kjent. Kari var 47 år gammel og født ved Viulssagene, og hadde i 1680-årene tjent fem år for Klaus Lore og to år for løytnant Anders Brun på Øvre Hårum.⁵⁵ Karis foreldre har åpenbart tilhørt sagfolket ved Viul, men vi kommer ikke nærmere inn på henne da hennes farsnavn ikke er nevnt.

Per Gundersen Rudseie, 5. vitne, var 80 år gammel og født i Land, men hadde vært i Hole siden sin ungdom.⁵⁶ Han var en av de anonyme sliterne, og vi vet ikke engang om han bodde på Østre Rud i Steinsfjeringen eller Vestre Rud på Røyse.

Eilev Iversen på Sørumsbråten under Sørum i Steinsfjeringen, 7. vitne, var 58 år gammel og født på Horn i Sylling.⁵⁷ Han var sønn av husmannen Iver Alvsen på Horn, som ifølge prestemanntallet 1665 var 70 år gammel, og Eilev er nevnt der selv om han bare var ti år gammel og egentlig ikke skulle vært inntatt i manntallet. Tjenestedrengen Alv Iversen, 20 år, var nok hans bror.⁵⁸ Eilev hadde i 1670-årene tjent Søren Andersen på Søgarden Hårum, og i tiendelisten for 1700 finner vi ham som husmann på Sørumsbråten med bare en halv setting blandkorn til utsæd.⁵⁹ Han var trolig far til husmannen Iver Eilevsen på Moslökka, som ble gift med gårdmannsdatteren Ragnhild Jensdatter fra Mo i Steinsfjeringen.⁶⁰

Den tidligere nevnte Anders Berg, 9. vitne, 52 år og født på Toten, hadde tjent Trond Hårum fem års tid i 1670-årene, og også senere vært på Hårum *tid effter anden*. Heller ikke

⁵⁵ SAO, Chra lagting, tingbok I-9, fol. 245a-b.

⁵⁶ *ibid.*, fol. 246b.

⁵⁷ *ibid.*, fol. 247a.

⁵⁸ NRA, RK, Bragernes og Lier prestegjeld, Sylling sogn, manntall 1665.

⁵⁹ NRA, RK, Ringerike, Hallingdal og Buskerud (RHB) fogderi, fogderegnskap 1700, tiendemanntall.

⁶⁰ Bakke (2002), fol. 72.

⁵⁰ SAKO, RH sskr, tingbok I-22, fol. 124b (21. august 1693).

⁵¹ *ibid.*, fol. 191b (16. november 1694).

⁵² SAO, Chra lagting, tingbok I-9, fol. 248a.

⁵³ SAKO, Norderhov prestegjeld, kirkebok 2a, fol. 71.

⁵⁴ Høyendahl (2011), s. 19-20.

han er lett å plassere, men han er trolig identisk med husmannen Anders som i 1695 nevnes under Berg på Røyse.⁶¹

Per Amundsen Moskastet, 13. vitne, var 49 år gammel, født på Ringerike, og hadde tjent i fjorten år hos løytnant Brun på Øvre Hårum.⁶² Han ble våren 1706 innkalt som kjentmanns-vitne i en åstedssak i Mosmarka i Steinsfjerdingen,⁶³ men vitneprovet er ikke nedtegnet.

Knut Jonsen Dæli, 17. vitne, var 53 år og født på Ringerike, og tidlig på 1690-tallet hadde han tjent Trond Hårum tre års tid.⁶⁴ Også hans navn glimrer med sitt fravær i kildene - det er uklart om han hører hjemme på Dæli i Vegårdsfjerdingen eller Dæli på Røyse.

Klaus Åsa, 10. vitne, viste til sitt prov i underretten, mens kona Allis Jonsdatter ikke møtte.⁶⁵ De hadde i 1680- og 1690-årene sittet som leilendinger på Lore - i 1690 gjenga Klaus Lore på tinget sin kvinnes ord om at hun tre år tidligere hadde sett to døde geitekidd ved Herøylandet.⁶⁶ Allis oppholdt seg fortsatt i Åsa i 1722 da hun døde og ble begravet 16. februar, 66½ år gammel.⁶⁷ Klaus, som var sønn av den velstående Anders Jensen på Hverven, ble begravet 17. februar 1732, 81 år gammel.⁶⁸ Allis var datter av Jon Olsen Sjørvoll.

En kommende krigshelt vitner

En mann som er godt kjent i ettertid er derimot Bent Skamarken på Tyrstrand, som møtte som 14. vitne og sa seg nærmere 50 år gammel, født på Ringerike. Han var ni år senere speider på Krokskogen i krigstid, og er bedre kjent under navnet Bent finne, gift med Kari Hiran som narret svenske offiserer trill rundt og bidro til at svenskehæren gjorde retrett.

Til tross for tilnavnet er det ikke noe som tyder på at Bent var av finsk avstamning, i alle fall ikke på farsiden ettersom faren hadde det urnorske navnet Asle.⁶⁹ Bent var trolig født

utenfor ekteskap i 1661 av Marte Bentsdatter Busund, som hadde oppgitt sin bortrømte festermann Asle Eivindsen fra Sauherad i Grenland som barnefar.⁷⁰

Bent hadde midt i 1680-årene tjent tre år for major Søren Rasmussøn på Øvre Hårum, og hadde i tjenesten dratt vad for gården utenfor Lorelandet.⁷¹

Dom faller i lagtingsaken

Alle bega seg nå ned til Grufseskjæret, og fortsatte videre langs Loreåsen på vestsiden av fjorden. Her påviste Christoffer Fekjær hvor han hadde dratt vad ved to små skjær da han 44 år tidligere hadde tjent på Hårum.

Vitnene skulle nå avlegge sin ed, og ble formanet til Sandhed, om de trøster sig til med en Reen god og u:beskaaren Samvittighed, at afhiemle ved deris Saligheds æd her for Retten.

Dommen ble avsagt tre uker senere. Retten fant at de omtvistede fiskerettighetene hørte til Hårumsgårdene, som fortsatt skulle følge sine eiendeler fram til Grufseskjæret. Sorenskriver Jens Thygessøns dom på hjemtinget ble dermed underkjent, og Gjert Holst på Lore ble dømt til å dekke omkostningene for begge rettsinstanser med 20 riksdaler. Det kostet dyrt den gang å avsi en feilaktig dom, og Jens Thygessøn ble pålagt å betale saksøkerne 10 riksdaler for kost og tæring.

Christian Müller og Hårumsbøndene kunne følgelig triumfere, men Gjert Holst ga ikke opp, og leverte kort tid etter en anke over dommen til overhoffretten.

De siste ord i saken

Saken ble i august 1708 behandlet i overhoffretten, der Hårumsbøndene hadde svart med kontrastevning. Det hjalp dem lite, da overhoffretten vurderte vitneutsagnene motsatt av lagtingsretten, og la vekt på at Hårumsfolket aldri tidligere hadde hatt noen kattise ved Lorelandet.

Lagtingsdommen ble nå opphevet, og oppsitterne på Hårum ble dømt til å betale Gjert Holst 24 riksdaler innen seks uker. Det er neppe noen tvil om at mannen på Lore var svært tilfreds med den endelige dommen i denne langtekkelige saken.

⁶¹ NRA, RK, RHB fogderi, fogderegnskap 1695, tiendemantall.

⁶² SAO, Chra lagting, tingbok I-9, fol. 248a.

⁶³ SAKO, RH sskr, tingbok I-25, fol. 129b-130a (28. mai 1706).

⁶⁴ SAO, Chra lagting, tingbok I-9, fol. 248b.

⁶⁵ *ibid.*, fol. 246a, 248a.

⁶⁶ SAKO, RH sskr, tingbok I-21, fol. 22b (27. februar 1690). Også Ingeborg Gundersdatter Lore vitnet i saken.

⁶⁷ SAKO, Norderhov prestegjeld, kirkebok 2a, fol. 157.

⁶⁸ *ibid.*, kirkebok 2b, fol. 404.

⁶⁹ Jeg har tidligere tatt Bent finne og Kari Hirans etniske avstamning opp til debatt i to artikler: «Fra Skamarken på Tyrstrand til Benteplassen på Krokskogen», *Hefet Ringerike* 2007, s. 11-14, og «På sporet etter Kari Hiran», *Hringariki* nr 2/2010, s. 4-5.

⁷⁰ Se min artikkel «Herr Otte Jacobssøns leiermålsister i Norderhov», *Hringariki* nr 1/2010, s. 24-29.

⁷¹ SAO, Chra lagting, tingbok I-9, fol. 248a-b. Det er kjent fra tidligere at Bent i 1686 var i majorens tjeneste, jf min lille artikkel «Da Bent finne ble æresskjelt av Margrete Mule», *Hringariki* nr 1/2009, s. 34-35.

Grufseskjæret - i dag Loretangskjæret. Foto: Sten Høyendahl.

Litteratur

- Bakke, Gudmund: *Bygda og folket. Hole bygdebok*, bind 2 (2002). Utgitt av Hole kommune.
- Dobbe, Jorunn: *Blant granner og myndigheter. Konfliktløsning og disiplinering på bygdetinget i Nordhordland 1642-55*. Tingbokprosjektet. Oslo (1996).
- Harsson, Margit: *Stein - en storgård på Ringerike*. Eget forlag. Hole (2000).
- Høyendahl, Sten: Knut Mo i Steinsfjordingen og hans arvinger. *Hringariki* nr 1/2011, s. 19-21.
- Kong Christian den fjerdes Norske Lovbog af 1604*. Feilberg & Landmark. Opprinnelig trykt 1855 i Christiania. Avfotografert av Norsk Historisk Kjeldekrift-Institutt. Oslo (1981).
- Lagesen, A.: *Ringerikske slekter III. Slekter fra Norderhov hovedsogn*. Oslo (1935).
- Norsk historisk leksikon. 1500-1850*. Redigert av Rolf Fladby, Steinar Imsen og Harald Winge. 2. utgave. J.W. Cappelens Forlag. Oslo (1981).
- Ropeid, Andreas: *Hønefoss. Sagbruk og sagarbeidere*. Første bind, 1600-1800 (1952). Utgitt av Hønefoss kommune.

Vedlegg - Gunder Stensens etterkommere

Gunder Stensen Hårum østre, f. ca 1600, d. ca 1682

Trolig gift to ganger, annen gang med Eli, n. 1685

Barn:

1. Trond Gundersen Hårum østre, f. ca 1631, d. 1694

Barn:

1.1 Ambjørg Trondsdatter, trolig f. ca 1665, d. ca 1705

g. Gudbrand Hansen Hårum østre, f. ca 1656, bgr 1737 17/11, skifte 1738 14/1

Barn:

1.1.1 Gunder Gudbrandsen Hårum øvre, f. ca 1690, bgr 1770 15/9, Hårum, trolig ugift

1.1.2 Trond Gudbrandsen, n. 1738

1.1.3 Hans Gudbrandsen, n. 1738

1.1.4 Jakob Gudbrandsen Bjørke østre, f. ca 1705, bgr 1767 26/8, skifte 1768 16/5

g1 (1734 19/1 Hole) Ingeborg Reiersdatter Sønsterud, bgr 1741 25/12, skifte 1742 24/11

Barn:

1.1.4.1 Hans Jakobsen, dp 1735 24/7, d. som barn

1.1.4.2 Ingeborg Jakobsdatter, dp 1737 24/3, d. som barn

1.1.4.3 Gudbrand Jakobsen, dp 1738 2/3, d. som barn

1.1.4.4 Gudbrand Jakobsen Bjørke østre, dp 1739 29/11, bgr 1786 30/7

g. (1767 5/5 Hole) Jøran Andersdatter Rud østre, dp 1744 14/6, bgr 1770 9/11

g. (1772 28/12 N:hov) Guro Jakobsdatter, f. ca 1751

1.1.4.5 Hans Jakobsen, dp 1741 21/1, d. 1741
g2 (1745 27/1 Hole) Kari Persdatter, f. ca 1721, bgr 1773 21/5

Barn:

1.1.4.6 Ingeborg Jakobsdatter, dp 1745 7/2, Bjørke
g. (1769 28/12 Hole) Knut Christoffersen Askjum

1.1.4.7 Eli Jakobsdatter, dp 1747 29/1, Bjørke, n. 1768

1.1.4.8 Hans Jakobsen, dp 1749 5/1, d. ung

1.1.4.9 Ambjørg Jakobsdatter, dp 1750 11/1, d. som barn

1.1.4.10 Hans Jakobsen, dp 1752 15/7, n. 1801 som dagarbeider på Bjørnstadgata u. Bjørnstad

1.1.4.11 Berte Jakobsdatter, dp 1755 19/5, d. 1817 17/5, skifte 1818 25/7

g. (1790 29/12 Hole) Jul Olsen Bjørnstadgata (Juls) u. Bjørnstad, f. 1772 26/4 i N:hov, Heieren, n. 1829, husmann med jord

1.1.4.12 Per Jakobsen, dp 1758 9/7, d. som barn

1.1.4.13 Ambjørg Jakobsdatter, dp 1761 9/8, n. 1801

g. (1781 15/11 N:hov) Christoffer Olsen Pommerspløya u. Stein, f. ca 1753, husmann, n. 1801

1.1.4.14 Marte Jakobsdatter, dp 1765 3/3, skifte 1815 23/9

g. (1795 28/11 Hole) Hans Hansen Hanserud u. Mo (Hans grenadér!), dp 1757 19/11 på Helgelandseie, d. 1834 28/4

1.1.5 Helle Gudbrandsdatter, trolig f. ca 1695, n. 1738

g. (1719 21/11 Hole) Christoffer Sørensen Sørum/Gomnes søndre, f. ca 1676, bgr 1735 13/4, skifte 1735 30/4

Barn:

1.1.5.1 Søren Christoffersen, dp 1719 3/12, d. som barn

1.1.5.2 Ambjørg Christoffersdatter, dp 1721 26/1, d. som barn

1.1.5.3 Gunnor Christoffersdatter, dp 1722 18/1, Sørum

1.1.5.4 Søren Christoffersen, dp 1724 25/5, Sørum

1.1.5.5 Søren Christoffersen (kalt Mads?), dp 1726 18/8, Sørum

1.1.5.6 Gudbrand Christoffersen Hårum, dp 1729 8/5, Sørum, skomaker, d. 1822 20/9, Hårum

g. (1780 30/11 Hole) Kari Andersdatter Elstøa, f. ca 1761

2. Ambjørg Gundersdatter, f. ca 1639, bgr 1707 28/12, Li i Norderhov

g. Christen Nilsen Hårum/Steinseie/Li, f. ca 1646, d. ca 1701, Li

Barn:

2.1. Rolv Christensen Li, f. ca 1673, rømt av bygda 1720

g1 Eli Larsdatter, f. ca 1670, bgr 1717 13/6, skifte 1718 25/1

Barn:

2.1.1 Christen Rolvsen, f. ca 1703

2.1.2 Sara Rolvsdatter, dp 1704 14/12, bgr 1706 25/7

2.1.3 Lars Rolvsen, dp 1706 17/10

2.1.4 Trond Rolvsen, dp 1709 23/6

2.1.5 Ambjørg Rolvsdatter, f. ca 1710

2.1.6 Kari Rolvsdatter, dp 1713 5/4

2.1.7 Ingrid Rolvsdatter, dp 1715 10/11, d. som barn

g2 (1718 10/3 N:hov) Rønnaug Sørensdatter Rakkestad, trolig f. ca 1695, n. 1740 på Strømsø

Barn:

2.1.8 Jørn Rolvsen Østby, dp 1719 18/5, Li, d. 1796 aug., Østby i Vegårdsfjerdings

g. (1746 3/11 N:hov) Mari Børgersdatter, f. ca 1723, d. 1798 april, Østby

Barn:

2.1.8.1 Borger Jørnsen, dp 1747 26/12, bgr 1748 24/3, Østby

2.1.8.2 Borger Jørnsen Østby, dp 1748 29/12, Østby

g. (1785 27/12 N:hov) Taran Halvorsdatter

2.1.8.3 Søren Jørnsen, dp 1751 10/1, Østby, gårdbruker, skifte 1810 13/11, Østby

g. (1783 12/8 N:hov) Kirstine Knutsdatter, f. ca 1750

2.1.8.4 Marte Jørnsdatter, dp 1756 26/9, Østby

Barn utenfor ekteskap med Kari Olsdatter::

2.1.8.5 Ole Jørnsen, dp 1746 25/3

2.2. Marte Christensdatter, f. ca 1676

g. Østen Olsen døl på Li, f. ca 1672, bgr 1714 22/7

Barn:

2.2.1 Marte Østensdatter, dp 1706 17/10, bgr 1754 20/1, Vågårdseie i Ullerål

g. (1735 31/3 N:hov) Ole Hansen Vågårdseie, f. ca 1710, bgr 1754 20/1

Barn:

2.2.1.1 Kari Olsdatter, dp 1736 15/1

2.2.1.2 Hans Olsen, dp 1739 18/1

2.2.2 Ambjørg Østensdatter, dp 1709 21/7, bgr 1709 4/9, Li

3. Ingeborg Gundersdatter, f. ca 1650, bgr 1721 12/3, Vik

g1 Per Persen Lore, f. ca 1615, d. ca 1676

Barn:

3.1. Anders Persen Hårum nordre, leilending, f. ca 1671, n. 1707

g2 Ole Finnsen Lore/Vik, f. ca 1647 på Toten, bgr 1729 7/4, Vik

Barn:

3.2. Gunder Olsen, f. ca 1680, n. 1697

4. Mari Gundersdatter, f. ca 1651, bgr 1730 14/7, Follum

g. Jon Torbjørnsen Follum, f. ca 1644, d. ca 1700, skifte 1718 6/3

Barn:

4.1. Lars Jonsen Follum, f. ca 1670, bgr 1739 20/2, skifte 1739 11/4

g. Helle Jonsdatter Vågård, f. ca 1669, bgr 1757 17/2, Follum

Barn:

4.1.1 Jon Larsen, n. 1739

4.1.2 Villum Larsen Follum, f. ca 1701, d. ca 1773

g. (1729 16/1 N:hov) Inger Danielsdatter, n. 1762

4.1.3 Sara Larsdatter, f. ca 1704, bgr 1752 18/6, Follum

g. Jakob Larsen, d. 1738

Barn:

4.1.3.1 Jakob Jakobsen Follumseie, dp 1738 23/11, n. 1762 som tjener på Follum

4.1.4 Gudbjørg Larsdatter, dp 1706 29/8, d. som barn

4.1.5 Eli Larsdatter, dp 1709 21/7, n. 1739

4.1.6 Jørn Larsen Follum, dp 1712 18/9, gevaldiger og husmann, n. 1762

g. (1740 27/10 N:hov) Inger Knutsdatter, n. 1762

Barn:

4.1.6.1 Helle Margrete Jørnsdatter, dp 1740 13/11

4.1.6.2 Lars Jørnsen, dp 1742 2/12, d. som barn

4.1.6.3 Lars Jørnsen, dp 1744 29/9

4.1.6.4 Jon Jørnsen, dp 1747 1/1, bgr 1748 3/6

4.1.6.5 Kari Jørnsdatter, dp 1749 20/7, bgr 1753 20/12, Follum

4.1.6.6 Mari Jørnsdatter, dp 1751 7/11

4.1.6.7 Kari Jørnsdatter, dp 1754 4/8

4.1.6.8 Jon Jørnsen, dp 1756 12/9

4.1.6.9 Gudbrand Jørnsen, dp 1761 14/6

Barn utenfor ekteskap med Eli Haakensdatter Follum (se 4.5.7):

4.1.6.10 Lars Jørnsen, dp 1733 6/12, Follum

4.2 Gunder Jonsen Follum, f. ca 1679, i fattigmannstallet 1742, bgr 1761 24/6, Follum

g. (trolovet 1726 11/5 N:hov) Guro Olsdatter Skollerud, f. ca 1691, n. 1762, Skollerud, innerst, vanvittig

Barn:

4.2.1 Jon Gundersen, dp 1727 16/11, Follum, d. som barn

4.2.2 Jon Gundersen, dp 1729 27/3, Follum, d. 1804 juni, Skollerudeie

g. (1753 3/1 N:hov) Kirsti Olsdatter, f. ca 1724, n. 1801

4.2.3 Mari Gundersdatter, f. ca 1731, fattiginnlegg 1742, bgr 1761 31/5, Skollerudeie

4.2.4 Ole Gundersen, dp 1733 2/2, Skollerud, fattiginnlegg 1742, bgr 1760 21/12, Follum

4.3 Søren Jonsen, n. som utkommandert 1718

4.4 Sara Jonsdatter, bgr 1730 17/9, Follumseie

g. Gudbrand Hovskverna/Follum, f. ca 1667, møller

Barn:

4.4.1 Marte Gudbrandsdatter, dp 1705 25/10, d. som barn

4.4.2 Marte Gudbrandsdatter, dp 1709 5/5, Hovskverna

4.4.3 Jon Gudbrandsen, dp 1712 12/6, Follum

Den eldste avbildning av Hårumsgårdene, slik de framkommer på 1707-kartet. Tegningen viser nedre del av Hårumsåsen, men gir nok et noe forenklet bilde.

- 4.5 Marte Jonsdatter, f. ca 1667, bgr 1747 23/4, Follum
- g1 Haaken Mikkelsen Modalen, f. ca 1668, bgr 1719 11/3, skifte 1722 13/7
- Barn:
- 4.5.1 Mikkel Haakensen Modalen/Myra i Lunder, f. ca 1694, n. 1772
- g1 (1723 9/10 N:hov) Barbra Hansdatter Helgerud, f. ca 1687, bgr 1724 7/10, skifte 1725 20/1
- Barn:
- 4.5.1.1 Christoffer Mikkelsen, dp 1724 7/10
- g2 (1725 29/7 N:hov) Anne Rolvsdatter Støvern, f. ca 1702, bgr 1772 29/2, Myra
- Barn:
- 4.5.1.2 Haaken Mikkelsen, dp 1726 5/1, bgr 1753 17/6, Ve
- 4.5.1.3 Barbra Mikkelsdatter, dp 1727 4/10, bgr 1792 9/12, Vakereie
g. (1754 30/12 N:hov) Christen Persen Hammerenga u. Nedre Vaker, husmann
- 4.5.1.4 Guri Mikkelsdatter, dp 1732 20/7
g. (1757 31/72 N:hov) Iver Knutsen Støverneie/Sessrudeie
- 4.5.1.5 Ole Mikkelsen Modalen, dp 1734 28/2, bgr 1790 13/5, Modalen
g. (1759 7/1 N:hov) Anne Torgersdatter, n. 1762
- 4.5.1.6 Marte Mikkelsdatter, dp 1737 1/9, Follumseie, bgr 1825 21/3, Kopperud i Lier
g. (1769 9/2 N:hov) Lars Jonsen Kirkerud, dp 1744 8/11 i Norderhov, husmann og dreier,
d. 1802 28/2 på Kopperud i Lier
- 4.5.1.7 Kari Mikkelsdatter, dp 1741 5/1, Modalen
- 4.5.1.8 Sara Mikkelsdatter, dp 1744 10/5, Modalen, d. som barn
- 4.5.1.9 Sara Mikkelsdatter, dp 1748 5/7, Modalen, n. 1801
g. (1782 11/5 N:hov) Knut Ellingsen Haukedalseie/Stubberud i Skoger, n. 1801
- 4.5.2 Jon Haakensens Modalen/Narverud, f. ca 1696, lensmann i Soknedalen, bgr 1767 22/3
- g. Dorthe Cathrine Lagesdatter Colding, f. ca 1699 i Nord-Aurdal, bgr 1787 14/6, Narverud
- 4.5.2.1 Maren Helvig Jonsdatter, dp 1724 13/8, Modalen
- 4.5.2.2 Marta Maria Jonsdatter, dp 1727 25/3, Modalen
- 4.5.2.3 Lage Jonsen, dp 1730 12/3, Modalen
- 4.5.2.4 Sara Jonsdatter, dp 1733 10/5, Modalen
- 4.5.2.5 Kari Jonsdatter, dp 1733 10/5, Modalen, bgr 1792 2/12, Narverud
g. (1752 23/7 N:hov) Narve Jonsen Ørgenvika i Krødsherad/Strømsått
- 4.5.2.6 Hans Jonsen, dp 1736 3/4, Modalen
- 4.5.2.7 Haaken Jonsen Narverud, dp 1738 3/8, Modalen, d. 1808 okt., skifte 1809 14/5
g. Anne Eriksdatter, f. ca 1740, n. 1801, d. før 1808
- 4.5.2.8 Lage Jonsen, dp 1742 2/9, Berg
- 4.5.2.9 Lars Jonsen, dp 1744 12/4, Berg

- 4.5.3 Engebret Haakensen Follum, dp 1717 5/1, bgr 1754 13/1, skifte 1754 17/4
g. (1746 28/12 N:hov) Olea Nilsdatter, f. ca 1721, d. 1789 juli, Follum
Barn:
- 4.5.3.1 Marte Engebretsdatter, dp 1749 13/7, n. 1810
g1 (1770 29/10 N:hov) Anders Nilsen Follum, f. ca 1746, d. 1797 mars, Follum
g2 Elling Gudbrandsen Follum, f. ca 1746, bgr 1810 17/11, skifte 1810 20/11
 - 4.5.3.2 Inger Engebretsdatter, dp 1751 17/10, bgr 1752 19/11, Follum
 - 4.5.3.3 Haaken Engebretsen Follum, dp 1753 7/10, n. 1782
- 4.5.4 Lisbet Haakensdatter, n. 1762 som enke på Follum
g. (1733 7/9 N:hov) Ole Ellendsen Follum, f. ca 1710, bgr 1753 16/12, skifte 1754 17/4
Barn:
- 4.5.4.1 Villum Olsen, dp 1733 20/12, Follumeie, d. før 1754
 - 4.5.4.2 Ingeborg Olsdatter, f. ca 1734, n. 1762
 - 4.5.4.3 Haaken Olsen, dp 1735 28/8, Rognerud, n. 1762
 - 4.5.4.4 Lars Olsen Follum, dp 1737 13/1, Follum, d. 1804 febr., gårdbruker, skifte 1804 23/4
g. (1766 27/12 N:hov) Inger Christensdatter, f. ca 1747, skifte 1810 12/4
 - 4.5.4.5 Jon Olsen, dp 1738 2/11, n. 1754
 - 4.5.4.6 Ellend Olsen, dp 1740 16/10, d. før 1754
 - 4.5.4.7 Engebret Olsen, dp 1743 6/10, n. 1762
- 4.5.5 Sara Haakensdatter, dp 1706 29/8
- 4.5.6 Mari Haakensdatter, dp 1709 24/2
- 4.5.7 Eli Haakensdatter, dp 1712 9/1, 1762: innerst på Follum
Barn utenfor ekteskap med gevorben soldat Jørn Larsen Follum (se 4.1.6):
- 4.5.7.1 Lars Jørnsen, dp 1733 6/12, Follum
- 4.5.8 Kari Haakensdatter, dp 1714 11/3, d. som barn
g2 (1722 17/10 N:hov) Eivind Gudbrandsen Follum, f. ca 1693, bgr 1763 23/1, Follum - ingen barn
- 4.6 Eli Jonsdatter, f. ca 1680, bgr 1736 22/2, Vågård. skifte 1736 27/8
g. Ole Jonsen Vågård, f. ca 1663, bgr 1749 7/9
Barn:
- 4.6.1 Jon Olsen, f. ca 1700, n. 1736
 - 4.6.2 Gudbjørg Olsdatter, f. ca 1703, bgr 1737 17/8, Vågård
g. (1724 2/10 N:hov) Lars Lagesen Vesterneie
Barn:
 - 4.6.2.1 Maren Helvig Larsdatter, dp 1726 8/9
 - 4.6.2.2 Lage Larsen, dp 1728 1/11, bgr 1733 20/12
 - 4.6.2.3 Ole Larsen, dp 1731 18/2
 - 4.6.2.4 Eli Larsdatter, dp 1733 13/12, Vesterneie
 - 4.6.2.5 Lage Larsen, dp 1735 20/11, Vesterneie
- 4.6.3 Sara Olsdatter, dp 1704 7/12, bgr 1783 23/3, Hval
g. Sjur Paalsen Hval nordre i Haug, f. ca 1678, bgr 1758 9/7, skifte 1758 30/9
Barn:
- 4.6.3.1 Mari Sjursdatter, dp 1735 28/8, bgr 1741 23/4, Hval
 - 4.6.3.2 Eli Sjursdatter, dp 1738 24/8, bgr 1802 12/6, skifte 1802 25/6
g1 Halvor Amundsen Hval, f. ca 1729, bgr 1774 10/7, Hval
g2 (1776 4/1 N:hov) Gudbrand Torstensen Hval, f. ca 1734, d. 1809 april
 - 4.6.3.3 Paal Sjursen, dp 1741 17/12, bgr 1742 17/3
 - 4.6.3.4 Paal Sjursen, dp 1743 15/9, d. som barn
 - 4.6.3.5 Ingeborg Sjursdatter, dp 1745 23/5, n. 1758
- 4.6.4 Villum Olsen Vågård, dp 1709 9/6, n. 1736
- 4.6.5 Mikkel Olsen, dp 1711 4/11, n. 1736
- 4.6.6 Hans Olsen, dp 1715 1/1, d. som barn
- 4.6.7 Hans Olsen, dp 1715 26/12, d. som barn
- 4.6.8 Engebret Olsen, dp 1718 23/10, n. 1736
- 4.6.9 Ole Olsen, dp 1722 18/1, bgr 1724 3/12, Vågård
- 4.6.10 Mari Olsdatter, f. ca 1724, n. 1736

5. Jørn Gundersen Hårum, f. ca 1657, n. 1694, ukjent skjebne

Den vanskelige gotiske håndskriften

Interessen for slektsgranskning har vokst betydelig de siste årene. Mange har ønsket å utforske sin slekt, men har tidlig fått problemer med å tyde gotisk skrift i kirkebøker og andre protokoller.

av Sten Høyendahl

Gotisk håndskrift er ikke alltid like lett å forstå, men vi skal se at det ikke bare er amatører og nybegynnere som har problemer med det som våre forfedre førte i fjærpenen. Også historikere og andre fagpersoner i academia risikerer å trekke konklusjoner med utgangspunkt i kildemateriale som er feiltolket.

Erling Sandmo er en av våre mest drevne faghistorikere. I 1991 tok han hovedfagseksamen ved Universitetet i Oslo (UiO) med oppgaven *Tingets tenkemåter*, der han med utgangspunkt i tingbøkene vurderte kriminalitet og rettsaker i Rendalen i tidsrommet 1763-1797. Ett av hans hovedtemaer var vold, og han viste til Christian V's Norske Lov, der det heter at det skal bøtes mer for sår som ikke kan skjules enn for andre sår. Sandmo hevdet ut fra dette at det var ydmykende å bli utsatt for fysiske overgrep, og at det var særlig vanærende når volden hadde gitt seg utslag i synlige sår som stilte offeret til skue for omverdenen. Som belegg for dette viste han til en sak fra 1793, der Ole Olsen Ellevoldsmoen hadde sparket Lars Engebretsen i ansiktet slik at *der blev sidende Skam i Citantens Ansigt*.

Sandmos hovedfagsoppgave ble året etter utgitt som bok av Tingbokprosjektet (UiO), og ble anmeldt av Finn Erhard Johannessen, senere professor i historie ved UiO. Johannessen la i sin anmeldelse vekt på Sandmos kobling mellom vold og vanære, og viste nettopp til eksemplet om skam i offerets ansikt.

Selv har jeg lest og skrevet av utallige tingbokreferater, og følte umiddelbart at det var noe som skurret ved dette å sparke skam i andres ansikt - en slik uttrykksmåte hadde jeg aldri støtt på i rettsprotokollene. For å etterpøve Sandmo tok jeg derfor en kikk i den

aktuelle tingboken for Østerdalen sorenskriveri, og det viste seg da at det var helt andre ting enn skam som Lars Engebretsen hadde fått dandert i fjeset.

På tinget 15. juli 1793 kunne Gjermund Halstensen Nordset fortelle at *Ole Olsen Greb fat paa Citanten og med Foeden spendte ham i Ansigtet, hvorefter Skarnet kiendelig af hans Skoe kunne sees i Citantens Ansigt*. Lars Jensen Berger, neste vitne, hadde selv ikke vært til stede, og hadde derfor ikke gitt akt på om *der blev sidende Skarn i Citantens Ansigt af Indstevntes Foed*.

Det var altså ikke skam som ble sparket i Lars Engebretsens ansikt, men skarn fra Ole Olsens sko! - og skarn er et gammelt ord for skitt. Vi ser at den abstrakte skammen i Lars' ansikt raskt omgjøres til noe konkret - og ikke minst skittent.

Erling Sandmo var i 1991 en ung mann med begrenset kunnskap i gotisk skrift, men han kunne lett ha unngått denne tabben om han hadde sett nærmere på Gjermund Nordsets vitnemål, få linjer ovenfor Lars Bergers ord som han ordrett siterte. Så kan man spørre seg om det burde ha ringt en klokke hos hans veileder, den meritterte historikeren Sølvi Sogner, professor ved UiO - og det samme hos den erfarne Finn Erhard Johannessen. Vi ser i alle fall at feiltolking av ett enkelt ord lett kan få konsekvenser for videre analyse av et saksfelt.

Disse linjene er ikke skrevet for å henge ut etablerte faghistorikere - tvert imot har jeg lest Sandmo, Johannessen og Sogners arbeider med stort utbytte. Sandmos hovedoppgave omhandler ærekrenkelse, vold, tyveri og ran, og kan leses på Nasjonalbibliotekets nettsider - den anbefales herved for alle som ønsker å vite mer om hvordan bygdetinget fungerte på denne tiden.

Ellers benyttes anledningen til å minne om at Ringerike Slektshistorielag årlig arrangerer et kurs i tyding av gotisk håndskrift. Årets kurs er lagt til 13. september på Ringerikes Museum, Svenskestua, med forfatteren av disse linjene som foreleser.

Litteratur

Johannessen, Finn Erhard: Bokanmeldelse av Erling Sandmo: *Tingets tenkemåter*. *Heimen* 1/1993, s. 72-74.

Sandmo, Erling: *Tingets tenkemåter. Kriminalitet og rettsaker i Rendalen 1763-1797*. Tingbokprosjektet (1992).

Erik Arnesen Grønvold - på kant med loven

Ådølingen Erik Arnesen Grønvold kom sent ut på forbryterbanen, og var nærmere 35 år da han fikk sin første dom for tyveri. Etter dette kom han flere ganger for retten, noe som ga ham stadig strengere straffer. I 1872 ble han dømt til 3½ år på slaveriet.

av Tom Larsen

Erik ble født 7. november 1828 i Ådalen, og foreldrene var gårdmann Arne Gulbrandsen Grønvold (1776-1848) og hustru Maria Helgesdatter (1778-1866). Han ble konfirmert 6. oktober 1844 i Norderhov kirke med karakteren nesten god i kristendomskunnskap og flid.

Vold ved Hønefossen

Selv om Erik ikke ser ut til å ha bedrevet kriminalitet i sine yngre dager, har han nok vært med på litt av hvert. I *Ringeriges Ugeblad* 15. juni 1854 kan vi lese:

(Indsendt). Den Person, som omtr. Kl. 12 Natten mellem den 7de og 8de Juni sidstleden, blev overfaldet og mishandlet udenfor Carlsegaarden i Hønefos af 2de Personer, nemlig Johan Eggestuen og Erik Ar. Grønvold, anmodes om at henvende sig til Politiet i Hønefos, for at bemeldte Voldsmænd kan blive afstraffede, da man med 2de Vidner kan tilveiebringe fuldkomne Beviisligheder for Misgierningen.

Johan og Erik kom da også for retten, og ble dømt til henholdsvis 15 og 4 dagers fengsel for overfall på sakesløs mann. I høyesterett ble Erik frifunnet, mens straffen for Johan ble forhøyet til 20 dager.

I Aftenbladet 3. april 1855 kan vi lese:

HøiesteretsDomme. 31 Marts 1855.

Advokat Skjelderup, Aktor mot Musketer Johan Tollefsen Eggestuen og Erik Arnesen Grønvold, tiltalte for Overfald paa sagesløs Mand. Ved kombinert Ret inden Ringerigets Sorenskriveri den 16de December 1854 er den Første anseet med 15 Dages Fængsel paa Vand og Brød, og den Anden med 4 Dages Do., samt tilpligtede at udrede de af Sagen flydende Omkostninger.

Dom: Erik Arnesen Grønvold bør for Justitiens videre Tiltale i denne Sag fri at være, dog at han deltager i Udredelse af Sagens Omkostninger. (---) Straffetiden for Musketer Johan Tollefsen Eggestuen bestemmes til 20 Dager.

Erik Andersen Grønvold. Originalt fangefotografi fra 1865 (Statsarkivet i Oslo).

Tyveri

Erik meldte i 1861 flytting til Gudbrandsdalen, og vi vet at han i 1859 hadde kjøpt en skogsteig som tilhørte gården Nesset i Gausdal.¹ Kort etter bega han seg ut på en kriminell løpebane. Det ser vi av en fangeprotokoll av 1872 fra Akershus festning,² der det anføres om ham:

1. Han dømmes for tyveri med 15 dager fengsel på vann og brød i tråd med Christiania stifts- overrettsdom av 18. mai 1863.

2. Han dømmes 21. oktober 1864 i Christiania byrett for tyveri til ett års straffarbeide, og blir satt inn 27. oktober på Christiania tukthus.³ Så blir han 17. februar 1865 overført til Botsfengslet, der han får fangenummer 793e. Her sitter han til 2. august 1865 samme år, noe som fram-

¹ Bye (1978), s. 156-57.

² Statsarkivet i Oslo (SAO), Akershus festnings slave- og arbeidsanstalt, fangeprotokoll 17.

³ SAO, Christiania tukthus, fangeprotokoll IV-2.

går av fengselsfotoalbumet. Han må ha fått noe avkorting på straffetiden. I folketellingen 1865 (avholdt 31. desember) sitter han i arresten i Rådhusgaten 7, og er vel der i påvente av rettssaken i februar 1866.

3. Han tiltales for tyveri, men frifinnes for videre tiltale etter Christiania bytings dom av 2. februar 1866 mot å betale omkostningene.

4. Han dømmes i Christiania byrett 27. november 1867 for delaktighet i tyveri, og får to år i Christiania tukthus fra 4. desember 1867.⁴ Fra denne saken er bevart en domsakt på nesten tre hundre sider,⁵ så her er det rike muligheter til å gå i dybden! Andre personer som omtales i samme domsakt er Ole Gulbrandsen Valdersstøen eller Heen, Christian Hengslebraaten og Anders Andersen Engen, åpenbart hans venner og medsammenborere. Husmannen Ole Valdersstøen og snekkeren Christian Jensen Hengslebraaten hørte begge hjemme i Norderhov, og var ikke mors beste barn. Ole var i 1853 dømt til fem års fengsel for grovt tyveri, og to år tidligere hadde Christian fått samme straff, også han for grovt tyveri.⁶

5. Han dømmes 2. september 1872 i Christiania stiftsverret for å ha stjålet en frakk på et ølutsalg, og siden han var straffet tidligere, ble dommen hard: 3½ år på Akershus festnings slaveri, der han ble innsatt 9. september 1872. Det opplyses at han da hadde hjemsted i Vågå, men han var i underretten domfelt på Kongsberg. Hans signalement står i fangeprotokollen for 1872:

Født i Aadalen, Ringerike, men troes at have Hjemsted i Våge Prestgj., Gudbrandsdalen, er 42½ Aar gammel, 71" høy, har brunt Haar, blaae Øine, stort Ansigt, lav Pande, stor Næse og er føer af Lemmer.

Særkjænde: En kroget Tø paa venstre Been.

Ugift. Skrædderarbeider.

Opiumsdråper

Erik døde 13. april 1880 i Hønefoss, og holdt da til hos Lars Bakken. Som dødsårsak angis at han hadde drukket for mye opiumsdråper. Dødsfallet ble omtalt i *Ringeriges Ugeblad*, som kanskje ikke kjente til hans kriminelle løpebane:

Død af Opiumsdråber

En omreisende Handelskarl, Erik Arnesen Grønvold, der midlertidig opholdt sig her i Hønefos,

endte imandags pludselig sine Dage ved Misbrug af Opiumsdråber; han havde i den sidste Tid følt sig upasselig og lidt af Diarrhoe og Mavesmerter, hvor for han Mandag Morgen henvendte sig til Læge, af hvem han blev meddeelt Recept, der lød paa 10 Draaber hver tredie Time. Han gik øieblikkelig paa Apotheket med Recepten selv, hvorved han med det samme fik den expederet og vendte tilbage til sit Logis; her maa han strax have benyttet Anledningen til at sætte i sig Flaskens hele Indhold - ca. 240 Draaber - med en Gang, og da denne laa tømt i Sengen, og kort efter begyndte Virkningerne at vise sig; den strax tilkaldte Læge gjorde alt for at redde Manden, men forgjæves. Kl. 5½ om Eftermiddagen udaandede han. Den Afdøde var Ungkarl og har, som foran berørt, i mange Aar ernæret sig ved Handel. Hvorvidt det har været den Afdødes Hensigt saaledes med Vilje at forkorte sit Liv, er ikke godt at have nogen bestemt Meening om; flere Biomstændigheder og at han havde rustet og bestemt sig for at reise den følgende Dag, synes ikke at tyde herpaa; den nærmeste Grund er maaske at søge i, at han - som oftere vant til at bruge Opium - har synes, at Doktorsens "10 Draaber" gjorde for liden Virkning, og at han saaledes troede sig stærk nok til at experimentere med en større Portion paa engang.

Opiumsdråper er et ekstrakt med blant annet morfin og kodein oppløst i alkohol, og ble tidligere brukt som legemiddel for å stanse diaré og lindre smerter. Dråpene ble selvsagt også brukt som rusmiddel, da de ga følelse av velvære. Det var kanskje ikke tilfeldig at Erik hadde inntatt for mye av stoffet, ettersom han hadde drukket hele innholdet i flasken.

De fleste som valgte forbryterbanen fikk ikke noe langt liv, heller ikke Erik Arnesen Grønvold. Kanskje var forholdene i hjemmet ikke de beste - eldstebroren Gulbrand hadde allerede i 1844 pådratt seg 30 saker.⁷

Erik var ugift og hadde ingen kjente barn, og arven etter ham gikk ifølge sorenskriverens dødsfallsprotokoll til brødrene Kristian, Elling, Helge, Kristoffer og deres familie. Det var neppe store verdier i boet.

Litteratur

Bye, Jarle: Skog i sol og skygge. Utgitt av bl.a. Gausdal skogråd (1978).

Pedersen, Willy: Fra dårlig venn til god fiende. Narkotikamisbruket før og nå. *Nordisk Alkoholtidskrift* Vol. 10, 1993:2, s. 93-101.

⁴ *ibid.*, fangeprotokoll IV-3.

⁵ *ibid.*, domsakter, pk 371, domsakt 3738.

⁶ *ibid.*, fangeprotokoll II-8.

⁷ SAO, Christiania tukthus, domsakt nr 15657.

Den bergtatte Astrid Olsdatter Elsrud

Ingeborg og Wilhelm Elsrud fortalte i *Hringariki* nr 2/1992 om familien til den bergtatte Astrid Olsdatter i Ådalen. Jeg ønsker å ta opp igjen denne historien,¹ og fortelle om folket på Nordre Elsrud og Skarrud som spilte en rolle her.

av Nils Elsrud

På Norderhov prestegård ble det 7. og 8. august 1720 holdt en høring om den bergtatte Astrid Olsdatter Elsrud. Astrid var femten år gammel og tjente på Skarrud gård. Hun var datter av Ole Torkildsen Elsrud og Guro Nilsdatter.

En dag i juli 1720 gjette Astrid som vanlig fe, en halv fjerding fra Skarrud. Ut på ettermiddagen hørte hun et lydspill, og ble stående og lytte. Da kom det en mann som var svært lik hennes husbond, Nils Olsen Skarrud. Han tok henne i armen og førte henne med seg. Da de kom ut på en vei, møtte de fire mann kledd i røde trøyer, sorte bukser, blå strømper, svarte sko med spenner samt en sort rund lue. Alle hadde gult hår. Husbondens klær ble plutselig lik klærne til disse mennene, og straks sto de inne i berget hvor musikken kom fra.

Inne i berget

Astrid sto alene i berget og så at en stor dør ble lukket, uten at den var hengslet eller hadde noen lås. Hun vandret inn i fjellet og så en kjempe av en mann i de samme klærne som mennene hun hadde møtt, og hørte ham si: "De fikk henne allikevel".

Hun brast da i gråt, og en mann i vanlige presteklær trådte fram og bad henne om å være ved godt mot. Han holdt et sølvbeger opp mot henne, men hun ville ikke drikke av dette. Den

Fjerding

I norrøn tid var en fjerdingsvei lik 8000 fot (tilsvarende 2275,2 meter eller en kvart vei). En vei tilsvarte distansen på en rast og en mil, og var opprinnelig 32 000 fot. I takt med endringene i foten (og tommen) endret lengden på en fjerding seg med årene. I mål- og vektsystemet som ble brukt i Norge fra 1683 til 1887 (da metersystemet ble innført) var en fjerdingsvei 2823,75 meter. Etter 1887 ble den 2500 meter, og er blitt kalt en kvartmil til lands.

Kilde: Wikipedia

store mannen ba henne sette seg i en lenestol av sølv og gull med to myke silkeputer, som hun sank dypt ned i. Så kom prestens kone og rakte fram en lefseklinge og et krus med drikke, men Astrid ville ikke ha noe.

Straks etter kom en mengde kvinner og menn inn, og prestekona sa: "Ser du nå hvor mange døtre jeg har?" Døtrene var kledd i røde luer, og noen hadde øreringer som hang helt ned på skuldrene, mens andre hadde store gullkjeder om livet og om halsen og gullringer på fingrene. Ellers var de kledd i blå serker og spraglede trøyer med rødt og blått i, røde skjørt og sko. Hun skulle også få dette om hun ville bli i berget, sa de, og Astrid hørte at de sa seg imellom: "O gid hun vil blive hos oss".

Også prestekonas ti sønner kom fram, og Astrid ble fortalt at hun kunne få velge hvem hun ville av disse. Hun ble igjen nødet til å spise, men hun lot seg ikke overtale. "Nå kommer Guro", sa prestekona, og det så da også ut som om det var Astrids egen mor som sto der med et sølvkrus i hånden. Hun skjenket i et beger og sa: "Drikk, din galning!", men piken rykket hodet tilbake. Da gikk moren og hentet sin søster,² og Astrid hørte moren si: "O bedre meg for deg!"

Straks etter kom et stort brudfølge, og alle var likt kledd. Bruden hadde på hodet en rød krone som skinte som en ildkule. Sønnene til prestekona skjenket følget midt på gulvet, og Astrid ble spurt om hun ville tale - i så fall skulle bruden overlate all sin stas til henne og gi henne sin smukke brudgom. "O gid om hun ville blive her," sa de i brudfølget.

Så kom en stor og tykk mann med halvt sorte og halvt blå støvler med sporer som så ut som rød ild. Han bød Astrid en drikk for at hun skulle glemme sine foreldre, men Astrid så bare bort. Hun hadde et stygt gjeterhorn rundt halsen og en messingspenne på brystet, men om hun tok av seg klærne, skulle hun få en kledning som var mye penere. Gullkjeder skulle hun få istedenfor messingspennen, sa han, og flotte kledninger ble lagt i fanget på henne, men hun nektet å røre dem.

¹ Se *Ådalsboka 1814-1914* av Hans Hegna.

² Guro Nilsdatter hadde fire søstre som levde opp: Sigrid f. 1702, Marte f. 1705, Karen (1710-1795) og Siri f. 1714.

Følget gikk så til bords, mer enn hundre personer med brudgom og prest på den ene siden, og bruden og Astrid på den andre. Det var mye skjønn musikk, og hun ble stadig nødet til å spise og drikke, men hun tok ikke imot noe. Da måltidet var over ble hun spurt om hun ville danse med bruden, men det ville hun heller ikke. Prestekonen ble nå hardhendt mot henne, og en på gulvet ropte: "Far ikke ille med henne, vi skal alltid få henne ut igjen".

Straks ble hun båret ut av samme dør som hun kom inn, og satt ned på en liten grønn flekk like ovenfor gården hun tjente på.

Hjemme igjen

Astrid visste ikke hvor lenge hun hadde sittet der, men neste morgen kom en kar i rød trøye til henne og sa at om hun ville snakke, skulle hun slippe inn i berget igjen. Han tok henne i armene og bar henne til gjerdet, steg over med ene benet, satte henne ned og ba henne løpe. Astrid skyndte seg inn i stua, og hennes matmor og tjenestejenta på gården kom til. De følte at noe var galt, og spurte om hun ville ha mat og drikke. Astrid var svært tørst og drakk mye, og matmoren ordnet med flatbrød. Hun kastet også en kniv over hodet til Astrid, som var nær ved å besvime av utmattelse.

Hun ble liggende til sengs i tre dager, og var syk i åtte dager med sterk hodepine. Da hun endelig ble frisk, ga husbonden henne lov til å reise hjem til foreldrene i fjorten dager. Hun ville gå til messe ved Herrens bord, men ble henvist til klokkeren for å få mer undervisning i kristendom. Etter å ha vært hos klokkeren noen dager, ble hun antatt ved Guds bord, og var samme dag hos presten.

Til sist forklarte Astrid Olsdatter

- at hun var verken tørst, sulten eller søvni den tiden hun var bergtatt, og hun følte ikke å ha vært der så lenge at dette var nødvendig.

- at stedet hun hadde vært var meget stort, mye større enn kirken - vegger og tak var ganske slette, liksom av messing, det var en skorstein som var laget på fjellvis, men bordet kunne hun ikke se siden det var dekket av en blå silkeduk.

- at hun hadde verken sett sol, måne eller dag. Det som var av lys var de mange røde lysestaker som sto på bordet med brennende lys, samt av ilden som brente på skorsteinen. Da dørene ble åpnet og folk kom og gikk, så det ut som om det var grønne enger utenfor.

Frederik 4. var konge av Danmark og Norge da Astrid ble bergtatt.

- at hun ikke var tungsindig eller gikk i søvne mens hun var der inne.

- at hun heller aldri hadde hørt noe eventyr som lignet på denne historien, men hørt av gamle folk om bergfolk omtrent på samme sted som hun ble bergtatt - de hadde sett noen gjeterunger med en berghund, som alltid hadde forsvunnet når noen prøvde å nærme seg.

- at hun ikke visste at hun hadde vært borte i fem døgn (i Ådalsboka står det fem jevndøgn). Jevndøgn inntreffer to ganger i året, om våren 20.-21. mars og om høsten 22.-23. september.

- at hun ikke hadde spist verken røtter, bær, blader eller gress den dagen hun ble bergtatt. Hun hadde heller ikke ligget på marken, men hadde stått oppreist da hun hørte musikken. Imidlertid hadde hun følt seg litt søvni.

- at bergfolkets dialekt ikke akkurat var på fjellvis, men på en utenbygds dialekt, et meget grovt språk selv om kvinnenens måte å tale på var finere.

Bergfolket

Fra den norske folkloren og folketroen har vi mange historier om bergfolk, haugfolk, huldrefolk, underjordiske og åsgårdsreien. Huldrefolket levde i en annen dimensjon, og var vanligvis usynlige for mennesker. Tiden gikk i en annen hastighet hos de underjordiske og bergfolket - et par timers besøk kunne vise seg å ha vært i opptil flere århundrer når bergtatte mennesker kom tilbake. Åsgårdsreien kunne fly gjennom lufta, og deltagerne har bl.a. blitt beskrevet som "små folk, som 4-6 år gamle gutter", altså 100-120 cm høye.

Bergfolk, underjordiske og åsgårdsreien, kunne ikke bare stjele dyr, men også kidnappe mennesker. Vi har flere eksempler på at folk har vitnet i retten om dette og beskrevet hvordan det så ut inne i fjellet. Der forsøkte bergfolket å få mennesker til å drikke eller spise, men gjorde de det, var de tappt for alltid og kunne ikke komme tilbake. Bergtatte folk kunne ofte bli merket for livet dersom de slapp ut. Enten ble de mentalt ustabile eller synske. Motivet bak disse kidnappingene var at haugfolket eller de underjordiske trengte å innføre friskt blod i rasen.

Trollene fikk også skylden for å stjele spebarn og bytte dem ut med sine egne trollunger. Disse ble kalt byttinger, men var vel ofte tilbakestående eller utviklingshemmede.

Folket på Nordre Elsrud i 1720

Astrid Olsdatter var datter av **Ole Torkildsen Elsrud** (ca 1676-1732) som i 1702 giftet seg med **Guro Nilsdatter Viker** (ca 1679-1747). De kan ha vært et av de første parene som giftet seg i Viker kirke som i 1702 sto nybygd på grunnen Viker, som Guros far bygslet.

Ole Torkildsen på Nordre Elsrud bygslet en tid Søndre Elsrud i Ådal, mulig fra 1708. De siste åra før 1720 bygslet **Bjørn Evensen Tollefsgard** (f. ca 1670 i Nes i Hallingdal) Søndre Elsrud sammen med Ole, og etter 1720 alene. Foreldrene til Ole Torkildsen var **Torkild Olsen Elsrud** (død ca 1698) og **Kari Eilifsdatter** (død 1708).

Hvor denne familien opprinnelig kom fra er usikkert, men sannsynligvis over åsen fra Hallingdal - dette styrkes av navnene som går igjen i Hallingdal, samt at Ole bygslet sammen med hallingdøler. Faren til Torkild var antagelig **Ole Elsrud** som fra 1631 bygslet Nordre Elsrud.

Foreldrene til Guro Nilsdatter var **Nils Tordsen Viker** (ca 1643-1730) og **Karen Jørgensdatter** (ca 1645-1740). Hvor denne familien kom fra er også ukjent.

Nils Tordsen bygslet Viker gård fra før 1679. I 1711 hadde han en tjenestedreng og en tjenestepike som han betalte skatt for. Som formynder for sin dattersønn **Bjørn Bjørnsen Skagnes** (ca 1703-1773), som senere ble eier av Søndre Skagnes, kom Nils Tordsen i 1704-05 opp i en prosess med **Jacob Larsen Lindelien** som ble eier av Nordre Skagnes.

Vi klipper fra rettergangen på Tandberg tingstue 30. mars 1705, omsatt til moderne norsk:¹

Nils Viker fordret igjen i rette saken mot Jacob Lindelien og begjærte dom. På kontrapartens vegne møtte Christian Tommesen og framla den tillatelse han hadde av amtmannen til å bruke godset (Skagnes) av 27. mars 1704. Som Jacob Lindeliens fullmektig hadde Christian Tommesen betalt til Nils Viker landskylden av den halve part i Skagnes og des forhøyelse med 3 riksdaler mindre enn 8 skilling. Da ble de for retten vennlig forlikte, at Nils Viker på sin myndling Bjørn Bjørnsens vegne straks måtte tiltre det halve bruk i Skagnes tillike med de halve på gården befinnende huse, hvorimot Jacob Lindelien straks bør til avlingens fortsettelse levere

¹ *Tingbok for Ringerike I-24 (1699-1705)*. Utgitt 2013 i transkripsjon av Ringerike Slekthistorielag.

Nils Viker et lass høy og et lass halm for hans hester i våringen, hvoretter Nils Viker gjør seg bemeld-

«Trollet som grunner på hvor gammelt det er», malt av Theodor Kittelsen (1911).

Kilde: Wikipedia.

te halve Skagnes med alle de der tilliggende pertientier så nyttig og gavnlige som han best vil og kan. Og skal den pretensjon den innstevnte part gjør til Nils Viker angående de 15 riksdaler Knut Skagnes skulle forstrakt sin sønn Bjørn til gårdens innløsning, så og de pretenderede bygselpengers restitusjon for den halve del i Skagnes skal være opphevet, død og skal aldri mer påtales. Angående Nils Vikers søksmål mot den innstevnte part angående høy og korns avførsel for siste år fra den halve del i Skagnes, det beholder Jacob Lindelien heretter upåttalt av Nils Viker. Hva bråteland utengjerdens befinnes sådd og nedfelt, derav tilkommer Nils Viker den halve part, såvidt som i selve Skagneseie er avvirket, hvorpå de gav hverandre hendene.

Det var ti søsken på Elsrud:

1. **Sigrid Olsdatter Elsrud**, født ca 1702 på Elsrud. Det er svært usikkert om hun er datter til Ole Torkildsen og Guro Nilsdatter. Som Eigil Elsrud skriver: Det var ikke vanlig at en eventuell tjenestefjente på den tiden ble kalt ved gårdens navn. Bortsett fra **Ole Bjørnsen Elsrud** var det ikke flere Ole Elsrud på denne tiden. Det er klart at han kan ha vært faren, men det er vel lite sannsynlig. Vi får nok aldri vite dette, siden kirkebøkene startet først i 1704, og hun må være født før den tid.

Følgende står i kirkeboka 10. august 1721: Pub-

lice absolvered Sirj Olsdaatter Elsrud. Hun var blitt besøvet av **Gulbrand Simensen Fjøsвика** som hadde fått absolusjon dagen før.

1. november 1721, døpt i Vikar: *Rønuy*, far: **Gulbrand Simensøn Fjøsviron**, mor: **Siri Olsdaatter**.

14. juni 1722: *Begravfen Gulbrand Fjøsvironens uægte barn Rønny, gammel 8 maaneder.*

Gulbrand Simensen var født 1688 i Fjøsвика, sønn av **Simen Gulbrandsen Alme/Fjøsвика** (ca 1653-1698) og **Ronnaug Karlsdatter**. Han døde 1751, og ble gravlagt 17. januar i Vikar kirke.

2. **Astrid Olsdatter Elsrud**, født ca 1704. I kirkeboken 23. april 1723 står det *publice absolv: Troen Aslesen Rødstød* (Røste i Ådal) *besoved Astri Olsdatter Elsrud.* **Trond Aslesen Røste** giftet seg 1737 i Haug kirke med **Kirsti Ellingsdatter**.

3. **Marte Olsdatter Elsrud**, født 1705 på Elsrud og døpt 29. mars i Vikar kirke.

4. **Karen Olsdatter Elsrud**, født 1708 på Elsrud og døpt 12. januar i Vikar kirke.

5. **Karen Olsdatter Elsrud**, født 1710 på Elsrud og døpt 30. mars i Vikar kirke. Ei Kari Olsdatter Elsrud ble ifølge kirkeboken besøvet av sitt søskenbarn **Erik Olsen** - dette ble kunngjort 29. mai 1728. Om dette er denne Kari eller søsteren vites ikke.

Søskenbarnet Erik Olsen, født 1709, må være sønn av **Sigrd Nilsdatter** (ca 1670-1720), søster til Karens mor. Hans far er **Ole Eriksen Møller** som

vi ikke kjenner opphavet til. Karen ble gift 20. mars 1731 i Norderhov kirke med **Jens Torsen Sandsæter**, født ca 1708, død 1751 i Sandsæter og gravlagt 7. mars. Skiftet etter ham var 4. desember 1753. Karen døde i mai 1795 i Sandsæter og ble gravlagt i Norderhov kirke.

6. **Torkild Olsen Elsrud**, født 1712 på Elsrud og døpt 3. april i Vikar kirke, gravlagt 19. juni samme sted bare vel 9 uker gammel.

7. **Eilif Olsen Elsrud**, født 1713 på Elsrud og døpt 1. april i Vikar kirke.

8. **Siri Olsdatter Elsrud**, født 1714 på Elsrud og døpt 19. august i Vikar kirke.

9. **Torkild Olsen Elsrud/Storrusteeie**, født 1717 på Elsrud og døpt 22. august i Vikar kirke. Han ble gift 29. september 1736 i Hedal med **Kari Torgersdatter Goplerud**, født 1715, datter av **Torger Andersen Goplerud** (ca 1674-1747) og **Inger Pedersdatter Lindelien** (ca 1677-1765). Kari Torgersdatter døde antagelig før 1757, ettersom Torkild ble kalt Ospholt da han som enkemann i 1757 ble gjen-gift med **Ragnhild Olsdatter Fekjar**, født 1734. Ragnhild døde i 1783, mens Torkild døde 1784 i Storrusteeie i Sør-Aurdal.

10. **Eilif Olsen Elsrud**, født 1723 på Elsrud og døpt 20. mars i Vikar kirke.

Folket på Skarrud i 1720

Husbonde på Skarrud i 1720 var **Nils Olsen Skarrud**, født ca 1698 på Enger i Ådal. Hans far var **Ole Iversen Enger**, født 1661 på Stugarden i Hedalen, død 1735 på Enger. Han kjøpte i 1700 Skarrud av **Gerhard Treschow**.

Ole hadde bodd på Enger fra omkring 1668. Skjøtet fra Gerhard Treschow til Ole Iversen Enger var datert 2. mai 1700 og tinglyst 15. november samme år. Det meste av Skarrudskogen var unntatt fra denne handelen. Ole Iversen forgrep seg kanskje vel mye i skogen, for i 1714 gjorde Gerhard Treschow om hele handelen, og solgte skogen i 1721 eller 1722 til **Andreas Jensen Hofgaard**. I 1732 kjøpte han Skarrudskogen av **Kirsten Hofgaard**, enken etter Andreas.

Ole Iversen kom fra en slekt som hadde vandret en del mellom Øvre Ådal og Hedalen. Hans far, **Iver Olsen Enger** (ca 1619-ca 1699) bygslet Enger fra rundt 1668 til 1698. Ole Iversens oldeforeldre var **Torkjel** og **Marit** på **Illjanstad** i Hedalen, begge født midt på 1500-

tallet. Mor til Nils Olsen var **Kjersti Gulbrandsdatter**, født ca 1661 på Sørum i Begnadalen, død 1752. Hennes oldefar på morssiden var **Harald på Sørum**, født ca 1570. Nils Olsen hadde to brødre og ei søster:

a. **Iver Olsen Enger/Flaskerud** ble født ca 1695 på Enger. Som sin far og bror var han lensmann i Ådal. Iver ble eier av 1 lispund (også angitt som ett skinn) i Teigen under Flaskerud i Ådal. I 1721 er halvdel av Teigen, skyld 1 lpd, pantsatt av **Torkild Olsen Flaskerud** til Iver Olsen Enger for 60 riksdaler. Iver Olsen ble senere eier av denne delen av Teigen.

Iver ble gift 20. januar 1715 i Vikar kirke med **Marte Karlsdatter Bergsund**, født ca 1678, datter av **Karl Halvorsen Nøkleby/Bergsund** (ca 1653-1682) og **Ronnaug Aslesdatter** fra Skollerud (ca 1644-ca 1695).

Marte var allerede som 12-åring blitt eier av noe gods i Nøkleby etter faren. Marte hadde først vært gift med **Ole Torkildsen (Blakstvedt) Flaskerud** (ca 1667-1713). Hun døde 1730 på Flaskerud og ble gravlagt 21. mai i Vikar kirke.

Iver Olsen fikk i 1732 og 1738 barn utenfor ekteskap med ei **Tarand Olsdatter**. Han hadde giftet seg igjen 1733 i Vikar kirke med **Kjersti Pedersdatter Somdalen**, født ca 1700, datter av Peder Rolvsen Somdalen (ca 1652-1739) og Eli Helgesdatter Veme (ca 1665-1735).

Kjersti hadde vært gift før med **Narve Torstensen Veme/Bergsund** (ca 1696-1733). Iver fikk vel også en sønn til i 1735 utenfor ekteskap med ei **Jorand Olsdatter**. Det var nok Iver Olsen som døde i juli 1758 og ble gravlagt i Vikar kirke.

b. **Nils Olsen**

- c. **Gulbrand Olsen Enger**, født ca. 1700 på Enger og gift 23. oktober 1728 i Vikar kirke med **Guri Fingalsdatter Li**, født ca 1701 i Nørdre Li i Nes i Hallingdal, datter av **Fingal Vilhelmsen Li/Nes** og **Birgit Olsdatter Ve**. Guri døde i 1757 og ble gravlagt 23. oktober i Vikar kirke. Gulbrand døde 1771 på Enger og ble gravlagt 27. oktober i Vikar kirke. De hadde fem barn, og fra dem nedstammer blant annet en del av kvinnesiden på Elsrudslekten og Mikkjel Fønhus.

Gulbrand fikk festet Enger 8. juni 1728:¹

Kiendes ieg underskrefne at have Stædet og fæstet - og hermed Stæder og fæster Gulbrand Olsen een gaard kaldis Enger udj Aadahlens Annex Skyldende aarlig til Nørdrehaugs Præstebol Een Fierding Tunge, Hvilke bemelte gaard Hand skal nyde med tilliggende Lotter og Lunder, uden og inden gierdz og den bruge al den Stund hand beviser Sine Forældre ald Sønlig lydighed, og dennem til deris døde Dag besørger, udreeder alle Kongl: Contributioner, betaller sin Landskyld og Skydz Ferd i betimelig tid, holder gaarden i Lovlig Hæfft og god stand og erkender mig /: sin landHerre :/ med tilbørlig Lydighed efter den mig givne Revers. Til stadfæstelse under min Haand og Zignette - Nørdrehaugs Præstegaard dend 8 Junij 1728 = *H. Rossing* (L: S:)

Liger vis blef fremlagt: Til tingLysning een Bøxel-sæddel ligelydende med forrestaaende Orriginal Bøxelsæddel, som Tillige var werrificeret af h' Rossing under bemel^{te} dato 8 Julij paa samme bøxel-sæddel, var skrefven følgende Qvitering Som i ligemaade blef oplæst af saadan formeld.

Efter denne indførte Bøxel Sæddel, som min LandHerre h' Hans Rosing hafver utstæd til mig, Reverseret, og forpligter ieg Gudbrand Olsen mig at holde og efterleeve som en ræt Lejending alt Hvad mig der udj er forreskrefvet under min Bøxels fortabelse, Hvilcket bekræftis under min egen Haand og Zignette.

Nørdrehaugs Præstegaard d: 8. Junj 1728

Gulbrand Olsen (L: S:)

- d. **Guri Olsdatter Enger**, født 1706 på Enger og døpt 21. august i Vikar kirke. Hun giftet seg 7. februar 1734 i Vikar kirke med **Sindre Pedersen Lindelien/Øvre volden**, født 1710 og døpt 1. februar i Vikar kirke, sønn av **Peder Larsen Øvre volden/Lindelien** (ca 1644-1733) og **Olaug Sindresdatter Oppen/Bakke**. Sindre hadde i 1732 fått en sønn utenfor ekteskap med **Dis Henriksdatter Osholt** (f. ca 1695) fra Sør-Aurdal. Guri og Sindre bodde først i Nordre Øvre volden, der han drev gården sammen med svogeren **Christoffer Johansen**. Senere bodde de på Engerodden, som da var husmannsplass under Enger. Det var skifte etter Sindre 18. juli 1742.

Nils Olsen var gift to ganger, først 22. september 1719 med **Guri Jakobsdatter Skagnes**, født ca 1701 i Lindelien, datter av **Jakob Larsen Lindelien/Skagnes** (ca 1663-1733) og **Sigrid Knutsdatter Skagnes** (ca 1673-1740). Guri døde i 1756 i Åset og ble gravlagt 13. juni.

Nils var bruker av Skarrud fra 1718 til 1728 mens faren var eier, og i 1728 overtok han gården. I 1734 ble han eier av Åset, inkludert Væren med skog og den nordre halvparten av Vestre Bjonevannet som var Guris arvegods.

¹ Ringerike og Hallingdal sorenskriveri, pantebok 6, fol. 134a.

Svigerfaren Jakob Larsen hadde kjøpt Åset i 1703 og eide det til 1711. Familien bodde i Lindelien inntil 1710, og flyttet så til Skagnes. Jakob eide Nedre Lindelien etter brørens død og til 1711. Halve Skagnes hadde han allerede kjøpt i mai 1703 av **Søren Hansen Lemmich**, men kjøpet var ikke endelig betalt før i 1711.

Nils Olsen bodde delvis i Skarrud og delvis i Åset inntil 1747, da han flyttet inn i Åset for godt. Eldstesønnen Lars overtok da Skarrud ved sitt giftermål.

Nils, som senere ble lensmann i Ådalen, anla tidlig i 1730-årene sak mot sine naboer på begge sider, idet han påsto at de hadde hugget tømmer på hans eiendom. Saken mot Elsrud-bøndene foregikk i 1732, og saken mot Nesbøndene varte i tre år. Resultatet ble at eienomsgrensene ble gått opp av lagretten og fastsatt en gang for alle, forhåpentligvis til glede for alle parter (allerede i 1715 var delet mellom Skarrud og Elsrud gått opp). Nils flyttet i 1742 med hustru og mange av de yngste barna fra Skarrud til Åset for å bosette seg der. Han hadde da vært lensmann i rundt fem år.

Nils giftet seg andre gang 11. september 1757 i Viker kirke med **Barbro Nilsdatter Ringerud/Grøterud**, født 1707 på Ringerud og døpt 16. januar i Viker kirke. Hun var datter av **Nils Olsen Grøterud** (ca 1667-1747) og **Berte Gundersdatter**. Vi kjenner ikke opphavet til Barbros foreldre men ved hennes dåp var fadderne Tosten Strande, Knut Johansen, Berte Ringerud, Rønnaug Finsand og Kari Andersdatter. Barbro hadde tidligere vært gift med **Peder Gudbrandsen Bjonviken/Grøterud** (1707-1756), og i dette ekteskapet var det åtte barn. Barbro døde i 1771 og ble gravlagt 26. mai i Viker kirke.

Faren til Barbro, Nils Olsen, var den første vi vet om som bygslet Søndre Grøterud av Norderhov prestebol. Bygselbrevet var undertegnet av sogneprest **Daniel Ramus**, datert 19. oktober 1719. Nils Olsen bygslet gården til 1732, da Barbros første mann, Peder Gudbrandsen, overtok bygselen. Barbro flyttet til Åset med sin yngste datter etter giftermålet med Nils, mens eldstesønnen **Lars Pedersen** (f. 1733) overtok bruken av Søndre Grøterud.

Nils og Barbro hadde ikke barn i sitt ekteskap. De ble begravd samme dag, 26. mai 1771, i Viker kirke, men vi kjenner dessverre ikke dødsårsaken. Det ble begravd seks personer i Viker kirke denne dagen, flere enn normalt, så det kan ha vært en smittsom sykdom som herjet i bygda.

Nils Olsen og Guri Jakobsdatter hadde tolv barn:

1. **Marit Nilsdatter Skarrud**, født 1720 i Åset og døpt 2. februar i Viker kirke. Ved ekstraskatten i 1762 var hun på Gravlvi. Marit var gift to ganger, første gang 20. august 1747 i Viker kirke med **Knut Knutsen Gravlvi**, døpt 19. august 1719 i Viker kirke. Han var sønn av **Knut Johansen Gravlvi** (ca 1673-1714) og **Barbro Gudbrandsdatter Lunde** (ca 1674-1741). Familien bodde på Gravlmoen som Knut eide og brukte fra 1747 til 1772. Da overtok svigersønnen **Harald Andersen Garthus** (f. 1734), men bare for en liten tid, for da Knut døde i 1773 overtok en annen svigersønn, **Iver Olsen Vahammer** (1742-1800). Knut ble gravlagt 24. oktober i Viker kirke.

Som enke ble Marit gift 29. oktober 1775 i Viker kirke med **Ole Monsen Seigen/Sorum**, født 1706 på Sorum i Begnadalen, sønn av **Mons Olsen Haugsrud/Sorum** (ca 1669-1717) og **Sigrd Gulsdatter Stugarden** (ca 1670-1739). Ole Monsen brukte 2 skinn i Nordre Sorum fra 1738 til 1760, og fikk rydde seg et hjem under Nord-Sorum på plassen Seigen. Han fikk også 18 år med brukelig pant i Sør-Sorum fra 1743. Han hadde vært gift to ganger tidligere: i 1732 med **Kari Olsdatter Lindelien** (1712-1742), og i 1743 med **Barbro Knutsdatter Kvarteig** (1714-1773). Ole døde i 1782 på Sorum, mens Marit døde på Gravlvi og ble gravlagt i august 1795 i Viker kirke.

2. **Lars Nilsen Skarrud**, født 1721 i Åset og døpt 15. juni i Viker kirke. Han ble gift 9. juli 1747 i Viker kirke med **Barbro Aslesdatter Løkke**, født 1720 i Løkke under Skollerud og døpt 18. august i Norderhov kirke. Hun var datter av **Asle Olsen Skullerud/Løkke** (ca 1661-1741) og **Else Pedersdatter Holst** fra Semmen (ca 1698-1741). De ble trolovet 19. februar 1747 i Viker kirke. Lars ble eier av Skarrud i 1752 etter at faren året før hadde solgt gården - unntatt Simensrud - til **Ole Gunvaldsen Strande**. Ole solgte i 1752 gården tilbake til Lars, som var eier av Skarrud til han døde i 1775 og ble gravlagt 11. juni i Viker kirke.

3. **Ole Nilsen Strømmen**, født 1723 i Åset og døpt 12. juni i Viker kirke. Ole var gift to ganger, første gang i 1750 med **Anne Johnsdatter Strømmen**, født 1724 i Strømmen i Sør-Aurdal, datter av **John Andersen Sorum/Strømmen** (ca 1674-1732) og **Anne Mikkelsdatter Braka** (ca 1674-1704). Anne Johnsdatter døde i 1772. Ole bosatte seg i Strømmen og tok det navnet. Han drev tømmerhandel og ble kalt *Skaud*, som er et slanguttrykk for Skarrud. I 1759 kjøpte han 3 skinn i Strømmen.

Som enkemann ble Ole gift 1773 med **Marit Olsdatter Haugen**, født 1751 i Haraldshaugen under Volden på Nes og døpt 23. mai i Viker kirke. Hun var datter av **Ole Haraldsen Sorum/Haugen** (f. 1715) og **Sigrd Johnsdatter** (1738-1804). I 1777 var Ole Nilsen eier av hele Strømmen. som

han da solgte til Gudbrand Haraldsen. Han flyttet tilbake til Ådal hvor han hadde kjøpt først en halvpart av Åset, og resten i 1772. Så solgte han Åset til broren Iver. Ole bodde i Åset og Væren da han var i Ådal.

Ved folketellingen i 1801 bodde familien i Åset der Ole var husmann. Sigrid døde i 1805 i Åseteie og ble gravlagt i mars i Viker kirke. Ole døde i Veren under Åset og ble gravlagt i juli 1806 i Viker kirke. Begge ekteskapene til Ole var barnløse.

4. **Guri Nilsdatter Skarrud**, født 1726 i Åset og døpt 7. april i Viker kirke. Gift 6. september 1767 i Viker kirke med **Ole Nilsen**, født 1726 i Øya under Elsrud og døpt 25. august 1726 i Viker kirke. Ole var sønn av **Nils Pedersen Piltingsrudeie/Øya** (ca 1680-ca 1758) og **Gunhild Johnsdatter Tollevsrud** (ca 1694-1771). **Olaug Andersdatter Elsrudeie** fikk 25. februar 1759 absolusjon for å ha blitt besøvet av Ole Nilsen Øyen, og det var mest sannsynlig denne Ole Nilsen.

Ole døde 1809 i Åset og ble gravlagt i september i Viker kirke. Guri var 1762 tjenestepike i Skarrud. Hun ble gravlagt 11. juli 1784 i Viker kirke.

5. **Knut Nilsen Skarrud**, født 1729 i Åset og døpt 16. oktober i Viker kirke. Han døde som barn og ble gravlagt 3. august 1732 i Viker kirke.

6. **Sigrid Nilsdatter Skarrud**, født 1731 i Åset og døpt 19. august i Viker kirke. Antagelig død som liten.

7. **Sigrid Nilsdatter Skarrud**, født 1732 i Åset og døpt 26. oktober i Viker kirke. Ved ekstraskatten i 1762 er hun som husbondens datter hjemme i Åset, og er samtidig ført som tjenestepike på Skagnes. Hun ble gift 8. august 1779 i Viker kirke med **Harald Gudbrandsen Rustand**, døpt 13. oktober 1738 i Viker kirke, sønn av **Gudbrand Haraldsen Rustand** (1717-1742) og **Sigrid Andersdatter Elsrud** (1712-1787). Harald døde som en fattig mann i juni 1796, sannsynligvis i Åset, der Sigrid døde i september året etter og ble gravlagt i Viker kirke. Såvidt vites hadde de ikke barn.

8. **Jakob Nilsen Skarrud**, født 1733 i Åset og døpt 18. oktober 1733 i Viker kirke. Han fikk sønnen **Ole** utenfor ekteskap i 1759 med **Ragnhild Chris-**

toffersdatter Øyhus (f. 1733), datter av **Christoffer Bjørnsen Øyhus** og **Kari Gudmundsdatter Skinnrud** (ca 1695-1762). Ragnhild døde i 1803. Jakob døde i 1759, samme år han fikk sønnen.

9.- **Iver Nilsen Skagnes**, født 1738 i Skarrud og døpt 18. mai i Viker kirke. Han flyttet sammen med foreldrene fra Skarrud til Åset en gang rundt 1747. Han var soldat da han 29. september 1761 giftet seg i Sør-Aurdal med **Berit Olsdatter Braka** (f. 1738), datter av **Ole Ellevsen Øverby** og **Tora Mikkelsdatter Braka**.

Iver kjøpte i 1761 Nordre Skagnes av sin far og sine søsken, men med unntak av Smerud. I 1778 kjøpte han det meste av Søndre Skagnes av **Gunvald Bjørnsen** - unntatt Skagnesodden med underliggende Hullbækviken. I 1782 kjøpte han tilbake Persokrud, og i 1783 Skagnesodden. Fra den tid var han eier av begge Skagnes-gårdene med unntak av Smerud, og han eide også Åset med Væren og Bjonevannet. Familien bodde hele livet på Skagnes.

Iver var som sin far lensmann i Ådal, i 35 år fra 1783 til 1818. Berit døde i 1808 og ble gravlagt i januar i Viker kirke. Iver overlevde alle sine elleve barn som døde før de var 50 år gamle. Selv døde han 7. april 1826 som føderådsmann på Skagnes, og ble gravlagt 15. april i Viker kirke.

10. **Bjørn Nilsen Skarrud**, født 1741 i Åset og døpt 28. mai i Viker kirke. Antagelig død som barn.

11. **Bjørn Nilsen Skarrud**, født 1743 i Åset og døpt 27. januar i Viker kirke. Ukjent skjebne, men sannsynligvis død som liten.

12. **Kjersti Nilsdatter Skarrud**, født 1744 i Åset og døpt 31. mai i Viker kirke. Ved ekstraskatten 1762 er hun hjemme i Åset, og blir konfirmert 2. oktober 1763 i Viker kirke. Hun bodde på Skagnes da hun 15. oktober 1780 giftet seg i Viker kirke med **Albrigt Pedersen Saltboe**, født 1724 i Saltboe på Gran, sønn av **Peder Ellendsen** og **Anne Albretsdatter**. De fikk tre barn. Albrigt hadde først vært gift i 1751 med **Gjertrud Iversdatter** (1722-1779), og da Kjersti døde giftet han seg i 1796 med **Aase Knutsdatter**. Som 80-årig enkemann bodde han i **Qveen** (Kvernvolden), og døde i 1809 i legd på Tokerud.

Ringeriges Ugeblad.

24. april 1845

I en den 11te d. M. afholdt Forsamling af Subskribenterne til Oprettelsen af et Minde for Dragon Paul Putten fattedes, efter derom meddeelt Underretning, den Beslutning, at Mindestenen, som nu er færdig, skal anbringes paa det Sted i Nærheden af den hadelandske Postvei, under Gaarden Nedre-Klækkens Grund, hvor Hædersmandens Bolig har staaet, og hvor endnu Tomterne af denne ere at see samt nogle forældede Stikkelsbærbuske der, hvor Haven har ligget. Stenen vil blive plaseret saaledes, at den kan sees baade af dem, som komme søndenfra over den saakaldte Puttemyrsvei og et godt Stykke af de nordenfra Kommende, og Inscripationen læses fra Veien. Meningerne om Stedet, hvor den skulde staae, have været deelte mellem dette Sted og Valpladsen for Svenskeslaget, i Nærheden af Nordrehougs Kirke; men det førstnævnte Sted blev foretrukket af den Grund, at da det egentlig maa antages at være den Omstændighed, at denne Deeltager i Kampen var en Ringeriking, som baade har vedligeholdt Sagnet om hans Bedrift fremfor de Øvriges, som udmærkede sig der, og vakt Interessen her til Oprettelsen af et Minde for ham i Særdeleshed, saa maatte det ansees mindre passende, ved et særegent Minde for ham alene paa Valpladsen at hendrage Efterverdenens Opmærksomhed og Hyldest fra de øvrige Deeltagerne i Affæren til ham, saameget mere som Kundskaben om hans Bedrifter ved hiin Leilighed alene skyldes et - om end tilforlæteligt - saa dog ikke af de historiske Optegnelser konstateret Sagn, medens de sidste, saavidt vides, ikke specielt nævne nogen Anden, end Sigdølningen Thor Hovland som Hovedmand i Affæren.

Da Beretningen om Indkaldelsen til ovennævnte Møde har været meddelt i Morgenbladet og saaledes muligens kan have vakt Opmærksomheden for denne Sag i en videre Kreds, end dette Blads Læsere, skulle vi her meddele det Vigtigste af det her i Bygden vedligeholdt Sagn om Poul Puttens Personlighed og Deeltagelse i Svenskeslaget, saaledes som vi af de forskjellige Meddelelser have været istand til at opfatte det. Poul Putten tjente som Simpel ved den Afdeling Dragoner, der ved Anna Colbjørnsens Snildhed kaldtes fra dens Nattekvarter paa Gaarden Steen til Undsæt-

ning mod de i Nordrehougs Præstegaard overnattende Svenske. I det om Natten i den saakaldte Gudsgaardsgade ved Præstegaarden opstaaende Haandgemæng saaredes han i den ene Fod saa stærkt, at han for Livstid blev Krøbling derved, men hævdede sig ikkedestomindre atter ved egen Kraft op i Sadlen, hvorfra han var falden, og udholdt trods Saarets Smerte Kampens Hede, indtil Seieren, hvortil hans Tapperhed og særdeles Kjendskab til Slagfeltet fortrinlig skal have bidraget, havde erklæret sig for de Norske og Fienderne vare blevne adspiltede.

Da den eneste i de historiske Beretninger udtrykkeligen nævnte Deeltager i Kampen, Thor Hovland, som ovenanført, var en Udbygding, og saaledes neppe kan tiltroes en saa speciel Lokalkundskab, som den af Malling ham tillagte Yttring, "at han kjendte hver Gjerdestør mellem Steen og Nordrehoug" synes at maatte forudsætte, tør den her almindelige antagne Mening ikke være urimelig, at disse Ord ved en Personforvexling urettelig ere overførte til hiin fra Poul Putten, der som hjemmefødt i Bygden kunde synes baade mere tilskyndet til at fremføre og lettere at ville blive troet paa en saadan Yttring, og hvis i Kampen udviste Mod og Tapperhed viser ham hidsig nok paa de Svenske, til derved at kunne have villet opmuntre sine over deres Ubekjendtskab til Terrainet forsagende Kammerader. Thor Hovland var desuden Underofficier og Poul Putten kun simpel Dragon, og det pleier jo ofte i Kriegen gaae saaledes til, at de Befalingshavende høste Broderparten af Æren for de ved de Underordnedes Hjælp udførte Bedrifter, eller at der tillægges dem, naar de desuden ellers ogsaa have udmærket sig i Træfningen Fakta, som egentlig udgik fra de Adlydende. Efterat Poul Putten i hiin Træfning var bleven Invalid, levede han som Skomager her i Egnen, og skal have drevet et ikke ubetydeligt Værksted. Han skildres som en ordknap og tilbageholden Mand, der ikke gjerne eller uden særdeles Opfordring omtalte sin Andeel i Svenskeslagets Bedrifter, en Forklaringsgrund mere til, at en saadan Forvexling som den, vi ovenfor have antaget, har kunnet finde Sted, uden itide at blive berigtiget.

Fredrikke Nilson, Beate Moe og Jørgen Moe

I gårdsarkivet på Mo i Steinsfjordingen ligger tre brev fra 1834 og 1835 adressert til Beate Moe, og avsenderen er Fredrikke Nilson, Jørgen Moes første forlovede. Disse brevene har tidligere ikke vært offentlig kjent. Det har vært hevet at forlovelsen ble hevet våren 1835, men av Fredrikkes siste brev, datert 3. desember 1835, framgår at forholdet mellom dem da fortsatt besto.

av Sten Høyendahl

Jørgen Moe var bare nitten år gammel da han høsten 1832 inngikk forlovelse med Fredrikke Nilson. Han var den gang fullkomment lykkelig, men det skulle ikke gå lang tid før han så det annerledes - Fredrikke var nok likevel ikke piken som passet for ham. Hun var nervøs og svakelig, og hans venner kalte henne Persillebladet. Verre var det nok at hun ikke levde opp til hans åndelige nivå. Som han 21. januar 1834 skrev til sin gode venn P. Chr. Asbjørnsen: *min Rikke er nemlig aldeles ikke, hvad jeg havde - ikke blot haabet, men - som det syntes mig - endog med temmelig Grund ventet.*

Den unge Jørgen hadde allerede på dette tidspunktet møtt en annen pike, prestedatteren Catharina Daae, og hun hadde alt det Fredrikke manglet. Så tårnet problemene seg opp for ham. Som den ansvarsfulle person han var, vek han tilbake for å bryte forlovelsen med Fredrikke, som tross alt hadde vist ham grenseløs tillit. Dette førte ham ut i en depresjon, og høsten 1834 avbrøt han studiene og reiste hjem til Steinsfjordingen.

Hva sier Moe-litteraturen?

En rekke bøker om Jørgen Moe er utgitt, men bare to av disse tar for seg hans unge år: Anders Krogvig, som i 1915 utga en brevsamling med en fylldig innledning, og Truls Gjefsen, som i 2011 kom med en biografi.

Krogvig kan fortelle at Jørgen var huslærer hos kjøpmann Moestue i Christiania før han var tyve år gammel. På kjøpmannens landsted Kjeldsbæk på Drammensveien møtte han en pike som var et par år yngre enn ham, og ytterst sensibel av vesen og helbred. Slik det utviklet seg, fikk hennes familie forståelse av at de to ikke passet sammen, og våren 1835 ble for-

lovelsen hevet etter påtrykk av hennes far. Stadig ifølge Krogvig, som ikke røper hvor han har hentet sin kunnskap. Han nevner heller ikke pikens navn.

Gjefsen refererer til Jørgens brev av 8. oktober 1832 til Marthe Marie Øderaa:¹ hans utkårede heter Fredrikke Nilson, er sytten år gammel og bor innenfor bygrensen. Også Gjefsen hevder at det var Fredrikkes far som våren 1835 tok initiativ til å heve forlovelsen, men heller ikke han oppgir noen kilde for dette.²

Brevene til Beate

Julen 1833 ble Fredrikke presentert på Mo, og hun fikk utvilsomt et godt forhold til den jevnaldrende Beate, Jørgens søster, kanskje fordi begge de to ungpikene var utpreget følelsesmennesker. Beate var da husholderske hos saksfører Saxild på Gagnum i Norderhovsbygda, en post hvor vi vet at hun trivdes dårlig.

Fredrikkes første brev til Beate er datert 26. april uten årstall, men ettersom det er adressert til Gagnum, må det være skrevet i 1834 - Beate forlot etter alt å dømme Gagnum samme høst. Fredrikke kaller Beate sin søster etter tidens skikk, og vet at Beate har og har hatt en grusom tid. Hun har selv vært syk, men *min kjere Moe er Gudværeløvet rask.*

Fredrikkes andre brev er verre å tidfeste. Det er udatert, men følgebrevet er datert 11. november, også denne gangen uten årstall, og det framgår at det egentlige brevet er skrevet noen tid i forveien. Skulle man ha festet lit til at forlovelsen ble hevet i 1835, må dette brevet ha vært fra høsten 1834. På denne tiden hadde Jørgen i deprimert tilstand reist til Mo, men av Fredrikkes brev ser vi at han nettopp har gått på posthuset i Christiania. Trolig er dette brevet skrevet senhøsten 1835 og sendt 11. november. Fredrikke har nylig stått opp fra sitt sykeleie. Hun er invitert på ball og tror ikke at hun kan komme, *men jeg ved min Moe skal derhen.*

Hennes siste brev til Beate er datert Christiania 3. desember 1835. Her framgår at *min kjere Moe* nylig må ha oppholdt seg på Ringe-

¹ Jeg har uten hell forsøkt å spore opp Jørgen Moes brev til Marthe Marie Øderaa. Det befinner seg ikke i Nasjonalbiblioteket eller Norsk Folkeminnnesamling.

² En henvendelse til Gjefsen (e-post 10. oktober 2015) står ubesvart.

rike, siden han har hatt med seg et brev fra Beate, og ingen ting i Fredrikkes brev tyder på at noe brudd er oppstått.³

Fredrikkes brev gir inntrykk av en umoden ung pike. I tillegg til et noe klosset språk, inneholder brevene også en rekke stavefeil.

Hvem var Fredrikke Nilson?

Vi finner bare én passende Fredrikke Nilson i Christiania og omegn: Kirsten Fredrikke, født 5. mars 1813 i Moss, datter av tollinspektør Haagen Nilson (1756-1822) og Hedevig Hansdatter Abelsted (1765-1813). Faren var tidligere eier av Eidsvold Værk. Ved konfirmasjonen i 1829 bodde Fredrikke på Vestbingen i Sørumsnes hos sin farbror, sorenskriver Nils Nilson, som døde samme år. Også søsteren Hedevig bodde på Vestbingen, og begge meldte flytting 20. mai 1832 fra Sørumsnes til Christiania.

Enkelte detaljer stemmer dårlig her. Fredrikke var ikke yngre enn Jørgen - hun var faktisk én måned eldre enn ham. Og Fredrikkes far kunne heller ikke ha hatt noe med opphevelse av forlovelsen å gjøre, da han var død allerede i 1822. Varselsslappene begynner å blinke. Er dette rett person?

Likevel - vi finner ingen annen passende Fredrikke Nilson eller Nielsen i Christiania og omegn. Derimot har vi sett at de to unge møttes på Kjeldsbæk hos kjøpmann Svend Moestue (1794-1850). Så vet vi at Kirsten Nilson (1757-1827), Fredrikkes faster, var gift med Conrad Clausen, hvis mor var Elen Marie Moestue (1725-1761). Familiene Nilson og Moestue må ha hatt en viss omgang, noe som bekreftes ved at kjøpmann Hans Nilson, Fredrikkes bror, 30. januar 1829 sto fadder for en sønn av Svend Moestue. Da ligger det i dagen at også Fredrikke har besøkt Kjeldsbæk, og at Jørgen traff henne der. Hvorfor Jørgen ville gjøre henne yngre enn hun var i virkeligheten, er uvisst. At Fredrikkes far (eller formynder?) skal ha tatt initiativ til å heve forlovelsen, er og blir en udokumentert påstand. Bruddet skjedde trolig i slutten av 1835 eller ut på nyåret.

Det råder en tradisjon om at Fredrikke ved foreldrenes død ble inntatt i huset til sin farbror, generalmajor Peter Vogt Nilson i Christiania, og oppfostret der.⁴ Trolig var det dit

³ Man kunne vel spørre seg om det ved datering av brevet kan være påført galt årstall, men slik feilskrift vil neppe forekomme i slutten av et kalenderår.

⁴ Amdal (1919), s. 235.

Fredrikke Nilson på eldre dager.
Foto publisert i *Selbu. Historisk beskrivelse*.

søstrene flyttet i 1832. Generalmajoren døde høsten 1837, og var trolig deres formynder.

Lensmannsfrue i Selbu

Fredrikke må ha vært fullstendig knust da det endelige bruddet med Jørgen kom. Hun sørget likevel ikke lenge - allerede 1. november 1837, kort etter farbrorens død, giftet hun seg i Oslo domkirke med stud. jur. Johan Christian Vogel-sang Schive fra Strinda. Broren Hans Nilson var hennes forlover. Johan avla i 1842 sin embetseksamen, og i 1850 dro de nordover til Selbu, der han ble tilsatt som lensmann. De fikk etter hvert elleve barn sammen. Johan døde i 1874 på gården Sjøvoll.

I 1875 bodde enkefru Fredrikke Schive i Nøysomhet i Skogn sammen med datteren Adelgunde, og levde av legatmidler. I 1885 oppholdt hun seg i Munkegaten 10, Trondheim, der hun 15. februar 1886 avgikk ved døden.

Litteratur

Amdal, Paul: *Selbu. Historisk beskrivelse*. Trondhjem (1919).

Fra det nationale gjennembruds tid. Breve fra Jørgen Moe til P. Chr. Asbjørnsen. Innledning av Anders Krogvig. H. Aschehoug & Co. Kristiania (1915).

Gjefsen, Truls: *Jørgen Moe. En biografi*. Dreyers Forlag, Oslo (2011).

Moestue, Sven: *Slekten Moestue*. Oslo (1964).

Brev 1

Christiania den 26de April

Gode Beathe!

Endelig er jeg kommen saa vit, at jeg har begyndt, at skrive Dig til, det skulde været skeet for lang Tid siden, men Du ved snille Søster at jeg har været undskyldt, da jeg saa længe har holt Sengen, men Gudsketak nu er jeg oppe den hele Dag, naar bare jeg kunde blive af med den slemme Hoste, thi den forarsager at jeg saa ondt for mit Bröst, men Dogtoren tröster mig ved at jeg nok bliver rask naar vi blodt for det Varmere, saa at jeg kand come ud. Min kjere Moe er Gudværeløvet rask, han har desværre haft en lige Tid, thi han er saa utrettelig naar jeg er syg, det staaer ikke i min Magt og gjenjelde ham alt det ubehagelige som han har haft for min Skyld.

Stakkels Dig min kjere Beathe. Du har haft og har en grusom Tid, men mand for Haabe at det bliver anderledes. Gud hvor inderlig din Familie er at beklage, gid nu bar at Dogtor Stören motte staa det over, thi det bli att for hort Stöd for de arme Forældre, gud vor Lykken vender sig hastj om. Du skriver i det sidste Brev til mig og klager over at vi aldrig skriver, men den Gang var det ikke saa længe siden jeg havde skrevet, men Du havde vist ikke faaet det Brev, tillige Sender du mig ½ Spd, og beder at jeg vil tage mig betalt, men da du kjere Søster ikke er i nogen Giel hos mig, saa, sendes dere herved tilbage.

Du maa undskyldte Brevet, thi jeg er endnu meget mat, og jeg har en slem Hovedpine, saa det vist er gruelig mange Fejl, men jeg haaber at Du Sösterlig undskylder mig. For ikke at trette Dig altfor meget vil jeg slutte med mange hilsinger til Alle der vel Erindre mig, men vær min snille Beathe meest hilset fra Moe og Din altid hengivne Søster

Frederikke Nils---

P: S:

Min Moe har nylig haft Brev fra vor kjere Moder, og deraf seer jeg med Glæde at de Alle er friske, jeg har ogsaa skrevet Moder til i Dag. Skriv mig endelig snart til saa er Du snil. Fra din hengivne Søster

Frederikke

Til Jomfru Beathe E: Moe
Gangnum

Brev 2

Kjere Beathe!

Inderlig Takkes Du for Dit Brev, jeg er ved Gudsketak meget bedre, men jeg har mot holde Sengen i flere Dage, men nu Gudsklov er jeg oppe igjen. - Hvad Ballet angaar min kjere Beathe da troer jeg ikke jeg kommer der, men jeg ved min Moe skal derhen,

Du spørger mig om hvormeget Garn der behöves jeg troer Du for sikkerhed bör have 4 Dukker Coolöret og 3 hvit, men vis du ikke strgs har Bud til Byen, saa kan jeg udrette det for Dig, thi jeg kommer nok til at Rejse en Dag i neste Uge, og bare Du vil sige mig hvad colör Du Önsker skal jeg med Fornöielse kjöbe det. Gid jeg kunde faae see Dig för jeg rejste. Lev vel kjere Søster det Önskes af Din hengivne

Frederikke

Alle har bedet saa meget at hilse. Min kjere Moe er i dette Öjeblik ikke hjemme, han er gaaet paa Posthuset. Undskyld mit rabel, men det gaar i Galop. - fra Din F: N:

Til Jomfrue Beathe Moe

(Følgebrev - brev nr 2 innlagt her)

Christiania dend 11te November

Inderlig kjere Beathe!

I al Hast skriver jeg disse Linier da Budet skal resse strags, saa Du kjere Søster! maae Undskyldte at Du modtager et saa gammelt Brev, som indsluttede, men jeg er saa mange at Budet skal fare afsted, saa jeg ikke tör skrive Længer. Lev vel kjere Søster, og hils tusinde gange Dine kjere Forældre og Södsken men ver Du med min dyrebare Moe! meest hilset fra

Din hengivne Søster *Frederikke*

P: S:

Skriv mig snart til, saa er Du snill, thi ellers bliver jeg bange at Du er vred for at Du har ventet. - Inderlig glad blev jeg I gaa da jeg kom hjem og modtog Brev baade fra Moe og Olava. - i hast.

Til Jomfru Beathe E: Moe
til Gaarden Moe paa Ringeriget,

Hermed en Pakke ---s:

B: Moe

Brev 3

Christiania den 3de December 1835

Inderlig kjere Beathe!

Med jomfru Ibsen som skal rejse i Dag fremkommer disse Linier, som herved aflægges jeg min Tak for Dit kjerkomne Brev, som jeg modtog med min kjere Moe! ja! kjere Søster Du kan troe at jeg blev Overrasket ved at see Ham, og gudsketak han er rask, - Jeg spurte Ham i Gaar om at Han ikke vil skrive, men svaret var at Han ikke havde noget at skrive om. - Medfølgende Pakke er Du saa snill at levere Inger, og bede hende om Tilgivelse for at hun ikke har faaet den för. - Gid kjere Søster blot at Du kunde læse mit rabel. Lev vel kjere og hils tusinde Gange Dine kjere Forældre og Söskende, men vær Du meest hilset

fra min Moe og Din hengivne
Söster *Fredrikke Nilson*

Skriv mig snart til er Du inderlig snill - i hast

Til Jomfru Beathe Moe
til Gaarden Moe paa Ringeriget
ved Godhed af
Jomfrue Ibsen

Ringeriges Ugeblad.

24. desember 1874

Paa Udøen i Holtsfjorden, hvilken eies af Hr. Kjøbmand Gunerius Petersen af Kristiania, er i høst paa tvende Jagtture skudt 38 Harer, et pent Resultat af Fredning og Harens hurtige Formerelse, da Øen nylig skal være besat med disse Dyr. Foruden de paa nævnte Ture fældte Harer, tror Opsidderen - der bor paa Øen - at dersteds fremdeles mindst findes et halvt Snes til. Ved at ro rundt nævnte Ø, der skal være omtrent 100 Maal stor, var det isommer ikke vanskelig at se Harene fouragere sig godt i Ager og Eng, hvilket ogsaa ved Vægten paa de skudte Dyr skal have vist seg. Udøen er ikke alene for Jagt, men ogsaa for Fiskeri sjelden godt beliggende, af hvilken Grund der isommer vistnok omkring denne er opfisket ligesaa mange Storørreter, som der inde paa Øen blev dræbt Harer. At dette maa være en stor Fornøielse ikke alene for førstnævnte Eier, men lige-

ledes for de mange sports- og fiskeelskende Kristianiafolk, som færdes her i Fjorden om Sommeren, kan vistnok ikke benægtes; derfor tør man saameget tryggere henstille saavel til nysnævnte Eier af Udøen som andre fiske-lystende Folk om at faa iværksat Udklækning af Ørret- og Laxerogn til Formerelse af nævnte Fiskearter her i Fjorden. Sagen har været meget omtalt, men er gaaet i Glemmebogen og dette hjælper lidet; da det hovedsagelig er Kristianiafolk, som drive det saakaldte Slugfiske efter Storørret her, vil Indsenderen henstille til disse at tage Initiativet ogsaa i denne Sag for at Noget kan blive sat igang. Ved Sundvolden er opført godt og sikkert Udklækningsapparat og det gjælder saaledes kun at skaffe Rogn, hvilket saagar for Venerlaxens Vedkommende nu godt skal lade sig gjøre pr. Jernbane.

Hole i Novbr. 1874. X.

Slektshistorie fra Soknedalen

Det er alltid ønskelig å få litt «kjøtt på beina» i slektshistorien. Av og til finner vi kjøttet der vi ikke ønsker det, som da Martin Andersen Tyttebærmoen i 1869 ble dømt for ulovlig brennevinssalg. Da må vi undersøke om det kanskje var grunner for den ulovlige adferden.

av Else Marie Abelgård

Kari Larsdatter og Ole Amundsen på Tyttebærmoen, en husmannsplass under Oppegården i Soknedalen, dro i 1868 i høy alder sammen med to sønner til Amerika. Lars var utlært snekker, og var med å gjenoppbygge Luther College i 1883 før han bosatte seg i nordre del av Minnesota. Gudbrand ble farmer.

Gamle minner om Tyttebærmoen

Strømsodbyggingen O. S. Johnson emigrerte i 1880 til Spring Grove, Minnesota. Da utvandrerne i 1916 stiftet Ringerikslaget, ble Johnson valgt til sagaskriver. Resultatet ble bokverket *Utvandringshistorie fra Ringeriksbygdene*, skrevet mellom 1919 og 1930. I juli 2016 skal ringerikingene i USA og Canada feire lagets hundreårsjubileum.

Følgende historie om Kari og Ole Tyttebærmoen er hentet fra bind 1, side 160-61:

Tyttebærmoen som Ole og Kari var fra, var en husmannsplads under gaarden Oppegaard. Den laa tæt ind til storveien som gaar fra Lunder kirke og til Strømsodbygden og var saaledes et hvilested for dem som færdedes frem og tilbake efter denne vei. Der blev mangen kaffekop drukket op som Kari kokte til de reisende og solgte for to cents koppen, og i gamle dage skulde det været brændevin at faa kjøpt der fortalte man. Det hændte da ikke saa sjelden, at naar kirkefolket kom tilbake fra Lunder kirke efterat ha overvåret gudstjenesten, at de tok seg et realt rus naar de kom til Tyttebærmoen.

Det fortaltes ogsaa om en velstandsmand i Strømsodbygden som var noget gjerrig, saa han ikke vilde kjøbe brændevin, men drak det gjerne naar andre gav ham noget. En søndag ville ingen spandere noget paa ham, og da de andre paa hjemveien gik og talte om hvor mange drammer de hadde drukket, siger N. N: "Ja inteno fek je, aa inteno skulde je ha". Dette blev til et ordsprog, som jeg ofte hørte i min ungdom.

At drikke seg drukken og bande litt paa veien til og fra kirken ansaaes i den tid hverken for ukristelig

Grønvold var ei tømmerstue med to rom, kjøkken og kåva. Det var fjøs for to kuer og stall. Martin og Karen Marie sitter ved stueveggen (foto fra Oddvar Havik).

eller umoralsk. Tidsaanden var slik baade blant rike og fattige, høie og lave. Ole Tyttebærmoen drev i mange aar som tjærebrænder og mange var de tyristubber som han grov opp av jorden, kløvet og renset for derefter paa den saakaldte skikjælke at dra frem til der tjæreovnen stod. Efter at han var reist til Amerika, skrev hans søn Lars tilbake og fortæller, at hans far da med vinteren kunde sitte i et godt opvarmet værelse og spise sine kraftige maaltider om dagen, for i Amerika fandtes hverken skikjælke eller truger. Nu er Tyttebærmoen et øde og ubeboet sted, udlagt til granskog, og av tjæreovnen findes ikke spor igjen. Kun minderne om tjærebrænding og bekkokeriet er tilbake.

Tre plasser

Tyttebærmoen er en furumo med veldig ensartet vegetasjon av tyttebærtuer. Skoleprotokollen fra Kirkemoen skole vitner om fattigdom med mangel på klær. Den lange veien gjorde nok og sitt til at barna ikke møtte på skolen.

Omkring 1870 var det stort fall i tømmerprisene. Kanskje det ble vanskelig å skaffe seg skogsarbeid. Hvor lenge mølla og den privilegerte saga i Gunderfossen var i drift, vet jeg ikke.

Folketellingen for 1865 nevner tre plasser på Tyttebærmoen. Alle hadde ett hus og en husholdning. Ole Amundsen, 74 år, og Kari Larsdatter, 68 år, var husmannsfolk med jord, og hadde sønnen Gudbrand Olsen, 22 år, tømmer- og fraktkjører. Møller Anders Mikk-

sen bodde i den andre plassen, som også ofte ble kalt Gunderfoss. Om ham har jeg skrevet en artikkel i *Hringariki* nr 1/2014.

I den tredje plassen bodde Martin Andersen, husfar og husmann med jord, gift, 33 år, og kona Karen Marie Gudbrandsdatter, 32 år. De hadde barna Gudbrand (6 år), Maren (11 år), Ragnhild (8 år), Oline (5 år), Anne (4 år) og Kari (2 år).

Løbe-No. 11. Martin Andersen Tyttebærmoen af Lunder.

Alder: 35 Aar. *Høide:* middels. *Statur:* kraftig. *Øine:* blaa. *Haar:* lyst.

Forbrydelse: Ulovligt Brændevinssalg.

Ved hvilken Underrett tiltalt: Fogden i Ringerike den 15de Februar 1869, stor 15 - femten - Spdr. *Naar og efter hvis Ordre inddømmet:* Lørdag den 20de Marts 1869 Kl 5 Efterm. Fogden i Ringerike af 13de Marts 1869.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Buskeruds Amts Resolution af 10de Marts 1869.

Straffen. Vand og Brød: 6 - sex - Dage. *Mellefristidage:* 1 - een - Dag.

Løsladt: Lørdag den 27de Marts 1869 Kl 5 Eftermiddag.

Omkostningerne og af hvem betalte: Milepenger paa Hjemreisen 12 s, Vask 2 s, Forpleining i 7 Dage a 30 s Spd 1-90 s

Martin var blitt dømt til en mulkt på 15 spesiedaler, men hadde neppe penger til å betale, og valgte derfor å sone på vann og brød. Forhøret over ham er dessverre ikke inntatt i rettsprotokollene, men mulktforelegget er oppbevart.

I oversikten over fanger i fengslet i 1870 finner jeg flere soknedøler med tilsvarende dommer - 1867: Carl Trulsen Olsvigen, 1870: Knut Gundersen Treangen og Elling Christian-sen Sandum, 1872: Anders Olsen Havigbakken, og 1873: Ole Pettersen Sletaker/Blixrud og Martin Christophersen Silka/Blixrud.

Brennevinproduksjon og salg ble frigitt i 1816, og dette fikk etter hvert store skadevirkninger. Folk drakk seg fra gård og grunn, og klarte ikke å holde på arbeidet sitt. *Lov angaaende Brændeviins Salg og Udskjænken* av 6. september 1845 tilsa strenge straffer for folk som drev med ulovlig brennevinssalg. Lovverket var stadig i endring. I 1869 ble øl og vin underlagt regulering i forhold til skjenkebevilging, med strengere regler for hvem som kunne skjenke. Så i 1871 ble brennevinssamlagene opprettet, og private aktører utradert.

Martin Andersen og de øvrige soknedølene ble dømt nettopp i tidsrommet 1869-73. Lovens arm rakk til boplassene i Soknedalens skoger. En arrestant fra samme egn ble satt til å rense erter i fengslet for frøenserierte. Da han skulle løslates, tok han og slo sammen erter og søppel for at ingen skulle få tjene på hans arbeidsinnsats.

Ulovlig brennevinssalg

Det er rimelig å tro at Martin og kona Karen Marie overtok «serveringen» på Tyttebærmoen etter at Kari og Ole emigret til Amerika.

I *Hringariki* nr 1/2013 er det en oversikt over straffanger i Hønefoss distriktsfengsel 1869. Her finner vi at Martin har måttet sone seks dager på vann og brød for å ha drevet ulovlig brennevinssalg:

Slekthistorie

Martin og Karen Marie hadde døtrene Maren og Ragnhild og sønnen Gulbrand da de omkring 1860 flyttet inn på Tyttebærmoen. Ifølge folketellingen 1875 var Martin født i 1833 i Lunder, og Karen Marie i 1834 i Hønefoss. I kirkeboken for Lunder ser vi at Martin Andersen Wemeie, 21½ år, ble viet 10. juni 1855 til Karen Marie Gudbrandsdatter på Tranby, 21 år gammel. Fedrene deres var Anders Olsen i Wemeie og Gudbrand Arnesen i Hønefoss. Karens foreldre døde tidlig, og hun bodde hos Erik og Guri Oppegaard på Tranby til hun giftet seg.

Sønnene Kristian (f. 1867) og Ole (f. 1871), samt døtrene Anne (f. 1862) og Kari (f. 1864) ble alle født i Oppegårdseie, altså på Tyttebærmoen. Da Mathea ble født i 1875 bodde familien i Hovlandseie, og ved folketellingen samme år var de i Juvet. Yngstesønnen Edvard ble født 12. oktober 1877 i Grønvold.

Datteren Ragnhild bodde på Tyttebærmoen da hun vinteren 1872 ble *confirmeret*, 14½ år gammel, med karakterene 2½ i alle fag. Anne fikk påtegning i 1873 at hun ofte var *sygelig*. Etter 1874 var ingen av Martin Andersens barn elever på Kirkemoen skole. Skoleprotokollen viser at Maren Martinsdatter hadde åtte dagers fravær i januar 1869, og at hun om høsten flyttet til Tranby krets. Sommeren 1868 ser vi at sønnen Gudbrand, 9½ år gammel, *aldri søgt skolen*.

I 1880 er barna ført i Akers skoleprotokoll med bopel *Aaldeeie*. Det vil si at familien bodde i Grønvold, en husmannsplass innunder Uggeflaget vest i Lunder, ikke så langt fra dagens skytebane i Trampen. Det var sikkert også en mager plass, men de eldste barna var i tjeneste og skikken seg vel. Familien tok Grønvold som etternavn. Martin Andersen Grønvold døde 13. april 1917 av lungebetennelse på Ve gamlehjem, mens kona Karen Marie døde 14. oktober 1914.

Nils Bjerke har i kulturregistreringene fra 1972 fortalt at Martin kom fra Tyttebærmoen til Grønvold, og at alle hans sønner var mer enn alminnelig gode tømmerhoggere. Martin skjøt dessuten en masse mår.

En av etterkommerne fortalte meg at Martin lagde feiler av svartor til alle sine sønner. Jeg kjenner til at musikaliteten er i god behold blant etterkommere. Mange av disse er dessuten svært nevenyttige med hånd- og trearbeider.

I fattigkommissjonens protokoll kan jeg ikke se at familien er tildelt korn eller annen støtte.

Barna til Martin og Karen Marie

Redaktør Anders Mehlum skrev i avisa *NU* 5. februar 1907 (nr. 5) om «Gaardmand G. Grønvold», en slektshistorie med utgangspunkt i Gulbrand, Karen og Maries eldste sønn som hadde familie på Havik. Historien er om Gul-

brand og hans elleve søsken. Av disse vokste fire gutter og seks jenter opp.

I 1907 hadde Gudbrand og hans kone, Gro Grøt fra Hol i Hallingdal, kjøpt Søndre Havik, og seks barn vokste opp. Familien har fortsatt Søndre Havik.

Maren giftet seg med en Erik og bosatte seg i Ådalen.

Ragnhild giftet seg med Halvor Olsen (Sjåheim) i Bråten. I 1900 hadde de syv barn.

Oline giftet seg med bjørneskytteren Ole Ellingsen Juvet - barn: Elling, Marta, Oløv og Olava.

Anne tjente i Hønefoss.

Kari giftet seg med Martin Sætrang, formann og reparatør ved Kistefoss Bruk.

Kristian giftet seg med Andrea Bekken og bodde i Kristofferbråten, som familien etter hvert kjøpte og eide til 2014.

Ole giftet seg med Marthe Larsdatter Bakken og bodde først i Sesserudplassen, før han kjøpte Smerud på Veme i 1911. Deres barn i 1910 var Karl Martin, Olaf, Oliver Marlenius, Georg og Marta. Ole var kjent som spillemann.

Mathea var gift med en som arbeidet ved et sliperi ved Randsfjorden.

Edvard var gift med Jørgine Halvorsen, De kjøpte plassen Nordmoen av Martin Rognerud på Hovland, og hadde barna Marta, Magnus, Helga, Andres, Magna og Else.

Vedlegg

Statsarkivet på Kongsberg
Ringerike fogderi, kopibok I-3.

Mulctforelæg

Paa Grund af forestaaende Anmeldelse forelægges herved Martin Andersen Tyttebærmoen for det ommeldte 1ste Gang begaaede ulovlige brændevinssalg Valget mellem, enten at bøde 15 - femten Spd til Deling mellem Lunder Fattigkasse og Anmelderen Lensmand Mokastet samt at have forbrudt det brændeviin indtil et Quantum af 120 Potter som hos ham maatte forefindes eller sammes Værdi, til Deling paa samme Maade og forøvrigt at udrede de med Mulctforelæggets Forkyndelse forbundne Omkostninger eller at undergives Tiltale ved Politiret.

Hr Lensmand Mokastet vil behage at besørge dette Forelæg lovligen forkyndt, og vil Angjældende derunder overensstemmende med Lov af 17 Marti 1866 blive at opfordre til inden 3 Dage fra Forkyndelsen af at regne at erklære, om han vedtager at udrede bøder m. v. og Omkostninger under Udpantnings Tvang. I saafald vil Mulctforelægget herefter blive at fuldbyrde efter Øvrighedens Foranstaltning -

Min barndoms gate

Stabells gate het den, min gate. Der, i tredje etasje i nummer 12 vokste jeg opp, sammen med mor, far og to brødre. Gården var stor, den var av mur, med store vinduer som jeg ofte sto i for å se på trafikken.

av Anne Berit Lerberg

Min gate lå i Hønefoss, og var den mest trafikkerte og livligste handlegate på den tiden. Og tiden handler om sekstiåra, det tiåret jeg ble skolejente, digget The Beatles, og fikk min første kjæreste. Gården lå i enden av gaten, og gjorde en krumning oppover mot veien som ledet til jernbanestasjonen.

Flere generasjoner i min gate

Far, Jacob Torkel Lerberg, var salgsrepresentant. Han jobbet først på Kefas, og senere for Bergene Sjokoladefabrikk. Mor, Berit Johanne, født Bentzen, jobbet på telegrafan i Hønefoss.

Mormor og bestefar hadde leilighet under oss, og det kjentes trygt for oss. Vi hadde alltid et sted vi kunne gå til, og noen vi kunne snakke med. Mormor hadde alltid noe godt i kjøleskapet, ferskt pålegg og mye mineralvann. Det var jo ikke å forkaste.

Innenfor mormors kjøkken bodde mormors søster, tante Jenny med sin kanarifugl, Påsan. Den kunne snakke, og var hennes beste venn. Jenny var ei bestemt dame som visste hva hun ville. Hun kunne til tider være nokså streng av seg. Mormor, derimot, var bare snill. Vi levde side om side flere generasjoner i min gate, og vi hadde mange naboer. Ved siden av mormor bodde fru Frogner med mann. De var de første i gården som fikk TV. Det var stort å komme inn til dem og se på Dagsrevyen, men det varte heller ikke lenge før familien Lerberg anskaffet seg et slikt apparat.

Gården vår var et levende sted å bo i som barn. Vi utfoldet oss fra kjeller til loft, og fra forside til bakgård. Det var kroker å gjemme seg i, og trange smug. Her kunne vi risikere å møte på en eller annen fyllik, som vi kalte dem, og da ble vi veldig redde. Det hendte ikke så rent sjeldent at vi gjorde det. Den gangen var disse karene ganske harmløse, men likevel skumle ut fra et barns synspunkt. Og et sted vi i hvert fall ikke fikk lov å gå, var "Lassaronparken". Navnet taler jo for seg. Parken lå i en

Artikkelforfatteren i åtteårsalderen, sittende i bakgården på balkongen til mormor. Foto i privat eie.

sving opp mot jernbanen, og det var en plass som lå like ved elva. Her ble det nok drukket litt av hvert.

Mormor var et snilt menneske. Det skjedde flere ganger at hun fikk fremmede på døren. Var det Jehovas vitner som vi også hadde i Hønefoss, viste hun dem straks på dør. Slike ville hun ikke ha noe med å gjøre. Kom det derimot en tigger som spurte etter mat, lukket hun døren og ba dem vente litt, smurte noen brødsquirer og pakket dem inn i matpapir.

Ubudne gjester

Uteliggere på loftet var det derimot ikke så morsomt å få, og det hendte ikke så rent sjelden at vi fikk slikt besøk. Vi bodde i tredje etasje med loftet over oss. Far var ekstra på vakt overfor uønskede leieboere der oppe. De representerte stor brannfare, for loftet besto av bare tørt treverk, så det var ingen bønn.

Jeg husker godt en kar som hadde med seg en hel fiskebolleboks full av sigarettneiper som han hadde samlet på sin vei. Det var alltid litt skummelt når far måtte opp på loftet for å jage bort disse folka, men far var den sterke og modigste i huset, og han klarte det alltid. Etterpå kunne vi alle sove trygt igjen.

På loftet holdt duene til. De satt oppunder taket, og gjorde sitt til at det ble nokså utrivelig der. Det var alltid spennende å gå opp på loftet. Det var luker i taket, og til en av lukene forte det opp en stige. Det hendte at vi etter at det var blitt mørkt fordrev tiden der oppe for å se

Konfirmant i 1969, fotografert i bakgården.
Foto i privat eie.

på stjernene. Utsikten var det heller ikke noe å si på. Hønefoss og omegn lå foran oss. Det var spennende!

I leiligheten

Leiligheten vi bodde i besto av to store stuer med kjøkken, to soverom og en kjempelang smal gang. Innenfor kjøkkenet lå mitt rom, som jeg overtok etter at min mellomste bror hadde flyttet ut. Gangen egnet seg bra til å løpe i, og var også ypperlig for å lage små hytter i krokene. Stuene var store, høyt under taket og med store vinduer med utsikt til den trafikkerte gaten. Om vinteren ble den ene og største stuen stengt av for å slippe å fyre i ovnen. Jeg husker godt isrosene som dannet seg på de store vinduene om vinteren. Å skrape i isen med neglene var ofte noe jeg fordrev tiden med.

Jeg vokste opp under Beatles-tiden, og mine to eldre brødre var i besittelse av en stor platesamling. Det var fint å kunne skru lyden opp, slik at musikken runget i rommet, og jeg kunne drømme meg bort foran det store vinduet i stuen og bare nyte den herlige musikken. Idyllen kunne bli avbrutt av mor, for det var hun som var mest hjemme. Hun kunne til tider irritere seg over den høye lyden, men kunne også dele min begeistring for Beatles. Andre ganger kunne idyllen bli brutt av bestefar som

banket i taket, og syntes det var nok høy musikk for den dagen. Da var det på tide å finne på noe annet.

Inne i gården

I gården vår bodde det mange mennesker, både gamle og unge. Vi ble nesten som en stor familie. I første etasje i gården hadde vi kolonialbutikk hvor vi kunne få det meste vi trengte. Hadde vi glemt noe til middagen, var det bare å løpe tre trapper ned til Berger'n, som vi kalte ham.

Vi hadde det meste rundt oss, og manglet ikke noe. Gaten vi bodde i var en livlig handlegate, og det beste av alt, syntes vi barna, var at det fantes en herlig godteributikk like i nærheten. Her fikk vi kjøpt det meste, deilige store karameller, femøres, store og små kjærligheter, og pimp, som vi kalte det. Mor likte ikke at vi kjøpte pimp, så det måtte vi kjøpe i all hemmelighet. Ifølge mor var pimp meget usunt å spise. Det besto av en plastpose med saft, i frossen tilstand, eller, bare flytende.

I bakgården hadde vi en hage. Der hadde vi en huske og en krakk der vi ofte satt og snakket sammen. Vi laget oss små hytter, og naturen hadde gjort det slik at småbuskene dannet små rom som dugde utmerket til å gjemme seg bort i. Her lekte vi både mor, far og barn, og lagde mat av blader. Det var stor stas å gå på landtur i hagen. Da fikk vi med oss brødkiver og en flaske saft av mor. Der satte vi oss på benken og lot som vi var på en lengre utflykt.

Om vinteren (det var vintrer med mye snø den gangen!) ble det måkt kjempestore snøhauger, som vi barna i gården kunne base og herje i. Vi akte på akebrett og lagde snøhytter i hagen. Min første barndomsvenninne bodde i bakgården, i første etasje. Det dreide seg altså om to gårder, den ene med utsikt til gaten, og den andre med utsikt til gårdsplassen, og søppelkassene. Det sa seg selv at det ikke var så trivelig å bo i bakgården.

Min venninne Berit var litt eldre, og det kunne gjøre seg utslag i en ekstra omsorg for meg. Hun var den som gjerne ville ordne opp. Jeg spiste ofte middag hos henne først, for så å spise middag hjemme etterpå. Hun flyttet til et annet sted i byen, og kontakten ble sjeldnere mellom oss. Men det flyttet nye folk inn i gården, så jeg manglet aldri lekekamerater.

På fritiden hendte det ganske ofte at vi pas-set barn. Det flyttet inn små barn etter Berit, og disse var det populært å trille på. Vi gikk ordentlig inn for oppgaven, og var noen solide

Stabells gate i 1951. Foto: Fjellanger Widerøe. Gjengitt med tillatelse av Buskerud fylkesfotoarkiv.

trillepiker. Det hendte også at det utspant seg litt dramatik, både på den ene og den andre måten. Som da antallet villkatter var blitt altfor stort i gården. Det var en sterk opplevelse for små barn å sitte i trappeoppgangen og oppleve at kattunger ble skutt. Men slik ble det altså gjort den gangen. Kattene var en plage, og i neste omgang en helsefare.

Et annet minne som har satt seg fast hos meg, er «skyllemannen» som kom inn i gården med hest og kjerre. Skyllene ble samlet på kjerra for å bli mat til grisen. Jeg husker vi ble litt engstelige når vi så hesten med kjerra komme inn i gården, og da gjemte vi oss nede i gårdens kjeller. Der sto vi trygt og så på at mannen gjorde arbeidet sitt. Det luktet ikke noe godt av skyllene heller, men det hørte med til hverdagen den gangen.

Da jeg vokste opp hadde vi verken dusj eller badekar. Derfor var det stor stas da mor og jeg tok våre turer til badet på Hønefoss folkeskole. Det gjorde vi omtrent hver fjortende dag, og vi tok ofte følge med naboen som også hadde ei jente på min alder. Vi fikk baderom ved siden av hverandre, og da det var åpent, både opp til taket og ved gulvet, kunne vi rope til hverandre og fortelle hvor langt vi var kommet i badingen. Jeg kan ennå fornemme hvordan det var å legge seg i et stort badekar med deilig såpe og godt, varmt vann, mens dampen la seg tykk i rommet. Etterpå kunne vi dra hjem, rene og

klare til å møte helgen. Det var som oftest på fredager vi gjorde badturene våre, det var virkelig luksus.

Ute i gata

I gata vår lekte flere barn, noen mer eller mindre populære, noen mer originale enn andre, og det var ikke så rent sjelden at det foregikk en del erting. Vi kunne være nokså ubarmhjertige mot hverandre. Det bodde noen barn på Riperbakken i et stort hus ovenfor jernbanelinjen, og jeg husker vi stadig vekk jaget dem hjem.

Retten over gaten for oss bodde det en familie som hadde fem barn etter å ha fått tvillinger tilslutt. Det syntes jeg var veldig spennende, for da kunne jeg være med å passe dem. Den jeg var mest sammen med var en gutt med lyst krusete hår som var veldig blid og skravlet mye. Han kunne gå rundt og rundt på gulvet og prate i ett sett. På vinteren hadde han en brun ørelappslue, og jeg hadde en hvit lue med lange fletter. Det var nemlig moderne på tidlig sekstital. Jeg hadde kjøpt lua hos en hatte-makerbutikk i Hønefoss, og jeg husker godt den fyldige damen som stod bak disken. Alle hattene og luene hadde hun oppe i noen store esker som hun tok ned fra veggene.

En annen lekekamerat jeg hadde var en pike som bodde på skrå over gaten, rett overfor Vinmonopolet. Hjemme hos henne pleide vi å få ferskt brød med eplesyltetøy på. Det fikk vi

Tante Jenny. Foto i privat eie.

servert i små oppskjærte båter inne på rommet hennes, der hun hadde et lite barnemøblement. Det var trivelig på rommet hennes, og særlig syntes jeg hun hadde en fin dukkevogn. Den var rød og fin. Vi byttet ofte dukkevogn. Jeg hadde selv en fin lyseblå en med store skinnende skjerner. Det var den aller siste modellen fra Simo, som jeg hadde fått av tante Jenny. I vognen lå det en stor babydukke som jeg også hadde fått av henne. Jeg fikk også en stor gådukke som flyttet bena når jeg holdt den i den ene armen. Det var ei flott dukke, og jeg var veldig stolt av den. Leker manglet det ikke hos oss.

Tante Jenny

Mors tante, Jenny, jobbet hele sitt liv som typograf ved Ringerikes Blad. Jeg ser henne for meg ikledd en lys brun arbeidsfrakk, blank var den også, og full av trykksverte foran. Hun var ei hardtarbeidende dame, og nøye når hun skulle sette sammen bokstaver fra sette-kassene.

Jenny var ei bestemt dame, og hadde sine egne meninger. På sine gamle dager, kunne hun lett kjennes igjen, alltid med hatt, frakk og stakk. Når hun kom opp i en diskusjon med noen på gaten, og meningene ble for sterke, kunne stokkens bevegelser bli et slags barometer på hennes sinnstilstand. Den kunne gå høyt opp i luften, eller stampes hardt ned i bakken. Stokken signaliserte for oss som kjente henne både humor og glede, sinne og harme. Hun døde i begynnelsen av 1970-årene.

Sirkus og underholdning

Hønefoss fikk i likhet med andre byer besøk av sirkus. Det knyttet seg stor spenning til det, for den gangen gikk elefantene gjennom gatene. De kom ned stasjonsbakken, og det ryktes fort at Cirkus Arnardo var kommet til byen. Det var et stort opptog, og det var spennende å se om elefantene oppførte seg ordentlig. Det var i hvert fall trygt å kunne stå i stuevinduet i tredje etasje og se ned på de enorme dyrene, som sakte gled nedover Stabells gate. Jeg kunne oppleve litt av hvert fra stuevinduene. Der var det panoramautsikt, et slags "vindu mot verden".

Den gangen fantes det også kjærestepar - ikke det at det ikke finnes i dag, men det var kanskje litt mer vanlig den gang å gjemme seg bort i krokene. Øyabakken var et slikt sted. Der var det sånn passe mørkt. Det hendte at mor og far hadde besøk av Reidun, mors venninne, som jeg var veldig glad i. Det var som regel på lørdagskvelden hun var der og smakte på hjemmelagd vin. Da var det store muligheter for å spionere på kjærestepar. Reidun og jeg slukket litt lys i stuen, satte oss etter hverandre på pianokrakken og ga oss til å kikke, og vi flirte.... De skulle bare visst, de der nede. Det hendte også at vi ble oppdaget, og da måtte vi huke oss ned så fort vi kunne. Det var spennende! Og som vi lo!

Mer dramatik var det den gangen det var innbrudd hos Brodahl, en sportsforretning som lå rett over gaten for oss. Det var noe annet å oppleve enn kjærestepar i Øyabakken. Det var far som oppdaget det, og det var midt på natten. Tyven hadde knust vinduet i inngangsdøren, det var ingen alarm, og vi kunne se at han beveget seg der inne. Far varslet selvsagt politiet med en gang, men de kom for sent til å fukke tyven. Mulig han været at han ble observert, for jeg kan vagt minnes at han lusket vekk nedover den mørke Øyabakken. Det ble en spennende natt, og jeg tror jeg var litt skjelven etterpå.

Når jeg hadde lagt meg for kvelden, tøffet skiftelokomotivet fram og tilbake på jernbanelinjen. Vi kunne se opp dit fra kjøkkenvinduet mot bakgården. Det var selvfølgelig damplokomotivet som gjaldt den gangen, det var stort og svart, og dampen stod høyt til værs. Skiftelokomotivet kom gjerne sent på kvelden, og det var på mange måter en beroligende lyd å høre. Da var alt som det skulle.

Butikkene i bakgården

I bakgården fantes det også noen butikker, blant annet en brudesalong, og det var spennende for

Mormor og bestefar. Foto i privat eie.

oss jenter. Det var sterk kontrast å se hvite florte brudekjoler i en bakgård full av store grå murvegger. Jeg kan ikke huske om jeg var der inne selv, men jeg husker noen ungjenter som skulle prøve sin første brudekjole. Underholdende var det i hvert fall.

En annen forretning i gården var Fix Rammeverksted. For å komme dit måtte vi gå noen trapper ned og krumme hodet godt, for ellers kunne en risikere å skalle hodet i taket. Det gjaldt ikke oss barn selvfølgelig! Jeg kan godt huske en nokså stor travelhet der inne på verkstedet. Det ble målt og ordnet alle slags typer rammer. De fleste familiebildene vi har fra den tiden, er signert Fix Rammeverksted.

I sterk kontrast til brudesalongen hadde H. N. Berg militærutvalg inne i bakgården vår. Det var også spennende, og særlig for min eldre bror, som digget militærjakker. Det var jo in på den tiden. Jeg kan ennå kjenne naftalukta som slo mot oss når vi kom inn i lokalet.

17. mai!

Hver 17. mai var det liv i gården fra tidlig morgen. Mor hadde lagt fram rent nytt tøy, den hvite vaskehatten, og de hvite knestrømpene var på plass. De skulle helst på uansett vær!! Vi hadde alltid mange flagg i verandakassen, og som tradisjon sendte min bror og jeg ser-

pentiner ut i lufta fra balkongen. Vi bandt dem fast, og der ble de hengende hele dagen. Bestefar var med i Hønefoss sangkor, og måtte kjøres til de forskjellige parkene grytidlig om morgenen. Det var det far som tok seg av.

Bestefar hadde hvit sangerlue, og han sang bass. Han kunne ofte sees i porten til gården vår, der han slo av en prat med kjente, og han kjente mange i Hønefoss. Han var god til å fortelle historier, og satt inne med mye kunnskap. Han var opptatt av politikk, og en yndet hobby han hadde var å klippe ut politisk stoff fra avisene, også fra Ringerikes Blad. Utklippene ble limt inn i store bøker, som fortsatt eksisterer i dag.

Bestefar hadde jobbet ved jernbanen siden han var sytten år gammel. Politisk sto han på venstresiden. Hans eldre bror, Carl Severin Bentzen, var stortingsmann for Arbeiderpartiet og ordfører i Hønefoss i mange år. Sønnen Torfinn Bentzen var høyesterettsadvokat og formann i Norges Idrettsforbund.

Mormor

Mormor jobbet i mange år på telegrafene i Hønefoss. Der jobbet jo mor også, så de satt side om side på telegrafene, mor og datter. Jeg husker en episode fra jeg var syv-åtte år gammel og hadde vært hos min venninne, og ble fulgt hjem tidligere enn avtalt. Det var ingen hjemme da, og jeg ble veldig engstelig, da heller ikke mormor eller bestefar var der. Jeg løp så fort jeg kunne i mørket mot telegrafene. Der styrtet jeg inn og spurte etter mormor, men hun hadde ikke vakt den kvelden. Det var likevel mange hyggelige damer som ville hjelpe meg, og jeg ser for meg alle ansiktene som vendte seg mot meg da jeg dukket opp. Telegrafene sto et øyeblikk stille, og far ble ringet etter, han var på salgsmøte. Jeg minnes at det ble en diskusjon mellom mor og far, men det endte godt, og jeg kom meg trygt hjem.

Mormor hadde vaskehjelp, og hun skulle komme til å bety mye for meg og mine brødre. Hun het fru Nilsen, var litt stor og tykk, hadde alltid skaut på hodet, og hadde en spesiell tril-

Bestefar, Johan Conrad Bentzen, var født 7. mars 1890 i Hønefoss. Foreldrene var skreddermester Wilhelm Julius Bentzen (1855-1911) og hustru Anna Sofia (1859-1936), født Nilsdotter - hun var fra Glava i Värmland. Wilhelm Julius Bentzen var radikal venstremann og aktiv i avholdsbevegelsen. I 1900 bodde familien med fire barn i forhuset i Stangs gate 8, og i 1910 i forhuset i Norderhovs gate 10. Bestefar bodde den gang hjemme og arbeidet som telegrafist. Han døde i 1965.

lende latter slik at vi måtte le med. Hun var religiøs og medlem av Filadelfia. Den dag i dag sitter jeg med en stor samling grammofonplater som fru Nilsen har gitt meg opp gjennom barndommen. De var av type singel, hadde alltid et religiøst budskap, og det sto Klango på dem. Jeg tror ikke jeg spilte dem noe særlig, da det ikke var et budskap jeg hadde noe forhold til, men jeg hadde ikke hjerte til å si nei, så jeg gjemte dem likevel i skapet. Kanskje hun prøvde å omvende meg? Jeg har fortsatt ikke hjerte til å kaste dem.

En annen som av og til var innom mormor, var fotpleiersken. Det var stas å sitte ved siden av på en stol og se at hun skrapet bort død hud fra mormors slitne ben. Hun hadde en hvit, litt stor plastmappe med mange forskjellige lommer i, og her hadde hun små kniver og små sakser, alt som skulle til for å stelle pent med mormors ben. Kanskje jeg skulle bli fotpleier når jeg ble stor?

Mormor hadde mange til å gå ærend for seg, blant dem en gutt som vi ertet. Han var glad i henne, og ikke bare fordi hun ga ham en slant for å løpe ærend, men hun brydde seg om ham og forsvarte ham. Det var også ei lita dame som samlet på "ting", og ofte bar på pappkasser. Hun var bitteliten, og gikk bestandig med alpelue og med karakteristisk vuggende gange. Skal ikke forundre meg om også hun var en av dem som gikk ærend for mormor.

Like før jul hvert år skulle gata vår pyntes, og geliandere ble hengt opp. Jeg husker spesielt ett år da det var fargede lyspærer på dem. Det syntes jeg var ekstra flott, men det ble bare det ene året. Neste år var det nøytrale farger og en stor hvit klokke hengende i midten. Slik ble det i mange år framover, og spenningen ble borte. Julegatene forble de samme i årene framover, men det ble ekstra koselig når julegatene kom på plass. Snøen lå hvit, og det lyste opp i mørketiden. Det kom litt ekstra lys inn i våre stuer også.

Butikker og kaféer

Det er mange navn som kan knyttes til Stabells gate. Jeg kan nevne slakter Gabrielsen, frisør Karlsen, og Gustavsen med godteributikken i Avkjærngården. Der var det godteri i fine glassbeholdere. Vi fråstet i tilbud!

Så var det Texas Kafé, der det hersket ei lita dansk dame som vi syntes var veldig sinna. Vi hadde tilskuerplass fra vårt vindu, og kunne oppleve at hun kastet ut folk som hadde fått seg litt for mye innabords. Hun var ikke nådig, var

tøff og sterk, og sparket dem bokstavelig talt ut. Hun skal ha bodd like bak kaféen, og jeg husker godt at hun snakket dansk. Inne i kaféen var det en spilleautomat, et såkalt flipperspill. Det var et spill forbeholdt de voksne, selvsagt, men det var spennende å stå på sidelinjen og se på. Det blinket i mange lysende pærer, kan jeg huske. Det var en egen atmosfære og lukt der inne på Texas Kafé.

En annen butikk i Stabells gate var fru Frogners manufaktur. Hun solgte for det meste kjoler til godt voksne damer. Jeg husker godt at det var prøverom i andre etasje, og det knirket i tretrappen som førte opp dit. Men det ble solgt noe annet enn kjoler der også. Det hendte at min eldste bror ble sendt over gaten til fru Frogner for å kjøpe en forundringspakke til mor. Det var en pakke som lå under disken, innpakket i gråpapir. Det tok lang tid før min bror skjønnte hva denne forundringspakken virkelig inneholdt. Det var nemlig noe som alle kvinner trengte jevnlig i en periode av livet, og i hvert fall en gang i måneden. Sånn var det i gamle dager!

Alt forandres

Jeg sier gamle dager, selv om det egentlig ikke er så lenge siden. Tidligere så jeg alltid opp mot mitt barndomshjem når jeg passerte brua til nordsida, på vei til min gamle mor. Da kunne jeg se vinduene som jeg pleide å sitte ved som barn.

En dag kunne jeg plutselig ikke se alt dette lenger fra brua. Som alle vet, herjet det sommeren 2001 en storbrann i Stabells gate. De gamle trebygningene rett overfor ble jevnet med jorden, og senere erstattet med høyere nybygg. Dermed forsvant også en del av min barndom.

Stabells gate er forandret, men mitt barndomshjem står den dag i dag. Men det er ikke noe vakkert syn å oppsøke min gamle gård, som betydde så mye for meg. Den er i ferd med å forfalle, og dersom den skal ta igjen nybygget over gaten, har den en lang vei å gå.

Mormor, Erika Bentzen f. Johansen, var født 24. mars 1892 i Hønefoss. Foreldrene var brotømmermann Engebret Johansen (f. 1861) og hustru Helene Eriksdatter (f. 1862). I 1900 bodde de med tre barn i forhuset i Stangs gate 6, og var naboer til familien Bentzen. Engebret var da ekstraarbeider ved jernbanen. I 1910 bodde de i forhuset i St. Olavs gate 5. Engebret var da hustømmermann, Mormor arbeidet som telefonistinne, og søsteren Jenny som setterske. Mormor døde i 1976.

Torsteinsen, Nilsen og Haraldsen som patronymikon i tre generasjoner

Patronymikon er farens navn lagt til -dotter, -datter -son, -sønn eller -sen (dansk). Som slektsnavn var patronymikon vanlig i Norge ut 1800-tallet, slik det fortsatt er helt gjennomført på Island. Så begynte mange å flytte til byene, slektsforhold var ikke så kjent som i det gamle bondesamfunnet, og alle etterkommere i flere generasjoner fikk gjerne samme navn, for eksempel Hansen eller Olsen som de mest vanlige.

av Ragnvald Lien

Nils Torstensen

Nils Torstensen ble født i Brandbu i 1877 som sønn av Thorsten Gudbrandsen Møllerstuen, født 1851, og Gunhild Larsdatter, født 1848. Han bodde i 1900 på Tingelstad gård (149/4) rett nord for Majors-Alm. Her er Tingelstad eller Alm slektsnavn for de bemidlete, mens tjenestefolk og en dagarbeiderske kun bærer patronymikon.

Dagarbeider Nils Torstensen (også skrevet Thorstensen og gjerne uttalt Torsteinsen) ble gift 1.11.1901 med hjemmевærende tjenestepike Marte Hansdatter. Hun bodde da på fødestedet Almseiet øvre som datter av husmann Hans Andersen. Ved bryllupet er fødselsårene innført som 1878 og 1884. Ved sjekk av Nils'

Simen Tingelstad	1866	Brandbu herred	hf g	Gaardbr selveier
Karen Sofie Tingelstad	1867	Brandbu herred	hm g	Gaardmandskone
Ole Simens. Tingelstad	1897	Brandbu herred	s ug	Søn
Inga Marie S. Tingelstad	17.5.1899	Brandbu herred	d ug	Datter
Nils Torstens.	1877	Brandbu herred	tj ug	Jordbrugsarbeider
Marte Hansd.	1883	Brandbu herred	tj ug	Kreaturstel
Marte Pedersd.	1840	Brandbu herred	el ug	Dagarbeiderske, husgjern.
Marte Tronsd. Alm	1840	Brandbu herred	el s	Lever af formue

Eldste sønn het Torsten Harald, oppkalt etter farfaren slik regelen var. Han var født 17.9.1901, altså før ekteskapet ble inngått. I 1907 ble Nils Torstensen ansatt ved Bergensbanen,

Nils Torstensen	31.7.1877	Tingelstad Hadeland	hf g	Jernbanearbeider
Marte Hansdatter	27.8.1882	Tingelstad Hadeland	hm g	Konen Husgjerning
Harald Nilssen	17.9.1901	Tingelstad Hadeland	ug	Søn
Gunnar Nilssen	17.3.1902	Tingelstad Hadeland	ug	Søn
Karl Nilssen	28.10.1906	Jevnaker	ug	Søn

Marte Hansdatter og Nils Torstensen. Fotograf og årstall er ukjent. Bildet er utlånt av Kåre Nilssen.

fødsel er han faktisk ført inn i kirkeboka for Brandbu i 1878, men datoen er rettet til 31.7.1877.

og familien flyttet til Lunder. Ved folketellingen i 1910 bodde de under Sørsdal, Skraprud 141/7, som leietakere:

Harald Nilsen på Sokna Dampsag i 1955.
Utsnitt av fotografi (*Dalen vår* nr. 21).

Sønnen Artur ble født 1.9.1911. Bosted er fortsatt Skraperud, og faren kalles dagarbeider. Så kjøper han Elvehøy (143/8) i 1912, et bruk litt lenger ut i Soknedalen ved Sogna, men også nå i nærheten av Bergensbanen. Artur tok navnet Elvehøy og bodde i Oslo, der han virket som politimann. Eneste datter Magna kom 4.7.1914, og faren er banevokter med bosted *Elvehøi* (Evjua). Sigurd, født 1924, var «attpåkladd». Sigurd flyttet til Bærum.

Nils fortsatte som banevokter helt til 1940. Han døde på Norderhovhjemmet i Heradsbygda i januar 1955. Der hadde han kommet seg ut i kulda og frøs i hjel.

(Torsten) Harald Nilsen (1901-1976)

Harald Nilsen var gift med Elise Edwardsdatter Sandum (1899-1989), og de hadde følgende barn: Edvard (1921-1985) - Nelly, født 1922 (faren var skogsarbeider, og bostedet *Elvehøi*, Evjua) - Marry, født 1924 - Ingrid, født 1926 - Nils (1928-1995), faren skogsarbeider, bostedet Elvehøi - Hans, født 1930 (faren skogsarbeider, bostedet Veltikoll), og Kåre, født 1931. Alle barna fikk navnet Haraldsen. De to yngste var ansatt ved NSB som farfaren.

Etter brannen i Veltikoll i 1937 flyttet familien til Elvehøy før de bygde hus i Sokna sentrum.

Gunnar Nilsen (1903-1990)

Gunnar ble gift 1938 med Agnes Mehlum (1911-2002). Agnes var datter av Anton Olsen Mehlum, som bodde på Nyborg, Evjua. Gunnar og Agnes kjøpte i 1940 Myrheim under Halkinrud som han dyrket opp. Dette var et bureisingsbruk på 40 dekar.

Barn: Nils (1938-2005), bodde i det opprinnelige hovedhuset på småbruket Myrheim - Arne, født 1942 (faren var skogsarbeider), bor like i nærheten av Myrheim: Nordmoveien 23,

Brødrene Gunnar Nilsen (med horn) og Karl Torsteinsen fotografert 17. mai 1939. De var begge medlemmer av Sokna hornorkester. Foto: Buskerud Fylkesfotoarkiv.

Sokna - Astri Gunvor, født 1944 - Kåre, født 22.2.1946, døde samme dag - Gerd Marie, født 1947 - Kåre, født 1949 (faren skogsarbeider), har nå Myrheim, Nordmoveien 13 på Sokna.

Karl Torsteinsen (1906-1978)

Da Karl og hustru Gudrun gifter seg 26.9.1931, skriver han seg inn som Karl Nilsen, sønn av banevokter Nils Torsteinsen. Men soknedøler kjenner Karl som Karl Torsteinsen. Han fortsatte å bo på Elvehøy. Hustruen Gudrun Matilde Strømsodd (1904-1977) var datter av Ole Gudbrandsen Strømsodd. Da hun ble født, bodde familien i Kastet i Strømsoddbygda, og faren Ole var skogsarbeider.

Gudrun hadde ei datter før ekteskapet. Vi finner tjenestepike Gudrun Olsdatter Strømsodd, Nordby og dagarbeider Arthur Gunneriusen Fjeld med datteren Olga Magna, født 1924, gift med Egil Torgersen. Magna og Egils barn er Kari Torgersen.

Magna Haukedalen (1914-1981)

Magna ble født 4.7.1914, og familien var kommet til Elvehøy ved Evjua. Faren var banevokter Nils *Thorstensen* og hustru Marte Hansdatter. Da Magna giftet seg 14.11.1936 ble hun skrevet Magna Nilsen. Ektemann var Ole Kris-

tian Haukedalen, sønn av Anders Olsen Haukedalen fra Petersgarden i Lunder. Ole tok over garden i 1960 og reiste rundt i bygda med vedkappen. Mange er de husholdninger som fikk vinterveden kappet av Ole Haukedalen. Barna til Magna og Ole er Bjørg (1937-1996), Marit, født 1946, og Mia, født 1952.

Med eller uten genitivs-s?

Patronymikon med -datter er alltid skrevet med genitivs-s. Et nyere eksempel er navnet til den lokale sangeren Nikoline Roarsdatter Christensen, født 1994. Dersom slektsnavnet Christensen skulle følge samme regel, ville det bli

Christensen, og det er ikke vanlig. Antallet google-anslag er bare 26 500 mot 65 millioner for Christensen med en s. Da begge s-ene ikke kommer fram i uttalen, blir skrivemåten forenklet. Noen navn skrives med dobbel-s, for eksempel Hanssen, men antallet google-anslag er nå 4,85 millioner mot 184 millioner for Hansen.

Tradisjonelt er det brukt dobbel-s for begge kjønn, for eksempel Olav Haraldsson (995-1030) slik navnet skrives i Snorres kongesagaer. Derfor er det blitt påpekt at skrivemåten Haraldson utenfor Bønsnes kirke er feil.

Ringeriges Ugeblad.

31. juli 1877

Hønefos den 30te Juli

I Kjøbenhavn staar for Tiden under Skiftebehandling Boet efter en avdød Mursvend Daniel Stendtz eller Stenzer. Denne har været gift med en Anne Marie Gulbrandsdatter, der er død i 1875, rimeligvis uden at efterlade sig noget Barn, da hendes arvinger ere efterspurgte her i Landet. Overretssagfører Damkjær, der af den kongl. Landsover- samt Hof- og Statsrets Stiftskommission er antagen som Medhjælper i

Boet, har i sin Skrivelse angaaende Sagen sagt: "Det er tvivlsomt, om ikke den afdøde Husværgens Arvinger ere berettiget til Andel i Boet".

Dette har vi paa Foranledning troet at burde meddele gjennem dette Blad, idet vi kunne tilføie, at Anne Marie Gulbrandsdatter var en Datter af Soldat Bendix Gulbrandsen af Hønefos og en Pige Gunhild Andersdatter.

Merknader

Anne Marie Gulbrandsdatter ble gift 23. oktober 1840 i Oslo domkirke med Daniel Stendtz fra København, som da arbeidet som murer-svenn i Christiania. Anne Marie var født 19. august 1816 utenfor ekteskap, og foreldrene var innerstipiken Gunhild Andersdatter og soldat Gulbrand Bendiksen ved Hønefossen. Lokalavisen har altså klart å spore opp Anne Maries herkomst, men snublet ved farens navn.

Gulbrand Bendiksen fikk en tung skjebne. Han hadde høsten 1821 vært med på et innbruddstyveri på Karlsrud ved Ask, og ble 1. juli året etter dømt i krigsretten, da han var landvernsoldat i 2. Akershusiske infanteribrigade -

han skulle kakstrykes og arbeide i jern resten av livet på Akershus festning. Dommen ble stadfestet 30. juli 1822 av høyesterett, og han ble innsatt på Akershus festning der han ble kakstrøket. For dette hadde han rukket å avle nok et barn, sønnen Ole, født 8. oktober 1822, og moren denne gangen var piken Randi Olsdatter ved Søndre Hønefossen. Med piken Anne Amundsatter Åsterudeie hadde han sønnen Anders, født 6. oktober 1818 på Tyrstrand.

Våren 1823 ble fangen Gulbrand Bendiksen overført til Fredriksten festning. Om han noen gang ble løslatt, er uvist.

S. H.

Straffanger i Hønefoss distriktsfengsel (1876)

Oversiktene over fanger i Hønefoss distriktsfengsel er nå kommet fram til 1876, da 26 personer ble innskrevet i protokollen: syv kvinner og 18 menn, derav en kar fra Nord-Aurdal som ble innsatt for to ulike forhold.

av Tom Larsen

Fortsatt var det lokale syndere som ble fengslet, men utenom mannen fra Nord-Aurdal finner vi også en fra Modum, to fra Gran, en kristiansander og en svenske. I tillegg kom to musketærer fra Valdres Bataljon som hadde tatt til seg for mye sterkt. Forbrytelsene var ellers de vanlige: tyveri, fyll og gateuorden. Tre kvinner måtte sone for å ha blitt besvangret med tre ulike mannspersoner, og vi har også en trist historie om tjenestejenta Karine Andersdatter på Frøyhov i Hole, som hadde fått et dødfødt

barn i dølgsmål. Noen generasjoner tidligere ville hun ha mistet hodet på skafottet, men nå slapp hun med ti dagers vann og brød. Hennes forklaring i retten er inntatt som vedlegg.

Den yngste synderen dette året var Nordal Olsen Mælingen fra Hønefoss, som bare var elleve år gammel da han ble tatt for tyveri. Han slapp fengsel, men måtte tåle tolv slag ris. Nordal kom fra en problemfamilie i Bergfjerdingen. I 1869 var Anne Kirstine Johnsdatter, hans mor, blitt dømt for tyveri, og søstrene Annette og Nicoline fikk samme år dom for prostitusjon. I 1875 var Nordal fostersønn hos fargeribestyrer Jørgensen i Søndre Hønefoss.

Unge Nordal ble etter hvert en yrkesforbryter som gikk inn og ut av fengslene. Da han så sent som i 1885 ble konfirmert, ble seremonien holdt i Akershus straffeanstalt. I 1892, da han holdt til i Drammen, ble han dømt til 4½ års fengsel for grovt tyveri.

Løbe-No. 1. Ole Olsen Søndalseie af Aadalen.

Alder: 27 Aar. *Høide:* over mid. *Statur:* før. *Øine:* blaa. *Haar:* blondt.

Forbrydelse: Gadeuorden og Voldsomhed mod Vagten.

Ved hvilken Underrett tiltalt: Politimesteren i Hønefoss den 12 August 1875, stor 2 - to og 5 - fem Spdler.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Onsdag den 5 Januar 1876 Kl 11¼ Formid. Politimesteren i Hønefoss af 9 Decbr 1875. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Buskeruds Amts Resolution af 3 Decbr 1875.

Straffen. Vand og Brød: 4 - fire Dage. *Løsladt:* Søndag den 9 Januar 1876 Kl 11¼ Form.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining 4 Dage 96 s

Løbe-No. 2. Knud Olsen af nordre Aurdal

see Varetægtsjournal N° 94 for 1875, *Forbrydelse:* Drukkenskab og Gadeuorden.

Ved hvilken Underrett tiltalt: Christiania Politikammer den 29 Sept 1875, stor 2 - to - Spd.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Fredag den 14 Januar 1876 Kl 11¼ Form. Fogden i Ringerike af 13 Januar 1876. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Buskeruds Amts Resolution af 11 Januar 1876.

Straffen. Vand og Brød: 2 - to - Dage. *Løsladt:* Søndag den 16 Januar 1876 Kl 11¼ Form.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining 2 Dage 48 s

Løbe-No. 3. Knud Olsen af nordre Ourdal

see N° 2. *Forbrydelse:* Tyveri. *Ved hvilken Underrett tiltalt:* Ringerikes.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Mandag den 24 Januar 1876 Kl 2 Efterm. Politimesteren i Hønefoss af s. D. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Underrettsdom af 19 Januar 1876.

Straffen. Vand og Brød: 15 - femten Dage. *Mellemfristdage:* 2 - to Dage.

Løsladt: Torsdag den 10 Februar 1876 Kl 2 Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 7 Dage 1 48

Vask 2

Forpleining i 10 Dage 2

Vask 4

Løbe-No. 4. Peter Halvorsen Leerbergeie af Norderhov.

see 88 Varetægtsjournal 1875. *Forbrydelse:* Tyveri og Uorden paa Ask Jernbanestation.

Ved hvilken Underrett tiltalt: Ringerikes. Fogden i Ringerike den 30 Juni 1875, stor 2 - to - Spdler.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Søndag den 6 Februar 1876 Kl 6½ Efterm. Fogden i Ringerike af 4 Jan. og 5 Febr. 1876. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Underrettsdom af 17 Decbr 1875 og Buskeruds Amts

Resolution af 10 Decbr 1875.

Straffen. Vand og Brød: 5 - fem Dage og 2 - to Dage. *Mellemfristedage:* 1 - en Dag.

Løsladt: Mandag den 14 Februar 1876 Kl 6 ½ Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 8 Dage 1 72
Vask 2

Løbe-No. 5. Knud Pedersen Kollereie af Gran.

See Varetægtsjournal N° 2 for 1876. *Forbrydelse:* Vold mod sagesløs Mand.

Ved hvilken Underrett tiltalt: Ringerikes. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Lørdag den 12 Februar 1876 Kl 3 Efterm. Fogden i Ringerike af s. D.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Underrettsdom af 9 Februar 1876.

Straffen. Vand og Brød: 5 - fem Dage. *Løsladt:* Torsdag den 17 Februar 1876 Kl 3 Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 5 Dage 1
Vask 2

Løbe-No. 6. Thorvald Christophersen Røsbyeie af Norderhov.

see N° 25 for 1875. *Forbrydelse:* Bedrageri. *Ved hvilken Underrett tiltalt:* Ringerikes.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Onsdag den 16 Februar 1876 Kl 7 Efterm. Fogden i Ringerike af 15 Febr. 1876. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Høiesteretsdom af 16 Novbr 1875 befalet fuldbyrdet ved Kgl.

Resolution af 5te Februar 1876.

Straffen. Vand og Brød: 10 - ti - Dage. *Mellemfristedage:* 1 - een Dag.

Løsladt: Søndag den 27 Februar 1876 Kl 7 Eftermiddag.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining 11 Dage 2. 24
Vask 4

Løbe-No. 7. Henrik Bjørnsen af Norderhov.

Alder: 24 Aar. *Høide:* middels. *Statur:* do. *Øine:* blaa. *Haar:* blondt.

Forbrydelse: Tyveri i Christiania. *Ved hvilken Underrett tiltalt:* Christiania Byret.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Torsdag den 17 Februar 1876 Kl 2 Eftermiddag. Fogden i Ringerike den 11 Februar 1876. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Høiesteretsdom af 29 Januar 1876.

Straffen. Vand og Brød: 10 - ti - Dage. *Mellemfristedage:* 1 - en - Dag.

Løsladt: Mandag den 28 Februar 1876 Kl 2 Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining 11 Dage 2. 24
Vask 4

Løbe-No. 8. Oluf Johnson af Sverige.

see Varetægtsjournal N° 12 for 1876. *Forbrydelse:* Tyveri og Betleri. *Ved hvilken Underrett tiltalt:* Ringe-

rikes. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Mandag den 27 Marts 1876 Kl 10 Formid. Politimesteren i Hønefos af s. D. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Underrettsdom af 22 Marts 1876.

Straffen. Vand og Brød: 8 - otte Dage. *Mellemfristedage:* 1 - een dag.

Løsladt: Onsdag den 5 April 1876 Kl 10 Formid.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 4 Dage 96
Vask 2
Forpleining 1

Løbe-No. 9. Martin Olsen Johnsrud af Norderhov.

Alder: 35 Aar. *Høide:* over mid. *Statur:* middels. *Øine:* blaa. *Haar:* rødagtig. *Forbrydelse:* Uforsigtig-

hed ved Opførelse af et Hus i Hønefos, hvorved en Pige ihjelslaget. *Ved hvilken Underrett tiltalt:* Ringerike.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Tirsdag den 4 April 1876 Kl 10¼ Form. Politimesteren i Hønefos af -----.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Høiesteretsdom af 7 Marts 1876.

Straffen. Vand og Brød: 10 - ti Dage. *Mellemfrist dage:* 1 - en Dag.

Løsladt: Lørdag den 15 April 1876 Kl 10¼ Form.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining 11 Dage Spd 2 24
Vask 4

Løbe-No. 10. Anne Jacobsdatter af Hønefos.

Alder: 30 Aar. *Høide:* middels. *Statur:* do. *Øine:* blaa. *Haar:* lyst.

Forbrydelse: Besvangrelse med 3 forskjel: Mænd. *Ved hvilken Underrett tiltalt:* Ringerikes. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Fredag den 21 April 1876 Kl 4 Efterm. Fogden i Ringerike af 18 April 1876. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Underretsdom af 10 April og Buskeruds Amts Resolution af 14 April 1876.

Straffen. Fangekost: 20 - tyve Dage. *Løsladt:* Torsdag den 11te Mai 1876 Kl 4 Eftermid.

Omkostninger og af hvem betalte:

Forpleining i 9 Dage	1.	96
Vask		2
Forpleining 11 Dage	2.	24 s
Vask		4 s

Løbe-No. 11. Karen Sophie Thorsdatter Sætrangen af Norderhov.

Alder: 26 Aar. *Høide:* under middels. *Statur:* middels. *Øine:* blaa. *Haar:* blondt.

Forbrydelse: Besvangrelse med 3 forskjellige Mænd. *Ved hvilken Underrett tiltalt:* Ringerikes. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Mandag den 12 Juni 1876 Kl 10½ Formid. Fogden i Ringerike af 6 Juni 1876.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Overretsdom af 1 Mai 1876 og Buskeruds Amts Resolution af 2 Juni 1876.

Straffen. Fangekost: 20 - tyve Dage. *Løsladt:* Søndag den 2 Juli 1876 Kl 10 ½ Formid.

Omkostninger og af hvem betalte:

Forpleining i 18 Dage	3.	72
Vask		6
Forpleining 2 Dage		48

Løbe-No. 12. Anne Andersdatter Guriby af Hole.

Alder: 25 Aar. See Varetægtsjournal N° 29 for 1876. *Forbrydelse:* Tyveri.

Ved hvilken Underrett tiltalt: Ringerikes. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Tirsdag den 27 Juni 1876 Kl 4¼ Eftermid., Politimesteren i Hønefos af s. D.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Underretsdom af 21 Juni 1876.

Straffen. Vand og Brød: 8 - otte Dage. *Mellefristidage:* 1 - en Dag.

Løsladt: Torsdag den 6 Juli 1876 Kl 4¼ Eftermid.

Omkostninger og af hvem betalte:

Forpleining i 3 Dage		72
Forpleining 6 Dage	1.	24
Vask		2

Løbe-No. 13. Christian Eriksen Gulbrandsbrotten af Hole.

Alder: 22 Aar. *Høide:* middels. *Statur:* do. *Øine:* blaa. *Haar:* blondt.

Forbrydelse: Ulovlig Jagt, hvorved 2 Elgdyr fældedes. *Ved hvilken Underrett tiltalt:* Sorenskriveren i Ringerike den 20 December 1875, efter Politiretsdom, Stor 120 Spd ved Kgl Resolution af 1st April 1876 nedsat til 60 Spd. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Fredag den 14 Juli 1876 Kl 4½ Eftermid. Fogden i Ringerike af 3 Juni 1876. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Buskeruds Amts Resolution af 2 Juni 1876.

Straffen. Vand og Brød: 11 - elleve Dage. *Mellefristidage:* 2 - to Dage.

Løsladt: Torsdag den 27 Juli 1876 Kl 4½ Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte:

Forpleining 13 Dage	Spd 2	72
Vask		4

Løbe-No. 14. Adolf Severin Duas af Christiansand.

See Varetægtsjournal N° 45 for 1876. *Forbrydelse:* Voldsomt Forhold.

Ved hvilken Underrett tiltalt: Fogden i Ringerike den 8 August 1876, stor 5, fem, Spdler.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Torsdag den 10 August 1876 Kl 2¼ Efterm. Fogden i Ringerike af s. D.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Buskeruds Amts Resolution af 9 August 1876.

Straffen. Vand og Brød: 3 - tre Dage. *Løsladt:* Søndag den 13 August 1876 Kl 2¼ Eftermid.

Omkostninger og af hvem betalte:

Reisepenge til Drammen		30 s
Forpleining i 3 Dage		72
Vask		2

Løbe-No. 15. Musketer Johan Christiansen af Valders Bataillon.

Forbrydelse: Drukkenskab under Depotarbeide. *Ved hvilken Underrett tiltalt:* Valders Bataillon den 14 August 1876, 6 - sex Dages simpel Arrest. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Tirsdag den 15 August 1876 Kl 8½ Efterm. Valders Bataillon af 14 August 1876.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Valders Bataillons Resolution af 14 August 1876.

Løsladt: Mandag den 21 August 1876 Kl 8½ Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte:

Forpleining i 6 Dage	Spd 1	24
----------------------	-------	----

Løbe-No. 16. Hans Andersen af Valders Bataillon, Musketer.

Forbrydelse: Drukvenskab under Depotarbejde. *Ved hvilken Underrett tiltalt:* Valders Bataillon den 14 August 1876, 2 - to - Dages simpel arrest. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Tirsdag den 15 August 1876 Kl 8½ Efterm. Valders Bataillon af 14 August 1876.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Valders Bataillons Resolution af 14 August 1876.

Løsladt: Torsdag den 17 August 1876 Kl 8½ Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 2 Dage 48 s

Løbe-No. 17. Karine Andersdatter af Hole.

See Varetægtsjournal N° 34 for 1876. *Forbrydelse:* Barnefødsel i Dølgemaal.

Ved hvilken Underrett tiltalt: Ringerikes. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Lørdag den 2 Sept. 1876 Kl 3 Efterm. Fogden i Ringerike af s. D. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Underretsdom af 29 August 1876.

Straffen. Vand og Brød: 10 - ti Dage. *Mellemfrist Dage:* 1 - en Dag.

Løsladt: Onsdag den 13 Sept. 1876 Kl 3 Eftermid.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining 11 Dage 2. 24
Vask 4

Løbe-No. 18. Nordal Olsen Mælingen af Hønefos.

Alder 11 Aar. *Forbrydelse:* Tyveri i Hønefos. *Ved hvilken Underrett tiltalt:* Ringerikes.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Mandag den 11 Sept. 1876 Kl 5 Efterm.

Efter hvilken Dom eller Resolution: Underretsdom af ----- 1876.

Løsladt: Mandag den 11 Sept. 1876 efter Tildeelse af 12 Slag Riis.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining 1 Dag 24 s

Løbe-No. 19. Ole Olsen Marigaard af Norderhov.

Alder: 35 Aar - see Varetægtsjournal N° 9 for 1876. *Forbrydelse:* Tyveri. *Ved hvilken Underrett tiltalt:*

Ringerikes. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Torsdag den 21 Sept. 1876 Kl 7¼ Efterm. Fogden i Ringerike af 11 Sept. 1876. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Høiesteretsdom af 4 Sept. 1876.

Straffen. Vand og Brød: 20 - tyve Dage. *Mellomfristdage:* 4 - fire Dage.

Løsladt: 15 Oktober 1876 Kl 7¼ Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 9 Dage Spd 1 96
Vask 2
Forpleining i 15 Dage 3
Vask 4

Løbe-No. 20. Anne Andersdatter Guriby af Hole.

see N° 12 for d. A. *Forbrydelse:* Tyveri. *Ved hvilken Underrett tiltalt:* Ringerikes.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Mandag den 25 Sept. 1876 Kl 12 Middag. Fogden i Ringerike af 11 Sept. 1876. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Underretsdom af 28 August 1876 og Buskeruds Amts Resolution af 9 Sept. 1876.

Straffen. Fangekost: 20 - tyve Dage. *Løsladt:* Søndag den 15 Oktober 1876 Kl 12 Middag.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 5 Dage Spd 1
Forpleining i 15 Dage 3.
Vask 6

Løbe-No. 21. Johannes Andersen.

see Varetægtsjournal N° 48 for 1876. *Forbrydelse:* Tyveri og Drukvenskab etc.

Ved hvilken Underrett tiltalt: Ringerikes og Politimesteren i Hønefos den 22 August 1876, stor 2 - to - Spdler.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Fredag den 13 Oktober 1876 Kl 8½ Form. Fogden i Ringerike af 28 Sept. 1876. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Underretsdom af 18 Sept 1876 og Buskeruds Amts Resolution af 9 Oktober 1876.

Straffen. Vand og Brød: 5 - fem Dage og 2 - to Dage. *Mellemfris dage:* 1 - en Dag.

Løsladt: Lørdag den 21 Oktober 1876 Kl 8½ Formid.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining 8 Dage Spd 1 72
Vask 2

Løbe-No. 22. Ingri Olsdatter Oldeie af Norderhov.

Alder: 40 Aar. *Høide:* middels. *Statur:* do. *Øine:* blaa. *Haar:* mørkt.

Forbrydelse: Besvangrelse med 3 Mandspersoner. *Ved hvilken Underrett tiltalt:* Ringerikes.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Lørdag den 14 Oktober 1876 Kl 12 Middag, Fogden i Ringerike af 9 Oktober 1876. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Underrettsdom af 22 Sept. 1876.

Straffen. Fangekost: 20 - tyve Dage. *Løsladt:* Fredag den 3 Novembr 1876 Kl 12 Middag.

<i>Omkostninger og af hvem betalte:</i>	Forpleining i 17 Dage	Spd 3	48
	Vask		6
	Reisepenge		15
	Forpleining 3 Dage		72

Løbe-No. 23. Gulbrand Larsen Stenbakken af Hole.

see foran N° 7 for 1871. *Forbrydelse:* Benyttelse af ulovlige Fiskegarn. *Ved hvilken Underrett tiltalt:*

Ringerikes Politiret. Overrettsdom af 23 October 1876, Mulkt stor 8 - otte - Spdler.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Torsdag den 7 Decembr 1876 Kl 5¼ Efterm. Fogden i Ringerike af 22 Nov. 1876. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Buskeruds Amts Resolution af 20 Nov. 1876.

Straffen. Vand og Brød: 4, fire, Dage. *Løsladt:* Mandag den 11 Decbr 1876 Kl 5¼ Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 4 Dage 96 s

Løbe-No. 24. Helle Høstrad af Norderhov.

Høide: middels. *Statur:* do. *Haar:* graat. *Øine:* blaa. *Forbrydelse:* Ubertettiget Øludskjænkning.

Ved hvilken Underrett tiltalt: Fogden i Ringerike den 12 April 1876 stor 10 - ti - Spdler, hvor fra til Rest 6 Spd 41 s. *Naar og efter hvis Ordre indkommet:* Tirsdag den 12 Decbr 1876 Kl 7½ Efterm. Fogden i Ringerike den 9 Decbr 1876. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Buskeruds Amts Resolution af 7 Decbr 1876.

Straffen. Fangekost: 16 - sexten Dage.

Løsladt: Lørdag den 16 Decbr 1876 Kl 4¼ Efterm. efter Ordre fra Fogden i Ringerike af s. D.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 4 Dage 96 s

Løbe-No. 25. Andreas Markussen Strandbroen af Modum.

see Varetægtsjournal N° 59 for 1876. *Forbrydelse:* Drukkenskab og Uorden.

Ved hvilken Underrett tiltalt: Politimesteren i Hønefos den 5 Novbr 1876, stor 2 - to - Spdler.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Lørdag den 16 Decbr 1876 Kl 6 Efterm. Politimesteren i Hønefos af 13 Decbr 1876. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Buskeruds Amts Resolution af 12 Decbr 1876.

Straffen. Vand og Brød: 2 - to - Dage. *Løsladt:* Mandag den 18 Decbr 1876 Kl 6 Efterm.

Omkostninger og af hvem betalte: Forpleining i 2 Dage 48 s

Løbe-No. 26. Vilhelm Johansen Klækken eller Putten.

Alder: 24 Aar. *Høide:* middels. *Statur:* do. *Øine:* blaa. *Haar:* blondt.

Forbrydelse: Vold mod sagesløs Mand. *Ved hvilken Underrett tiltalt:* Ringerikes.

Naar og efter hvis Ordre indkommet: Torsdag den 21 Decbr 1876 Kl 6 Efterm. Fogden i Ringerike af 18 Decbr 1876. *Efter hvilken Dom eller Resolution:* Høiesteretsdom af 9 Decbr 1876.

Straffen. Vand og Brød: 10 - ti - Dage. *Mellemfrisdage:* 1 - en Dag.

Løsladt: Mandag den 1 Januar 1877 Kl 6 Efterm.

<i>Omkostninger og af hvem betalte:</i>	Forpleining i 10 Dage	Spd 2	
	Vask		4 s
	Forpleining 1 Dag	Kr	6,80

For videre lesning i rettsprotokollene

Ekstraretsprotokollene for Ringerike er lagt ut på Digitalarkivet. Her finner vi de fleste sakene til de innsatte i Hønefoss distriktsfengsel, og håndskriften er for det meste lettest.

Søk på: *Skannet rettergangsmateriale/Fylke: Buskerud/ Embete: Ringerike sorenskriveri.*

Forhørsprotokoller og domsprotokoller er fortsatt ikke lagt ut på nettet, og må leses i Statsarkivets lokaler på Kongsberg. Vanligvis ble straffesaker startet med forhør, men ofte finner vi sakene første gang innført i ekstraretsprotokollen.

Ringerike sorenskriveri, ekstraretsprotokoll 14 (1873 22/4-1876 4/9)

Christian Eriksen Gulbrandsbraaten 1875 15/12 (fol. 196b-198a)

Knud Pedersen Kollereie 1876 4/2 (fol. 206a-208a)

Vilhelm Johansen Klækken eller Putten 1876 28/7 (fol. 230b-234b)

Karine Andersdatter 1876 4/8 (238a-240b)

Ringerike sorenskriveri, ekstraretsprotokoll 15 (1876 12/9-1879 27/5)

Gudbrand Larsen Stenbakken 1876 25/9 (fol. 4b-7a)

Ringerike sorenskriveri, Hønefoss by, ekstraretsprotokoll 3 (1868-78):

Martin Olsen Jonsrud 1875 12/11 (fol. 285-293)

Peder Halvorsen Lerbergeie 1875 14/12 (fol. 295-302)

Knud Olsen 1876 17/1 (fol. 302-307)

Olof Johnsen 1876 22/3 (fol. 308-309)

Anne Jacobsdatter 1876 5/4 (fol. 309-310)

Ole Olsen Marigaard 1876 12/4 (fol. 310-315), 8/6 (fol. 319-320)

Anne Andersdatter Guriby i Hole 1876 19/6 (fol. 323-325), 1876 12/8 (341-343)

Johan Nordal Olsen Mælingen 1876 22/6 (fol. 325-30)

Johannes Andersen, tømmermannsarbeider 1876 11/9 (fol. 345-350)

Vedlegg - Ringerike sorenskriveri, ekstraretsprotokoll 14, fol. 238ff

1876 den 4de August blev Ret sat i Distriktsfængslets Retslokale i Hønefos >>>

Hvorda foretages: Justitssag mod Karine Andersdatter.

Tiltalte Karine Andersdatter, der vedtog den fremlagde Præsteattest at være hende vedkommende. Hun forklarer sig som under Forhøret, og saaledes, at det var da hun efter sin Udregning skulde være "halvgaaet", at hun mærkede Liv i Fosteret, men hvor lang Tid før Fødselen foregik det var at hun ikke havde mærket Liv hos Fosteret siger hun at hun ikke paa nogen Maade kan angive, og sagde hun, at det var i den sidste Maaned før hun nedkom, at hun havde mærket, at der ikke var Liv. Paa yderligere Examination siger hun at hun tror det var i Decembr Maaned hun mærkede Liv i Fosteret. Nærmere kan hun ikke bestemme det. Hun siger at hun ikke gav sig nogen Tanke om enten hendes Husmoder eller andre af Husets Folk skjønnede at hun var frugtsommelig eller ikke. Hun kan ikke erindre, at der nogensinde blev opost med hende derom. Hun har ikke før været frugtsommelig. Hun jamrede sig ikke under Fødselen og hun behøvede heller ikke at lægge noget Baand paa sig for ikke at skrige. Hun følte sig ikke Syg dagen efter, og forrettede sin sædvanlige Gjerning i Huset. Hun afrev ikke Navle-

strengen, hvilket hun siger ikke var fornødent for at blive skilt fra Fosteret.

Det i Retten tilstedeværende Skjørt er den Stak, hvorom hun under Forhøret har forklaret sig, at hun havde tænkt at benytte det i samme værende Tøi til Barnetøi. Hun havde kjøbt Tøiet i Christiania da hun i fjor Høst efter Mikkelsdag var derinde. Hun siger det var 2 a 3 Gange hun om aftenen før hendes Husbondsfolk kom hjem, havde været ude af Kjøkkenet fordi hun følte Mavesmerter, men at hun ikke skjønnede at disse Smerter stod i Forbindelse med den forestaaende Fødsel. Det var ikke saameget at hun havde løst Liv som at hun forøvrigt følte Smerter i Maven, der bevirkede at hun gik ud, uagtet hun altsaa ikke egentlig følte Trang til at gaa paa Lokum, tænkte hun sig det og muligt at de Mavesmerter hun følte kunde blive til løst Liv og derfor begav hun sig derhen.

Tiltalte benægter nogensinde at have havt Samleie med nogen Anden end med Fredrik, 4de Vidne. Hun erindrer ikke hvorledes Ordene faldt dengang hun for 4de Vidne omtalte at hun var bleven frugtsommelig enten hun nemlig dengang sagde det var "ved St.Hanstid" eller at det var 3 Uger efter St.Hanstid, men hun siger sig ganske sikker paa at det var 3 Uger etter St.Hans at det Samleie fandt Sted, hvorved hun blev frugtsommelig.

Et drap i Skjærdalen i det Herrens år 1664

En søndag før kirketid i desember 1664 gikk den fattige vandringsmannen Per Andersen inn i Gudbrand Tomassens stue i Skjærdalen på Tyristrand. Noen timer senere ble han funnet død og blodig utenfor huset til sagfogden Hans Persen.

av Sten Høyendahl

Det hadde vært mange vitner til det som hadde skjedd, og ingen la skjul på at Gudbrand hadde slått mannen i hjel. De talløse omstreiferne på denne tiden ble ansett som en pest og en plage, men et drap var et drap. Gudbrand skjønte godt hva som nå ventet ham, og rømte i god tid før saken nyttårsaften ble tatt opp på Frøyshov tingstue.

«Nu schall du faae en dieffuell»

Gudbrand hadde vært inne i kvernhuset denne formiddagen, og ble ikke glad over å se Per inne i stua hos seg. En finne hadde vist ham veien hit, sa Per, kunne Gudbrand gi ham husly eller i det minste vise ham veien videre? Nei, svarte Gudbrand, han som viste deg veien kan føre deg videre, *och nu schall du aff dören*. Per mente at det ikke kunne haste slik, men da svartnet det fullstendig for Gudbrand, som hentet en krumsabel og begynte å slå løs på Per med flatsiden.

Per ba for seg og sa at han ikke hadde gjort noe galt, men Gudbrand sparket ham i brystet og truet ham med sabelen. Per gikk da ut, men så begynte det å koke også i ham - han trakk en kniv og gikk inn igjen. Gudbrand ga ham da en ny omgang med flatsiden av sabelen, og Per løp avgårde. Likevel kom han nok en gang tilbake, men nå fikk han hele Gudbrands familie mot seg. Kona Rønnaug Mikkelsdatter slo løs på ham med et vedtre, og den elleveårige sønnen Arne Gudbrandsen kom mot ham med hevet øks og ropte at han skulle få en djevel.

Per skjønte alvoret og tok bena fatt, men forfølgerne hadde fått sneven av blod. De tok ham igjen ved Jakob Nilsens sagstue, og Gudbrand og Arne slo nå løs på ham. Sabelen til Gudbrand var gått i stykker, men han hogg seg en bjørkepåk og brukte den av all kraft. Christoffer Hovi prøvde å stagge ham, men ble bare

føyset vekk. Per forsøkte nok en gang å komme seg unna, men ble innhentet og slått på nytt.

Etter hvert fikk Christoffer Hovi geleidet den arme mannen inn i stua til Mikkell møller og plasserte ham i en stol. Gudbrand trengte seg likevel inn i Mikkels hus, og gikk løs på Per med harde slag over ryggen, slik at han falt ned fra stolen. Også Christoffer deltok nå i mishandlingen, som fortsatte utover dagen.

«Dj har slaget arme och ben i Sönder»

Erik Torgersen tømmermann hadde sittet i Gudbrands stue da Per Andersen kom inn, og vi har hans vitnemål om det som hendte der. Også Ole Fjell, Bergit Svendsdatter, husmannen Gudbrand Arnesen og hans kone Marte Jonsdatter hadde vært vitner til mishandlingen. Engebret Tronsen hadde forsøkt å gå imellom, men Gudbrand hadde truet med at han skulle få samme behandling: *Gaa du dieffelen i Wold i fra mig*.

Mot kvelden kom Erik By og Per Fjelstad opp fra fjorden, og da fant de omstreiferen liggende utenfor Hans Persens dør. Han var da fortsatt ved bevissthet. De har slått armer og ben i sönder på meg, stønnet han, de var fire stykker om meg og har gjort mord på meg.

Fogden Jacob Luth la ned påstand om at den bortrømte Gudbrand skulle miste sin fred, og at hans gods skulle tilfalle kronen. Dette ble da også lagt til grunn av retten.

Elleveåringen Arne tilsto at han hadde slått Per tre ganger med øksehammen, og dommen over ham falt fem dager senere. Retten la vekt på at han hadde gjort som faren hadde sagt ham, og at han nå angret. Faren ble ansett som den dødes banemann, og Arne slapp derfor med tre års straffarbeid.

Fattigfolk på veiene

Fattigdommen var stor i Norge på 1600-tallet, også kalt krigenes århundre. Løse folk streifet rundt på jakt etter mat og arbeid - noen av dem var avgjort ikke mors beste barn, og livnærte seg ved tyverier. Allmuen i Hole beklaget seg høsten 1674 over de mange fremmede fantene som kom dit og tigget, slik at bygdas egne fattige ikke fikk sine rette almisser. Det var derfor ønskelig med en stodderfogd i bygda som skul-

le holde fantene unna. Noen stodderfogd - også kalt fantefogd - ser likevel ikke ut til å ha blitt tilsatt i denne omgang.

Gudbrand Tomassens sinne over å få en omstreifer inn i egen stue må sees i lys av dette. Tidene var harde, og heller ikke bygdas faste befolkning hadde mye å unnvære.

Det var ellers ikke første gang Gudbrand Tomassen var ute i hardt vær. I 1658 hadde han selv tatt initiativ til rettsak, da han hadde vært i klammeri med den lokale slagsbroren Ole Gulsen på Midt-Haug, kjent under navnet Ola skytte. Ola hadde i ettertid avgått ved døden, og Gudbrand fryktet å bli anklaget for drap. Retten hadde frikjent ham den gang, og lagt til grunn at han ikke hadde knivstukket Ola. Gudbrand bodde den gangen på Kinn.

Oppgjørets time

Tidligere tiders drapsmenn rømte ofte over grensen til Sverige, der norsk lov ikke gjaldt. Det hadde nok ikke Gudbrand Tomassen gjort. Vi kjenner ikke detaljene, men han ble fanget i april 1665, og satt i syv uker i lensmanns-arresten i Hole før han ble ført til skafottet. Arne satt i arresten i åtte uker, og lensmannen Trond Stadum krevde derfor utbetalt 7½ riksdaler i kost for dem begge.

Mestermannen kom til Hole 18. juni, og krevde 12½ riksdaler for å henrette Gudbrand med sverdet. Etter alt å dømme var det mester Anders Persen i Christiania som utførte sitt uhyggelige håndverk. Et halvt år tidligere hadde han vært ved Norderhov kirke og hogd hodet av gudbrandsdølen Helge Svendsen, som hadde slått i hjel Anders svenske, sagdreng for hadelandsskriveren Niels Bentsson. Mestermannen nektet den gang å gi kvittering for sitt honorar, og unnskyldte seg med at han ikke kunne skrive.

Tilbake til samfunnet

Gudbrand Tomassen måtte dø på skafottet for sine ugjerninger, men sønnen, elleveåringen

Utrykte kilder

Riksarkivet: Rentekammeret, Ringerike og Hallingdal fogderi, diverse fogderegnskap.
Statsarkivet på Kongsberg: Ringerike og Hallingdal sorenskriveri, tingbok I-5 (1664) fol. 88b-91a, I-6 (1665) fol. 1b-2a, og II-3 (1674) fol. 32.

Trykte kilder

Kong Christian den fjerdes Norske Lovbog af 1604. Feilberg & Landmark. Opprinnelig trykt 1855 i Christiania. Avfotografert av Norsk Historisk Kjeldeskrift-Institutt. Oslo (1981).

Litteratur

Høyendahl, Sten: Et skjebnesvangert slagsmål i Skjærdalen. *Hringariki* 1/2012, s. 66-67.

Arne, hvordan gikk det med ham? Av lensmannens regnskap framgår at han etter dom på lagtinget ble sendt til slottet, altså Akershus festning, der han skulle utføre kronarbeid. Straffedømte ble den gang så godt som aldri løslatt før tiden, og Arne satt trolig på festningen i tre år.

Arne kom tilbake til Skjærdalen. Han hadde en tre år eldre bror, Tomas Gudbrandsen, som fra 1678 arbeidet der som sagmester. Broren hadde kanskje lagt inn et godt ord for Arne, som vi i 1683 finner som sagmester på Johan Tomassens sag i Skjærdalen. Han var da ugift. Så blir han borte igjen, i en tid hvor vi har svært fullstendige lister over sagfolkene i distriktet, og vi treffer ham ikke igjen før i 1695, nå som sagmester på en av Eggert Stockfleths sager ved Sørgefoss. Også denne gangen blir det med det ene året, og etter dette forsvinner Arne Gudbrandsen fra kildene.

Vi finner ham likevel igjen høsten 1717 som vitne i en åstedssak i Norderhov, og nå var han blitt sytti år gammel, etter det han selv sa. Han hadde vært husmann for Christoffer Røyseng, og tyve år tidligere hogd tømmer for ham i området mot Drolshammer. Han la til at han i bortimot førti år hadde vært kjent i dette området.

Hardt mot hardt

Dommen over Gudbrand var helt og fullt i tråd med Christian IVs *Norske Lovbog* av 1604 - og som det framgår av mannhelgebolkens første kapittel: *Dreber mand anden, da miste hand sin fred, oc haffuer forbrut alt det hand eyer, vden sin odels jorder allene vden det skeer aff vaade eller nödværge.*

Gudbrand hadde i 1658 vært den passive parten i slagsmålet som kostet Ola skytte livet, men denne gangen var det ingen tvil om hans skyld. Vitneprovene mot ham var da også så sterke at lagretten ikke kunne annet enn å avsi dødsdom. Også en forhatt og foraktet omstreifer hadde krav på rettferdighet etter loven.

Født på Ringerike, død i Oslo 1925-1935

Tidligere har vi publisert alfabetiske oversikter over 1173 ringerikinger som døde i Kristiania mellom 1879 og 1924 (*Hringariki* nr 2/12 og 2/13). Disse oversiktene er basert på kirkebøker lagt ut i Digitalarkivet. Vi tar nå for oss listene over døde mellom 1925 og 1935 som oppgis født på Ringerike.

av Sten Høyendahl

Kirkebøkene frigis etter 80 år, og kan derfor leses av alle fram til utgangen av 1935. Likevel er det problematisk å gjengi komplette oversikter over døde i hovedstaden, ettersom flere kirkebøker langt ned på 1920-tallet fortsatt ikke er lagt ut på nettet. Dette gjelder enkelte av de største menighetene i Oslo. Riktignok kan man på Statsarkivet i Oslo be om å få lese materiale før 1935, men arkivvesenet er lite begeistret for å levere ut kirkebøker der sperret materiale inngår. Nedenstående oversikt over døde ringerikinger i Oslo omfatter 81 menn og 100 kvinner, men er altså langt fra komplett.

Mange aldrende personer oppgis å ha avgått ved døden i andre kommuner, men har likevel vært ansett som bosatt i Oslo, og begravet der. Flere av disse er i tillegg oppført i kirkebøkens dødslistene der dødsfallet fant sted.

Tidligere var stavemåten av personnavn nokså tilfeldig, men etter at navneloven ble innført i 1923, har folk vært langt mer bevisst på dette. I nedenstående oversikt er listen likevel alfabetisert etter fornavn, men det gjengis også en alfabetisk oversikt over slektsnavn og andre etternavn.

En litterat og en komponist

Johannes Thrap-Meyer er blant de unge døde i norsk litteratur. Han var dattersønn av Johannes Solberg på Stein i Hole, og vokste opp på gården. Han rakk bare å skrive tre romaner og to novellesamlinger før han døde i 1929, 31 år gammel, men ble sterkt verdsatt i sin samtid, og romanen *Anakreons død* (1928) er da heller ikke gått inn i den totale glemsel. Han var bosatt i Halden og døde der, men ble bisatt i krematoriet på Vestre Gravlund i Oslo.

Et annet kjent navn på listen er militærmusikeren Fredrik Wilhelm Gonnæs (i dødslisten kalt Wilhelm Fredrik!), dirigent for divi-

Johannes Thrap-Meyer.

sjonsmusikken både i Bergen og i Oslo. Han er kjent for sine komposisjoner, blant annet en symfoni i a-moll som i 1908 ble oppført på Nationaltheatret. Han var født i 1860 på Nordre Kjernet under Helgeland i Hole, men faren, Kristian Olsen, kjøpte i 1877 bruket Knipen, tidligere utskilt fra Søndre Gornnes.

Fattig og rik - og midt imellom

I oversikter møter vi folk fra alle samfunnsklasser. Axel Breien (1870-1927) står ved sin død som konsul og tidligere brukseier, men hadde ingen tilknytning til den innflytelsesrike Breien-slekten på Ask. Han var riktignok født på Breien, men familien flyttet snart derfra. Faren Hans Andreas Breien anla tresliperier i Värmland, og ble en holden mann. Axel bodde for det meste i Sverige, men var i 1910 disponert for en papirfabrikk i Gjerpen. Han døde i Stockholm, men ligger på Vår Frelsers gravlund i Oslo.

Hardere var nok livet for den ugifte syer-sken Amalie Olsen på Fagerborg, som døde i 1934, 62 år gammel. Utarvingene var mange, men hun etterlot seg bare litt innbo, og ifølge dødsfallsprotokollen: *formentlig en kontrabok.*

Husmannssønnen Anders Martin Pedersen fra Steinsbyhaugen under Stein i Hole oppgis å være gårdsbestyrer med egne midler da han

Fredrik Wilhelm Gonnæs. Foto: Hole bygdebok.

gikk bort i 1928, nærmere 86 år gammel. Han var barnløs, men hadde vært gift to ganger, og ser ut til å ha bodd det meste av livet i hovedstaden med sin langt eldre kone, Anne Severine fra annet ekteskap. Det var nok en bygård han bestyrte. I 1900 bodde de i Waldemar Thranes gate 11, og allerede da kalles han forhenværende gårdeier som lever av sine midler.

Gammel og ung

Vi treffer på mange som ble svært gamle. Enken Anne Ellingsen på Grünerløkka var 92 år gammel da hun døde i 1929. I 1910 levde også ektemannen, steinhoggeren Ole Ellingsen fra Maridalen. Anne var datter av Christen Eriksen og Anne Andersdatter i Kvernberg-sundet ved Hønefossen, og var kommet til hovedstaden allerede i 1863.

En annen som ble velsignet med lang levetid var den ugifte Maren Nilsen Fekjær fra Hole, 90 år gammel da hun døde i 1928. Hun hadde i mange år bodd sammen med søsteren Trine i Sofies gate 10 ved Bislett, og i 1910 drev de utsalg fra Kristiania Dampkjøkken.

Så var det også noen som døde unge. Gudrun Myhrvold fra Frydenlund på Nordre Tyristrand hadde tatt tjeneste som hushjelp på Vålerenga, men døde i 1927 av lungetuberkulose, bare 17 år gammel. Dagmar Kristiansen, datter av en sliperarbeider på Hen, var 21 år da hun gikk bort i 1928. Hun bodde på Grünerløkka, og hadde tatt seg arbeid som ryddepike på et bevertningssted. Det var hennes halvsøster, fru Jenny Engebretsen på Høyenhall ved Bryn, som anmeldte dødsfallet.

Kristi Hansen Bakken fra Tyristrand hadde livet fart hardt med - hun satt på Kristiania tukthus da hun i 1934 døde av tuberkulose, 28 år gammel. Hun var født på en husmannsplass under en av Haug-gårdene på Tyristrand, og foreldrene var Hans Nilsen og Anne Sofie Karlsdatter som senere kom til Knuterud.

Ingen bøker uten feil!

Kirkebøkene er primærkilder, men dødslistene kan man ikke alltid stole på! Enken Gurine Bakke i Thorvald Meyers gate 17 (Paulus menighet) dør 28. november 1926, og oppgis født 7. august 1852 i Norderhov. Et raskt søk i folketellingene 1900 og 1910 viser imidlertid at hun er født på Modum, og dette bekreftes av kirkeboken der - hun var datter av snekker Hans Nilsen på Øverby. De som meldte dødsfallet hadde korrekt fødselsdato, men var åpenbart ikke sikre på hvor hun var født. Tilknytning til Ringerike hadde hun likevel - i 1875 bodde hun med sine foreldre på Fægri på Tyristrand, der faren var selveier og snekker.

Fra tidligere dødslistene vet vi at Ringerike lett forveksles med Ringsaker og Romerike, og alle dødsfall i nedenstående oversikt bør selvsagt sjekkes mot kirkebøkene lister over fødte og døpte.

Hull som må fylles

Ettersom så mange av de aktuelle protokollene med dødslistene for Oslo ikke er lagt ut på nettet, vil det senere bli lagt ut tilleggsoversikter i bladet for de menighetene som mangler.

Forkortelser

Fa	- Fagerborg	Kat	- Katolsk-apostoliske menighet	Pe	- Petrus
GA	- Gamle Aker			Pi	- Piperviken
Gm	- Garnisonsmenigheten	Kg	- Krohgstotten sykehus	Tf	- Trefoldighet
Gr	- Grønland	Mk	- Markus	Tø	- Tøyen
Hg	- Hauges menighet	Mt	- Matteus	Va	- Vaterland
Ja	- Jakob	OD	- Oslo Domkirke	Vå	- Vålerenga
Jo	- Johannes	Pa	- Paulus		

Menn

- Anders Martin Pedersen 1928 8/2, enkemann, fhv gårdsbestyrer med egne midler, f. 1842 *Hole* - Theresesgt. 15^{III} (Fa)
- Andreas Ask 1933 15/3, enkemann, fhv platearbeider, f. 1859 26/4 *Norderhov* - Tøyen pleiehjem (Kg)
- Andreas Hansen 1927 10/12, gift, kullkjører, f. 1864 28/12 *Hole* - Cort Adellers gt. 15^I (Jo)
- Andreas Jonassen Steen 1928 5/6, enkemann, skreddermester, f. 1842 4/2 *Hole* - b. Kløfta st., Ullensaker (OD)
- Andreas Nicolai Bagge 1926 17/4, ugift, kontorist ved jernbanen, f. 1873 20/5 *Ådalen* - Ullevålsvn. 4-5b (Mk)
- Andreas Ruud 1925 9/3, enkemann, fhv hylsemester, f. 1843 *Hole* - Schweigaardsgt. 69 (Gm)
- Andreas Syversen 1934 24/9, enkemann, fhv verkstedarb., f. 1849 24/5 *Hole* - uten fast bopel (Kg)
- Anton Andersen 1927 1/1, gift, komm. pensjonist, fhv renovasjonsarbeider, f. 1850 7/2 *Hønefoss* - Birkelundsgt. 4^{IV} (Pa)
- Axel Breien 1927 24/8, gift, fhv brukseier, konsul, f. 1870 23/6 *Norderhov* - b. Stockholm (OD)
- Bernt Olaf Andreassen Steen 1927 14/8, gift, vaktmester på Veterinærinstituttet, f. 1884 25/8 *Hole* - Ullevålsvn. 76 (GA)
- Bernt Sørum 1929 27/3, gift, typograf, pensjonist, f. 1846 2/4 *Hole* - Hausmannsgt. 40^I (Ja)
- Caspar Francisco Rumi 1929 19/2, ugift, forstkandidat, f. 1885 12/5 *Hønefoss* - Inkognitogt. 33 (OD)
- Christian Anders Løken Christensen 1935 5/11, gutt, faren disponent, f. 1927 *Hønefoss* - b. Hønefoss (Gm)
- Christian Andersen Aamodt 1932 18/5, gift, gård-eier, f. 1865 14/1 *Sokna* - Urtegt. 3 (Va)
- Christian Solberg 1932 25/8, gift, kontorsjef ved Statsbanene, f. 1865 1/12 *Hole* - Ullevål hageby, Bergs allé 7 (Gm)
- Edvard Pedersen 1925 29/10, gift, fhv lok.fører, f. 1849 23/1 *Ringerike* - Klingenberggt. 26 (Pi)
- Edvard Pedersen 1929 20/8, enkemann, fhv smedmester, f. 1844 24/11 *Hole* - Schæffersgt. 11^{II} (Mt)
- Elias Aabel 1935 2/8, gift, agent, f. 1876 28/2 *Hole* - Torggt. 36^{III} (Ja)
- Elling Mokastet 1930 26/8, gift, stasjonsbetjent ved jernbanen, f. 1875 25/1 *Sokna* - Smedgt. 43 (Gr)
- Emil Haug 1930 16/4, gift, grosserer i maskinrekvisita, f. 1875 25/3 *Hole* - Gjetmyrsvn. 9b (GA)
- Engebret Grønmo 1934 17/11, enkemann, pensj., f. 1864 29/10 *Norderhov* - Reichweinsgt. 1b^{II} (Pi)
- Erik Christiansen 1935 8/11, gift, lok.fører, f. 1849 10/11 *Hole* - Munkedamsvn 69^{II} (Pi)
- Erik Jørgensen 1928 28/3, enkemann, smedmester, f. 1841 28/10 *Norderhov* - død på *Hole* gamlehjem (OD)
- Gulbrand Jørgensen 1931 7/8, gift, pensjonist, fhv hjulmaker på festningen, f. 1845 28/4 *Norderhov* - Skolegt. 1b (Gm)
- Hans Aslaksrud 1929 17/11, gift, jernbanefullmektig, f. 1880 3/3 *Norderhov* - Jac. Aallsgt. 29 (Fa)
- Hans Johan Bjerke 1933 3/3, gift, gårdeier, f. 1863 5/11 *Norderhov* - Rathkesgt. 7^{III} (Mt)
- Hans Johansen Rønning 1929 26/12, ugift, fhv. bøsse-maker, komm. alderspensjonist, f. 1857 14/2 *Norderhov* - Grønland 28 (Gr)
- Hans Nilsen 1925 6/2, gift, fhv verkstedsarbeider, f. 1839 11/3 *Hole* - Schweigaardsgt. 78 (Vå)
- Hans Olsen Kind 1935 22/8, gift, økonomassistent, f. 1875 20/12 *Tyristrand* - Pilestredet 67 (Fa)
- Hans Rud 1931 7/3, gift, telegrauffullmektig, f. 1866 7/4 *Norderhov* - Stensgt. 24 (Fa)
- Harald Eugen Mo 1935 17/11, ugift, ekspeditor, f. 1907 19/7 *Hønefoss* - Camilla Colletts vei 13b (Gm)
- Harald Steen 1926 26/12, ugift, baker, f. 1893 11/4 *Norderhov* - Urtegt. 43^{II} (Gr)
- Ingebret Olsen Schøyen 1927 24/1 gift, murersvenn, f. 1851 20/3 *Norderhov* - Ruseløkkvn. 40^I (Jo)
- Ingvald Olaf Tandberg 1932 25/7, gift, pensjonist, assistent ved Oslo helse-råd, fhv furér, f. 1853 7/10 *Norderhov* - Vibesgt 8 (Gm)
- Ivar Johannes Bye 1927 26/6, gift, pensjonist, f. 1862 2/5 *Ringerike* - b. Asker st. (OD)
- Jacob George Fredrik Hygen 1932 18/8, gift, pensj. oberstløytnant, f. 1842 13/12 *Norderhov*, *Haug* - Hjelmsgt 7 (Gm), død på Nesodden
- Jens Jørgensen 1929 26/6, gift, murarbeider, f. 1891 24/8 *Hole* - Romsdalsgt. 52^{II} (Pa)
- Johan Andreas Olsen 1927 27/1, gift, sveiser, f. 1854 25/2 *Norderhov* - uten fast bopel (Kg)
- Johan Herman Bjørklund 1927 18/1, enkemann, grosserer i jernvareforretning, f. 1842 6/2 *Hønefoss* - Sommerrogt. 17 (OD)
- Johan Hunstad 1931 31/1, enkemann, fhv skredder, underholdt av barn, f. 1873 22/12 *Hole* - Nissensgt. 3^I (Pa)
- Johan Rørvik 1935 5/12, enkemann, fhv forsorgsforstander, f. 1859 25/6 *Hole* - Sofiesgt. 10 (Mk)
- Johannes Lorentzen 1928 4/2, gift, f. 1864 7/9 *Ringerike* - Jens Bjelkes gt. 39 (Kat)
- Johannes Thrap-Meyer 1929 9/8, gift, forfatter, f. 1898 4/4 *Stein*, *Hole* - b. Halden, død der (OD)
- Jørgen Jensen 1934 17/8, enkemann, fhv snekker, f. 1853 29/12 *Hole* - Smedgt. 30 (Gr)
- Jørgen Stubdal 1927 19/12, gift, fullm. ved Krohgstøtten, f. 1878 31/12 *Norderhov* - Storgt. 40 (Ks)
- Karl Hoel 1930 24/5, gift, skomaker, f. 1870 15/9 *Hole* - Engensgt. 15 (Pi)
- Karl Kulbeck 1931 6/8, ugift, verksmester, invalid, pensjonist, f. 1870 16/3 *Hønefoss* - Hammerstadgt. 11 (Fa)
- Karl Oscar Olsen 1926 8/6, gift, kommunearbeider, f. 1864 2/1 *Onsaker*, *R.rike* - Mandalsgt. 6-8 (Gr)
- Kristian Albert Olsen 1929 28/2, gift, vognmann, arbeidsmann, f. 1870 16/3 *Midtskogen*, *Ringerike* - Enebakkvn. 16 (Vå)

- Kristian Amundsen 1929 24/12, gift, fhv verksmester ved jernbanen, f. 1848 4/4 *Hønefoss* - Enerhaugspl. 4 (Gr)
- Kristian Hansen 1933 9/12, gift, sjåfør ved komm. legevakt, f. 1884 25/5 *Norderhov* - Fjellgt. 44 (Pe)
- Kristian Odda 1926 24/6, bankbokholder, f. 1897 8/5 *Adalen* - Hegdehaugsvn. 24 (OD), bgr i Hval, Adalen
- Kristian Olsen 1934 22/10, ugift, fhv tømmermann, f. 1847 14/12 *Haug (Hønefoss)* - Adamstuen sykehjem (Kg)
- Lars Kristian Berg 1931 28/4, enkemann, f. 1851 3/5 *Haugsbøgda, Ringerike* - Ruseløkkvn 46³ (Kat)
- Ludvig Hansen Gonnæs 1930 20/7, gift, disponent, f. 1861 3/5 *Hole* - Schultzgt. 4 (Fa)
- Martin Gaarud 1926 29/11, ugift, sjåfør, f. 1894 21/3 *Hole* - siste opph.sted Sonjas hotel, Dronningens gt. (Pa)
- Martin Marinus Holm 1929 31/1, ugift, fhv støperiarbeider med forsorgsunderstøttelse, f. 1880 28/2 *Ringerike* - Tomtegt. 15 (Va)
- Martin Olsen Søhol 1927 29/1, gift, snekkermester og gårdeier, f. 1863 27/10 *Hole* - Øvrefoss 2 (Pa)
- Martin Onsager 1926 24/3, gift, apoteker, f. 1849 *Hole* - Schwachsgt. 4 (Fa)
- Nicolai Johannessen Hagen 1930 11/3, enkemann, maskinist på bryggeri, f. 1862 12/9 *Norderhov* - Øvrefoss 4.3¹¹ (Pa)
- Nils Jensen Svarstad 1933 16/1, ugift, garver, f. 1846 19/7 *Hole* - Adamstuen sykehjem (Kg)
- Nils Kristoffersen Moe 1925 6/7, gift, violinspiller, f. 1850 22/3 *Hole* - Hegdehaugsvn. 28 (OD)
- Odd Kind 1931 14/2, stud. theol., f. 1907 14/9 *Hønefoss* - Pilestredet 67 (Fa)
- Olav Trygve Bjørnstad 1931 4/11, gift, landhandler, f. 1871 16/8 *Hole* - b. Tjøme (Gm)
- Ole Andersen Fjulsrud 1928 4/3, gift, lagerarbeider på parafinlegg, f. 1875 17/3 *Hole* - b. Granerudstøa, Nesodden (OD)
- Ole Bjørnstad 1925 4/12, enkemann, fhv kjøpmann med egne midler, f. 1853 27/7 *Ringerike* - Wergelandsvn. 21 (OD)
- Ole Gornes 1928 3/10, enkemann, forsorgsvesenet, f. 1862 *Hole* - Motzfeldtsgt. 29 (Tø)
- Ole Martin Helgesen 1929 30/11, gift, gårdbruker, f. 1866 *Hønefoss* - b. Kvernberg pr Hønefoss (Gm)
- Ole O. Fjulsrud 1925 7/10, gift, pantefullmektig, f. 1871 27/2 *Hole* - b. Bryn, Ø. Aker (OD)
- Ole Pedersen 1935 28/11, enkemann, fhv tilsynsmann ved elektrisk verksted, f. 1855 28/7 *Norderhov* - Vahlsgt. 1 (Va)
- Paul Mokastet 1927 14/3, gift, fhv jernbearbeider, har litt pensjon, f. 1867 6/1 *Sokna* - Motzfeldtsgt. 28¹¹ (Tø)
- Petter Halfdan Bay 1931 27/12, enkemann, fhv anleggsarbeider, f. 1858 25/10 *Norderhov* - Tøyen pleiehjem (Kg)
- Petter Hansen Berg 1931 15/1, gift, gårdeier, f. 1855 12/9 *Hønen, Hønefoss* - Akersbakken 25b (GA)
- Petter Olsen, 1926 9/8 enkemann, rodemester, f. 1868 18/1 *Norderhov* - Langgt. 74 (Pe)
- Sigvart Grønæs 1932 16/1, enkemann, sporvognsfører, f. 1875 13/2 *Ringerike* - Stensgt. 32⁴ (Fa)
- Simen Throndsen 1930 4/11, ugift, fhv skreddersvønn, komm. alderspensjonist, f. 1852 6/4 *Adalen* - Tøyen pleiehjem (Kg)
- Sverre Gjesvik 1926 25/1, gift, agent i fedevareforretning, f. 1898 16/3 *Hole* - b. Bryn, Nordre Skøyen (OD)
- Syver Sorum 1934 28/5, enkemann, pensjonist, f. 1848 23/11 *Hole* - Chr. Krohgs gt. 49 (Va)
- Torger Johansen Wahl 1932 5/12, gift, platearbeider, f. 1863 26/3 *Norderhov* - Borggt. 20 (Gr)
- Wegard Hall 1928 26/7, gift, grosserer i isenkram, f. 1876 12/3 *Adalen* - Lyder Sagensgt. 26 (Fa)
- Wilhelm Fredrik Gonnæs 1925 29/8, gift, musikk-løytnant, f. 1868 *Hole* - von der Lippes gt. 19 (Gm), død på Gardermoen

Kvinner

- Agnethe Elvesæter 1932 4/7, enke, komm. alderspensjonist, f. 1858 21/8 *Tyristrand* - Schöningsgt. 3 (Fa)
- Amalie Olsen 1934 23/3, ugift, syerske, f. 1871 7/6 *Hole* - Vibesgt. 17 (Fa)
- Anette Marie Hanssen 1931 5/2 (gift med Andreas H., kontorsjef), f. 1849 19/6 *Norderhov* - Rosenborggt. 6b, kremert samtidig med sin mann (Fa)
- Anette Tuftin 1928 13/8 (gift med Ingvald T., sementstøper), f. 1873 20/10 *Hønefoss* - Rosteds-gt. 9¹ (Ja)
- Anna Borrebæk 1929 1/4 (gift med Kristian B., mekaniker), f. 1871 29/8 *Hønefoss* - Teglverks-gt. 1¹ (Pe)
- Anna Hansen 1932 8/4, ugift, rengjøringskone, pensjonist, f. 1849 20/11 *Hønefoss* - Rostedgt 9 (Ja)
- Anna Landgraff, f. Burud 1931 27/2, gift med snekker, f. 1882 23/11 *Norderhov* - Schöningsgt. 12 (Fa)
- Anna Pauline Sande 1931 6/1, enke, komm. alderspensjonist, f. 1852 20/4 *Norderhov* - Grønlandsleret 23 (Gr)
- Anne Amundsen 1934 24/2, enke, komm. alderspensjonist, f. 1849 25/9 *Hole* - Enerhaugspl. 4 (Gr)
- Anne Ellingsen 1929 31/8, enke, alderspensjonist, f. 1837 16/7 *Norderhov* - Fossvn. 3c (Hg)
- Anne Johansen 1931 18/8, enke etter ekspeditør, f. 1855 20/5 *Norderhov* - Adamstuen sykehjem (Kg)
- Anne Jørgine Kristiansen 1930 18/2, enke, regningsbud på bryggeriet, komm. alderspensjonist, f. 1854 23/1 *Norderhov* - Bjerregaardsgt. 70 (GA)

- Anne Mathea Frogner, f. Øhren 1930 18/5 (enke etter Erik F., gårdbruker, død 1905), f. 1849 28/9 *Hole* - Botne gamle hjem (OD)
- Anne Marie Nielsen 1926 15/5 (enke etter Johan Fredrik N., støperieier), f. 1854 28/4 *Norderhov* - b. Stange gård, Østre Toten (Vå)
- Anne Mathea Hansen 1928 25/11 (enke etter Johan H., vognmann), f. 1841 29/8 *Norderhov* - Stensgt. 49, V. Aker (OD)
- Anne Pauline Tandberg 1930 8/5, enke etter kjøpmann, f. 1850 17/3 *Haug, Ringerike* - Søndregt. 4¹ (Ja)
- Annette Randine Fjeld 1928 9/6 (gift med Martin Mathiassen F., fhv vognmann, komm. alderspensjonist), f. 1857 17/11 *Hole* - Maridalsvn. 37 (GA)
- Antonie Matilde Engebretsen 1927 3/11 (separert fra Kristian E., telefonarbeider), f. 1865 3/10 *Norderhov* - Schweigaardsgt. 91 (Vå)
- Bertha Marie Hunstad 1929 9/2 (gift med Daniel H., fhv kirketjener), underholdt av barna, f. 1844 8/1 *Hole* - Wdm. Thranesgt. 5 (GA), bgr i *Hole*
- Cecilie Johansen 1931 30/7, enke etter gårdsfullmektig, f. 1861 9/3 *Norderhov* - Iduns gt. 4 (Ja)
- Clara Anette Olsen 1925 14/11 (gift med Thorvald O., malersvenn), f. 1879 1/3 *Hønefoss* - Korsgt. 17^{3/2} (Ja)
- Dagmar Kristiansen 1928 2/11, ugift, ryddepike, f. 1907 10/10 *Ådalen* - Markvn. 57 (Ja)
- Elida Hultén 1932 3/9 (enke etter Karl H., ekspeditør), f. 1896 30/9 *Norderhov* - Vinkelgt. 8¹ (Pi)
- Elise Hagen 1927 5/5 (enke etter Emil Laurits H., bakersvenn), komm. pensjonist, f. 1851 28/2 *Norderhov* - Thv Meyers gt. 36 (Pa)
- Elise Olsen 1925 31/7, gift med blikkenslagermester, selvforsørget, f. 1840 2/4 *Ringerike* - Theresegt. 42¹¹ (GA)
- Else Moe 1925 21/12, gift med pensj. politibetjent, f. 1856 11/5 *Norderhov* - Linderngt. 14 (GA)
- Gina Wager 1927 29/6, enke, pensjonist, f. 1862 8/6 *Norderhov* - Sofienberggt. 31 (Mt), død i Asker
- Grethe Due, f. Michelsen 1926 26/9 (enke etter Ludvig Michelsen (!), agent), egne midler, f. 1842 1/1 *Hole* - Rønvik asyl (OD)
- Guðrun Myhrvold 1927 21/2, ugift, tjenestepike, f. 1910 14/1 *Ringerike* - Enebakkvn. 39 (Vå)
- Gunhild Johnsrud 1927 27/5, ugift, fhv ekspeditrise, pensjon fra Kra. Øl- og vinsamling, f. 1857 2/11 *Norderhov* - Collettsgt. 54 (GA)
- Gunhild Nilsen, f. Pedersen 1930 11/3 (enke etter Johan August N., tomtearbeider), f. 1851 28/3 *Norderhov* - Vålerengens gamle hjem (Vå)
- Hanna Andrea Olsen 1929 25/1, ugift, syerske, f. 1858 21/12 *Hole* - Vardøgt. 5¹ (Pe)
- Hanna Annette Melby 1925 22/6, enke etter byggmester, f. 1862 2/4 *Ringerike* - Schleppegrells gt. 11 (Kat)
- Hanna Carlsen 1930 13/7, ugift, egne midler, f. 1841 11/5 *Hønefoss* - Sorgenfriggt. 20 (Fa)
- Helene Heyerdahl 1929 9/2, enke etter arbeider ved Raufoss ammunisjonsfabrikk, egne midler, f. 1867 16/10 *Hønefoss* - b. Raufoss (Fa)
- Helene Larsen 1926 11/3, gift med tobakksarbeider, f. 1868 8/3 *Hole* - Stensgt. 8 (Fa)
- Helga Marie Fjulsrud 1935 17/12, ugift, fhv hus-hjelp, f. 1873 4/5 *Hole* - Munkedamsvn. 47 (Pi)
- Hilda Gustavsen, født Ramsrud 1926 29/4 (gift med Erik G., bygningstømmermann), f. 1891 22/7 *Norderhov* - Brogt. 6 (OD)
- Hilda Hansen Kraft 1935 23/8, skilt, fhv rengjøringshjelp, f. 1885 15/9 *Norderhov* - Thv Meyers gt. 60¹ (Hg)
- Ingeborg Berg 1927 27/10 (enke etter Ole B., gartnerarbeider), pensjonist, f. 1836 12/4 *Lunder, Norderhov* - b. Almeli, Kolbotn (OD)
- Ingeborg Hall 1929 15/3, gift med pensjonist, f. 1859 21/12 *Nes, Ådalen* - Cappelensgt. 3 (Fa)
- Ingeborg Løbten 1935 25/10, ugift, f. 1873 1/5 *Hole* - Munkedamsvn. 47¹¹ (Pi)
- Ingeborg Martine Haklien 1932 25/2, ugift, friserdame (far: Hans Haklien, fabrikkarbeider), f. 1908 30/7 *Hønefoss* - Vinkelgt. 12 (Pi)
- Ingeborg Næss, f. Hallingbye 1930 29/5 (gift med Harald August N., kontorist ved statsbanene), f. 1899 21/12 *Hønefoss* - b. Skarstein, Sandvika (OD)
- Inger Karine Iversen 1927 20/1, enke etter sagarbeider, f. 1848 26/7 *Hole* - Pilestredet 84 (Fa)
- Inger Marie Eriksen, f. Ellingsen 1925 15/6 (gift med Hans E., former), f. 1853 4/10 *Norderhov* - b. Stabekk (OD)
- Inger Marie Kristensen 1925 20/7, gift med sjåfør, f. 1874 11/12 *Soknedal (Ringerike)* - Sinsen, Ø. Aker (OD)
- Jenny Helene Melgård, f. Henriksen 1927 27/8 (gift med Harald M., furér), f. 1890 28/12 *Norderhov* - b. Lørenskog (OD)
- Johanne Marie Aas 1926 27/3 (gift med Hans Aas, tømmermann), f. 1856 23/12 *Haug, Ringerike* - b. Jevnaker (Mk)
- Johanne Martinsen 1932 1/5, ugift, sjokoladearbeiderse, f. 1897 6/12 *Norderhov* - Vibesgt. 19 (Fa)
- Julie Birgitte Johansen 1935 25/9, ugift, f. 1854 25/9 *Norderhov* - Hausmannsgt. 39 (Ja)
- Karen Andersen, f. Nilsen 1930 26/9 (gift med Gunnarius A., fhv vaktmester), har fattigunderstøttelse, f. 1851 4/19 *Norderhov* - Gøteborgsgt. 30 (Pe)
- Karen Johanne Johnsrud, f. Hodt 1926 27/2 (enke etter Ole J., maskinmester ved jernbanen), pensjonist, f. 1870 5/4 *Hole* - b. Skien (OD)
- Karen Johannessen 1933 29/11, enke, pensjonist, f. 1857 27/9 *Ringerike* - Lassonsgt. 3 (Pi)
- Karen Kristoffersen 1928 25/8, ugift, pensjonist, f. 1852 30/9 *Hole* - Munkedamsvn. 47 (Jo)
- Karen Marie Andersen 1930 21/7 (enke etter Johannes A., gassverksleder), pensjonist, f. 1855 6/8 *Hole* - Helgesens gt. 10 (Pa), død i Hakadal

- Karen Marie Henriksen 1931 10/7, enke etter sigarhandler, komm. pensjonist, f. 1849 17/2 *Hønefoss* - Theresesgt. 21 (Fa)
- Karen Marie Sørensen 1928 12/12 (gift med Hans Ludvig S., lærer ved Bastøy skolehjem), f. 1871 16/3 *Hole* - Tøyengt. 27 (Gr)
- Karen Olsen 1928 13/6, ugift, komm. pensjonist, f. 1843 10/2 *Norderhov* - Stensberggt. 19 (Mk)
- Karen Sofie Gulbrandsen 1931 2/11 (gift med Johan G., fengselsbetjent), f. 1859 28/7 *Norderhov* - Vidarsgt. 7 (GA)
- Karen Sofie Pedersen 1929 2/3, enke etter dampskipsekspeditør, f. 1850 9/5 *Hønefoss* - Oscarsgt. 13 (Fa)
- Karen Westby 1931 30/3, enke etter tomtearbeider, f. 1844 1/12 *Norderhov* - Tøyen pleiehjem (Kg)
- Karin Oline Jonsen 1929 27/7, enke, f. 1845 21/3 *Hønefoss* - Collettsgt. 54 (GA), død i Holmedal, Värmland
- Karoline Olsen 1928 20/1 (enke etter Gunner O., mekaniker), f. 1858 14/3 *Norderhov* - Sofiesgt. 10 (Mk)
- Kristi Hansen Bakken 1934 4/2, ugift, f. 1906 20/10 *Tyrstrand* - uten fast bopel, Storgt. 33 (Ktu)
- Kristine Hansen 1934 15/2 (gift med Hans H., skjemaker), f. 1866 1/2 *Norderhov* - Hammerstadgt. 5 (Fa)
- Laura Larsen 1926 30/3, ugift, fhv hushjelp, f. 1841 10/1 *Norderhov* - Rosenborggt. 11 (Fa)
- Lina Kathrine Stavem 1929 1/6 (gift med Ola S., misjonsprest), f. 1844 *Ringerike* - Vibegt. 25 (Fa)
- Lovise Larsen 1931 16/4 (gift med Henrik L., fhv rørløgger, komm. alderspensjonist), f. 1859 21/12 *Hønefoss* - Bredgt. 25 (Gr)
- Lovise Olsen 1931 16/5 (gift med Johan O., havnearbeider), f. 1863 5/4 *Norderhov* - Grønland 12b (Va)
- Maren Fekjær 1931 2/3, ugift, fhv frihandlør, f. 1841 5/5 *Hole* - Adamstuen sykehjem (Ks)
- Maren Johannessen 1929 19/8 (gift med Jakob J., parkettgulvlegger), f. 1865 9/7 *Norderhov* - Maridalsvn 30b (GA)
- Maren Nilsen 1928 3/2, enke etter salmaker, komm. alderspensjonist, f. 1832 23/8 *Norderhov* - Schønningst. 7 (Fa)
- Maren Sørine Gundersen 1935 30/4 (gift med Ole G., fhv. gartner, komm. alderspensjonist), f. 1860 21/9 *Hole* - Borggt. 6 (Gr)
- Margit Kristine Martinsen 1927 19/5, ugift, hushjelp, f. 1903 6/6 *Norderhov* - Schous pl. 1^{II} (Hg)
- Margrethe Motzfeldt, født Gram 1926 3/4 (enke etter Ernst M., høyesterettsassessor), egne midler, f. 1846 12/3 *Norderhov* - Parkvn. 41b (OD)
- Marie Gulbrandsen 1934 4/10 (gift med Lars G., fhv bygningssnekker, komm. alderspensjonist), f. 1847 4/11 *Hole* - Borggt. 20 (Gr)
- Marie Gullerud 1925 12/2, ugift, fhv hushjelp, pensjonist, f. 1848 29/2 *Norderhov* - Akersgt. 13 (Jo)
- Marie Kulbeck 1925 12/4, frøken, kontordame, f. 1874 30/7 *Hønefoss* - Hammerstadgt. 11 (Fa)
- Marie Martha Andersen 1935 20/7, enke, komm. alderspensjonist, f. 1856 7/4 *Ringerike* - Bredgt. 24 (Gr)
- Marie Othilie Gulbrandsen, f. Pedersen 1928 8/7 (gift med Martin G., materialforvalter), f. 1874 4/11 *Hønefoss* - b. Stabekk (OD)
- Marthe Jørgensen 1933 29/11 (gift med Carl J., fhv sjømann), f. 1850 15/5 *Norderhov* - uten fast bopel (Kg)
- Marthe Karine Nilsen 1934 3/11, ugift, f. 1860 19/12 *Hole* - Tøyen pleiehjem (Kg)
- Mary Emilie Larsen 1930 3/2 (gift med Eilert Gottfred L., lok.fører), f. 1890 27/4 *Hole*, *Romerike* (I) - Schweigaardsgt. 48 (Gr)
- Mathilde Hedvig Eriksen, f. Kristoffersen 1928 29/3 (enke etter Johannes E., murmester), pensjonist, f. 1858 21/6 *Hønefoss* - Cort Adellers gt. 38^{II} (Jo)
- Mathilde Sofie Hansen Tajet 1927 25/11, ugift, husbestyrerinne med egne midler, f. 1883 26/10 *Norderhov* - Dalsbergstien 21 (GA)
- Nicoline Paulsen 1926 28/12, enke etter politibetjent, f. 1857 27/4 *Norderhov* - b. *Hole/en* tid hos datteren i Hausmannsgt. 38 (Ja), død hos en datter i Brevik
- Olava Bye, f. Pedersen 1928 25/11 (enke etter Johan Anton B., lok.fører), pensjonist, f. 1847 14/9 *Hole* - Cort Adellers gt. 25^{IV} (Jo)
- Olava Christiansen 1933 21/11, enke etter smedmester, f. 1850 2/3 *Hønefoss* - Storgt. 36 (Kg)
- Olava Larsen 1928 10/2, enke, understøttet av forsorgsvesenet, f. 1864 2/2 *Hønefoss* - Mandalsgt. 7 (Gr)
- Olga Jacobine Bye 1927 22/2, ugift, bokholderske ved studentehjemmet, f. 1876 3/7 *Hønefoss* - b. *Hønefoss* (OD)
- Petra Hansen 1925 19/10, ugift, gårdeier, f. 1863 27/1 *Norderhov* - Schleppegrellsgt. 17 (Pa)
- Ragna Antonsen Lund 1929 28/10, ugift, syk i flere år, f. 1888 8/4 *Lunder*, *Norderhov* - Klingenberggt. 12 (Pi)
- Ragna Johanne Hübort, f. Øiulfstad 1926 24/3 (gift med Erling Oskar H., maskinsetter), f. 1895 28/7 *Hønefoss* - b. Øvre Disen, Ø. Aker (OD)
- Ragna Nielsen 1926 16/10, enke etter gårdeier, f. 1843 14/1 *Haug*, *Ringerike* - Markvn. 58 (Ja)
- Reinholdine Hermans Sofie Fredrikke Zeier 1927 9/12, frøken, pensj. lærerinne, f. 1850 5/10 *Ask*, *Ringerike* - Gjetmyrsvn. 31 (GA)
- Theoline Grønmo 1932 4/6, ugift, enke etter møller, f. 1862 26/6 *Adalen* - Korsgt. 6^I (Ja)
- Thora Olava Berg 1928 31/3, enke etter vaktmester, f. 1857 9/1 *Hønefoss* - Hausmannsgt. 34^I (Ja)
- Thorine Sundberg 1928 22/10, enke etter murer, f. 1850 16/2 *Ringerike* - Lakkegt. 14 (Va)
- Thrine Mathea Olsen 1935 14/12, enke, mannen døde 1915, pensjonist, f. 1862 3/9 *Hole* - Hammerfestgt. 7, indre gård^I (Pe)

Oversikt over familienavn/slektsnavn - døde i Oslo 1925-1935

Aslaksrud, Hans	Hagen, Nicolai Johannessen	Odda, Kristian
Ask, Andreas	Haklien, Ingeborg Martine	Onsager, Martin
Bagge, Andreas Nicolai	Hall, Ingeborg	Ramsrud, se Hilda Gustavsen
Bakken, Kristi Hansen	Hall, Wegard	Rud, Hans
Bay, Petter Halfdan	Hallingbye, se Ingeborg Næss	Rumi, Caspar
Berg, Ingeborg	Haug, Emil	Ruud, Andreas
Berg, Lars Kristian	Heyerdahl, Helene	Rønning, Hans Johansen
Berg, Petter Hansen	Hodt, se Karen Johanne	Rørvik, Johan
Berg, Thora Olava	Johnsrud	Sande, Anna Pauline
Bjerke, Hans Johan	Hoel, Karl	Schøyen, Ingebret Olsen
Bjørklund, Johan Herman	Holm, Martin Marinus	Solberg, Christian
Bjørnstad, Olav Trygve	Hultén, Elida	Stavem, Lina Kathrine
Bjørnstad, Ole	Hunstad, Bertha Marie	Steen, Andreas Jonassen
Borrebæk, Anna	Hunstad, Johan	Steen, Bernt Olaf Andreassen
Breien, Axel	Hübert, Ragna Johanne	Steen, Harald
Burud, se Anna Landgraff	Hygen, Jacob George Fredrik	Stubdal, Jørgen
Bye, Ivar Johannes	Johnsrud, Gunhild	Sundberg, Thorine
Bye, Olava	Johnsrud, Karen Johanne	Svarstad, Nils Jensen
Bye, Olga Jacobine	Kind, Hans Olsen	Søhol, Martin Olsen
Due, Grethe	Kind, Odd	Sørum, Bernt
Elvesæter, Agnethe	Kraft, Hilda Hansen	Sørum, Syver
Fekjær, Maren	Kulbeck, Karl	Tajet, Mathilde Sofie Hansen
Fjeld, Annette Randine	Kulbeck, Marie	Tandberg, Anne Pauline
Fjulsrud, Helga Marie	Landgraff, Anna	Tandberg, Ingvald Olaf
Fjulsrud, Ole Andersen	Lund, Ragna Antonsen	Thrap-Meyer, Johannes
Fjulsrud, Ole O.	Løbben, Ingeborg	Tuftin, Anette
Frogner, Anne Mathea	Løken, se Christian Anders	Wager, Gina
Gjesvik, Sverre	Løken Christensen	Wahl, Torger Johansen
Gomnes, Ole	Melby, Hanna Annette	Westby, Karen
Gomnæs, Ludvig Hansen	Melgård, Jenny Helene	Zeier, Reinholdine H. S. F.
Gomnæs, Wilhelm Fredrik	Mo, Harald Eugen	Øhren, se Anne Mathea Frogner
Gram, se Motzfeldt, Margrethe	Moe, Else	Øiulfstad, se Ragna Johanne
Grønmo, Engebret	Moe, Nils Kristoffersen	Hübert
Grønmo, Theoline	Mokastet, Elling	Aabel, Elias
Grøtnæs, Sigvart	Mokastet, Paul	Aamodt, Christian Andersen
Gullerud, Marie	Motzfeldt, Margrethe	Aas, Johanne Marie
Gaarud, Martin	Myhrvold, Gudrun	
Hagen, Elise	Næss, Ingeborg	

Mange ringerikinger flyttet til Grønland i Oslo. Tegning: J. F. Ellingsen.

Aktuelle bøker

Elsrud, Nils: *Utvandrerhistorier fra Ringerike*. Kolofon (2015).

Nils Elsrud, nåværende kasserer og tidligere leder i slektshistorielaget, har alltid interessert seg for folk som utvandret til Amerika, særlig dem som var fra Ådalen. Nå utgir han bok med hovedvekt på de mange artiklene han har hatt i Hringariki, slik at vi får en samlet framstilling av dette temaet. I tillegg får man en omfangsrik liste over ådølinger som har emigrert mellom 1850 og 1930.

Vi får vite mye om de mange strabasene som emigranter flest ble utsatt for, men for noen endte det mer enn godt - slike som gårdmannssønnen Fingal Gudbrandsen Enger, som slo til seg store eiendommer i Nord-Dakota.

Thranitten Gudbrand Torkildsen Johnsrud hadde åpenbart sett seg lei på trakasseringen fra øvrigheten etter at han på 1850-tallet ble

løslatt fra en fengselsdom, basert på det vår fremste historiker Jens Arup Seip har kalt et bevisst justismord. Dette var åpenbart hovedårsaken at Gudbrand og hans familie i 1857 reiste til Amerika, noe som også Marcus Thrane selv og mange andre fra thranitterbevegelsen så seg nødt til.

Nå ble Amerika slett ikke paradiset for alle som emigrerte. Ole Palmesen fra Kjella under Viker og Gulbrand Palmesen, en annen ådøling, ble begge drept i 1863 under sioux-oppøret i Watonwan County, Minnesota. Den tyve år gamle Thor Andersen Olsviken rakk aldri å se Amerikas kyster - han gikk ned med Titanic i 1912.

Selv om boka først og fremst henvender seg til dem som har forfedre i Ådalen, vil man kunne finne mye kulturhistorisk stoff fra nybyggerområdene i den nye verden.

Aktuelle tidsskriftartikler

Høyendahl, Sten: Romsdølinger ved Hønefossen. *Genealogen. Medlemsblad for Norsk Slektshistorisk Forening*, nr 2/2015, s. 36-45.

Fra midten av 1600-tallet vokste det fram et frodig sagbruksamfunn ved Hønefossen. De fleste sagbruksarbeiderne kom fra andre bygder, i den første tiden fra Gudbrandsdalen og Hedemarken.

For 1685, da det var 22 sager her, har vi et godt ført manntall med 20 navngitte sagmestre og 44 sagdrenger. Av disse ble to sagmestre og elleve sagdrenger oppgitt å være fra Romsdalen, og Sten Høyendahl har ved nærmere undersøkelser funnet at minst seks av disse var fra bygda Grytten. Vi kan da se for oss en del

unge folk som om våren reiste sørover sammen, og vendte tilbake sent på høsten.

Strømmen av romsdølinger avtok i 1690-årene, men brødrene Erik og Per Setnes fra Grytten slo seg på denne tiden ned som sagmestre ved fossen, og kjøpte hvert sitt hus her. Erik Setnes var et vandrende uromoment, en hissig og kverulerende kar som var en gjenganger i tingbøkene med stadige slagsmål og ærekrenkelser. Begge sagmesterbrødrene fikk mange barn, men disse sluttet tidlig å bruke Setnesnavnet. Slekten er derfor vanskelig å følge opp mot vår tid, men mange ringerikinger stammer utvilsomt fra den krakilske Erik Setnes og hans bror.

Ringerikes Blad

26. mai 1898

Pindsvin i Lunder

Sidstleden Torsdag Aften fangede Anders S. Kolden Blikrudeie paa sit Jorde et her meget sjeldent Dyr, nemlig et Pindsvin (*Erinaceus*) eller Bustdivel. Han har det nu opbevaret i en Kasse, og det ser ut til at trives nok saa godt. Spiser Melk, Grød og Sukker. Det sidste synes det især at finde meget behag i.

Lunder den 21/5 1898.

X.

Æventyr om Ringerikji

av Henrik Wergeland

Dæ va ei Ti daa Alt lev'de. No synés sjøl Bloec blie kaldar i Bringa, aa Mykjy æ longa daut, som eingaang lev'de, elska aa stridde for sit Utvalde. Hjerta brunno i Djupe, Augu gleme or Steino. Ænaden voro som varme Bloaari, Bækkjind lea se som Muskler aa Høgdidn reste se over Daladn, taa dæ dei syntes veent om dei Bakkji. Dala, Juvi, - alle Laand æra som eit Minne om dei gamle Kjærleheitshistorien; - aa hadde inkji dei vaare, se skulde helle inkji de nærværande Liv ha vaare te.

*

Ringerikji aa *Haland* æra tvær Systa, gifte mæ kor sin Bror. *Ringerikji* mæ den høgindte *Hallingdal*, aa *Haland* mæ truhjertige *Valdres*. *Land* ligg væl imyljo, men han æein Vén ette gamal Skjik: ein Fostbror, som har sit Uphaldsstæ ved Randsfjorens lange Bor, dækt mæ ein blaa, sylvfrynsa Duk, som Huusfruga paa Hermanrud, der trakteerte Halfdan Svarte so godt, inkje hadde Makji te. - Men om *Ringerikji*, den yngste aa venaste taa Systadn, æ der ei Histori.

Baae Brøradn hørde, mæ dæ heile Land Rygte om den vene Møi. Valdres sende sin friske blaaskjærfade Svend *Beina*, Hallingdal eit heilt Baafølje taa Elversvenner, som skulde frie tel o; men ingjenstane kunna dei koma gjønom. *Gjyrihaug*, ein gamal gjerig Kal taa Slægta, som sjøl vilde eige den Vene, rugode med argfuul Aabrysot aavaa henna, aa stængde alle Væggi med sine Fjeldkjæmpu, i so tette Rækkju, likesom han alt hadde favne sin Slægtning mæ sine eigne Arma.

Ko kunna ho daa anna, ell' berje se ti Tyrifjorens blaa perlstukne Slør? Men dæ skjälv unde henna Suk. Den skallute Frier vart bestandig meir paatrængjande. Mæ ille Augu

sogo has breiaxla Kjæmpu paa Jomfrue, som taarde vise deire Hærre fraa se.

Klæd i sit Slør sad o aa lytta ette Baa fraa kjærligare Frier, - kos den hissige Beina aa Hallingdals Elversvenner forgjævest som buldrande Fossi trætte aa stridde mæ den iversjue Vagt. Daa ba Jomfrué te Alfader, at han sende Thor, sin Son, Gud for Styrkji, aa Hallingdals Ven, at han skulde frelse o. Tredubbelt Magt la' en daa, for sin Vens Skuld, i sit Toleslag, aa læt dæ gaa mot Kjæmperækkja, paa Vane kor dæ kunna raake som bedst.

Men Slage va ende som dæ kunna vaare gjort taa ein Gud for Styrkji. Attende raga *Gjyrihaugen* sjøl, -- did som en enno staar med sin snaue Skalle over Ringerikji; attende tumla Kjæmpekringsen did, kor enno Fjelle staae kring Dalen. Lystige trængde se Beina aa dei are Frierbaa in. Frit lyfta for fyste Gaang dæ jomfruelike Ringerikji sin Bringa, dæ vene *Hole*, aa Tyrifjorens Slør nerulla fraa en Venheit, Væra taarde sjaa.

Men dæ va ein Gud for Styrkji som slo: -- Mærkji ette Toleslage æ *Krokkleivè*: ein Stig hadde aapna se, som gjik te den Vene. Thor ok den sjøl fyste Gaang, aa hadde Frierbaa fraa sin Ven Hallingdal. Beinas Harm, som susa i "Munkefossen," læt mærkji, kos Svare va, som letta Ringerikjis Bringa, dæ vene *Hole*, enno høgge. -- Han stupte, som dei sæa, i Hønefossen, "mæ Huvu gjønom Dydne." Hans Herrè hadde eit godt Gjymt, aa hadde Ærbødigheit for Gudernes Vilu, dæ æ for dæ Skjedde. Han kaste sine Augu paa den ældre Systa, aa syntes no at ho va vakkrar end han nokonsinne før hadde totti, -- aa no leve *Valdres* for længjisea likeso fornøigd mæ sit *Haland*, som dæ sæle *Hallingdal* mæ sit vene *Ringerikji*.

Fra *Langeleiken. En Krands af Digtninger i Dolemaal* (1842).
Henrik Wergeland - samlede skrifter (Dokumentasjonsprosjektet).

Eventyr om Ringerige

av Henrik Wergeland

Det var en Tid, da Alt levede. Nu synes selv Blodet at blive koldere i Aarene, og meget er forlængst dødt, som engang levede, elskede og kjæmpede for sin Kjærligheds Valg. Hjerter brændte da i Afgrundene, Øine tindrede fra Stenene, Elvene vare som lunkne Blodaarer, Bakkerne bevægede sig som Muskler, og Høiderne reiste sig over Dalene af Forelskelse i deres Skjønhed. Bakkerne, Dalerne, Styrtingerne, alle Landenes Former, ere Minder om disse lidenskabsfulde Kjærlighedshistorier, uden hvem det nærværende Liv ikke skulde have været til.

*

Ringerige og *Hadeland* ere to Søstre gifte med hver sin Broder: *Ringerige* med den højsindede *Hallingdal*, og *Hadeland* med trohjertige *Valders*. Man vil nok sige, at *Land* ligger imellem; men denne gamle Svend er en Huusven efter gammel Skik, d. e. en Fostbroder, som har sit Ophold ved Randsfjordens lange Bord, bedækt med en blaa, sølverfryndset Silkedug, som Huusfruen paa Hermanrud, der beværtede Halfdan hin Svarte saagodt, ikke havde Magen til. Men med *Ringerige*, den yngste og yndigste af Søstrene, er det en Historie.

Begge Brødrene hørte med det hele Land Rygte om Møens Fagerhed. *Valders* sendte sin raske blaaskjærfede Svend *Beina*, *Hallingdalen* et heelt Gesandtskab af Elversvende med Beilerbud; men intetsteds kunde de trænge igjenem. *Gyrifhaug*, en gammel gjerrig Knark af en Frænde, som selv vilde besidde den Fagre, rugede med arglistig Skinsyge over hende, og bevogtede enhver Adgang med sine Fjeldkjæmper, saa trofaste og fastsluttede i Rækken somom han alt havde ompændt sin Frænke med sine egne Arme.

Hvad kunde hun da andet enn at indhulle sig i Tyrifjordens blaa perlestukne Gevandt? Men det bævede under hendes Suk. Den skaldede Beiler blev stedse mer paatrængende.

Med mørke Blik betragtede hans bredskuldrede Kjæmper Jomfruen, som turde give deres Herre Afslag.

Hun sad indhyllet i sine Slør, lyttende efter kjærligere Beilers Bud, hvorledes den heftige *Beina* og *Hallingdalens* Elversvende forgjæves, som murmlende Fosse, trættede og kjæmpede udenfor med den iversyge Vagt. Da bad *Møen* til *Alfader*, og han sendte *Thor*, sin Søn, *Styrkens* Gud og *Hallingdalens* Ven, forat befri hende. Tredobbelt Kraft lagde han for *Vennens* Skyld i sit Lyn, og svang det mod *Kjæmperaden* paa *Maa* og *Faa* hvor det kunde ramme som bedst.

Virkningen var *Styrkens* Guds. Tilbage bævede *Gyrifhaugen* selv, tilbage did hvor den endnu med sin skaldede furede *Pandeskal* rager over *Ringerige*. Tilbage veeg *Kjæmpekredsen* did hvor *Fjeldene* endnu indringe *Dalen*, *Jublende* brød *Beina* og de øvrige *Beilerbud* ind. Frit hævede sig for første Gang det jomfruelige *Ringeriges* Barm, det yndige *Hole*, og *Tyrifjordens* Gevandt nedrullede fra de *Yndigheder* *Verden* turde see.

Virkningen var *Styrkens* Guds. *Lynslagets* dybe Spor er *Krogkleven*: en *Sti* havde aabnet sig, som førte til den *Fagre*. *Thor* agede den selv første Gang, bringende *Beilerbud* fra *Hallingdalen*, sin Ven. *Beinas* Vrede, brusende i «*Munkefossen*», røbede hvad Svaret var, som lettete *Ringeriges* Barm, det yndige *Hole*, end højere. Han faldt, som man siger, af *Ivrighed* i *Hønefossen* «med *Hovedet* gennem *Døren*». Hans Herre var af et godt *Gemyt* og havde *Ærbødighed* for *Gudernes* Vilje, d. e. for det *Skete*. Han kastede sine *Øine* paa den ældre Søster, og fandt *Yndigheder*, han ikke før havde fundet, og *Valders* lever nu forlængst ligesaa godt og fornøjeligt med sit *Hadeland*, som den lykkelige *Hallingdal* med sit yndige *Ringerige*.

Oversættelsen fra *Ævantlyr om Ringarikji* er dikterens egen.

En modernisert versjon av Elling M. Solheim er trykt i *Ringerike* 1963/64.

Ringerike Slektshistorielag

Årsberetning 2015

Styret 2015

Leder:	Sten Høyendahl
Nestleder:	Grete Borgersrud
Kasserer:	Nils Elsrud
Sekretær:	Tom Larsen
Styremedlem:	Sigurd Huseby
Styremedlem:	Anne-Berit Tuft
1. varamedlem:	Gunnar Fagerås
2. varamedlem:	Hanne Johansen Trume
Revisor:	Olaf Ingesen

Redaksjonen i Hringariki

Sten Høyendahl
Nils Elsrud
Tom Larsen
Ole E. Yttri

Valgkomité

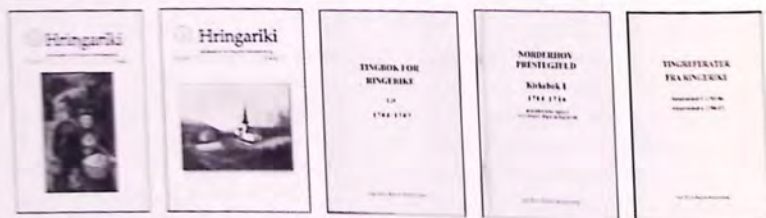
Knut H. Nebell
Paul Terje Hoseth
Odd P. Solstad

Ringerike Slektshistorielag har nå 216 medlemmer (inkl. seks foreninger og off. etater som får tilsendt bladet).

Styremøter:	Det ble avholdt fire styremøter.
Medl.møter:	Det ble avholdt fire medlemsmøter med kurs og foredrag, samt årsmøte 9. februar.
12. januar	Fellesmøte med RHL/DIS. Foredrag av Kari Telste: "Ugifte mødre i gammel tid".
21. april	Nils Elsrud: Kurs i slektsforskning. Avlyst pga dårlig oppmøte.
8. september	Sten Høyendahl: "Slik behersker du gotisk håndskrift" (kurs).
24. november	Fellesmøte med RHL. Foredrag av Hans J. Dahl: "Altetavla i Norderhov kirke".

Redaksjonen i Hringariki: Utgitt som vanlig to numre av *Hringariki*. Vi har noe stoff på lager, men oppfordrer alle til å komme med bidrag.

Utgivelser: Kirkebok 1 (1704-1716) for Norderhov med alfabetisk register over ektepar, døpte og begravede.
Tingbok (1704-07) for Ringerike.
Aktsprotokoll 5 (1705-06) og 6 (1706-07) for Ringerike, da tingbøkene på denne tiden er mangelfulle.

Andre prosjekter som vil bli lagt ut på nettsiden i 2016 (avfotograferinger)

Fangeprotokoller:	Lensmannens vareteksprotokoll for Ådal (1846-1891). Lensmannens protokoll over transportfanger (1847-1892).
Lensmannsforretninger:	Utkastelsesforretninger og husmannstakster for Norderhov og Haug (1870-1899).
Militære ruller:	Mannskaps- og tegningslister for Ringerikske kompani for årene: 1757, 1779, 1789, 1792, 1796, 1810, 1813, 1815, 1818, 1820, 1821, 1827, 1834, 1839, 1841, 1845, 1846 og 1850. Listene for flere av disse årene er skrevet av.
Fattigvesenet:	Protokoller for inn- og utgående saker og forhandlingsprotokoller for Norderhov.
Helsevesenet:	Vaksinasjonsprotokoller.

Tom Larsen
sekretær

Ringerike Slektshistorielag

Ringerike Slektshistorielag						
Resultatregnskap pr. 31. desember 2015						
	Regnskap 2015	Budsjett 2015	Regnskap 2014	Regnskap 2013		Budsjett 2016
	Driftsinntekter	Driftsinntekter	Driftsinntekter	Driftsinntekter		Driftsinntekter
Kontingent	Kr. 39 000,00	Kr. 40 000,00	Kr. 45 550,00	Kr. 34 250,00		Kr. 42 000,00
Kontingent forskudd	Kr. 17 400,00	Kr. 8 000,00	Kr. 12 600,00	Kr. 6 900,00		Kr. 10 000,00
Gaver/tilskudd	Kr. 11 849,15	Kr. 3 000,00	Kr. 1 020,15			Kr. 0,00
Hringariki/publikasjoner	Kr. 2 376,00	Kr. 2 000,00	Kr. 2 239,90	Kr. 4 552,00		Kr. 3 000,00
Data	Kr. 0,00					Kr. 0,00
Admin/annonser	Kr. 0,00		Kr. 30,18			Kr. 0,00
Rente/Gebyr	Kr. 91,82	Kr. 150,00	Kr. 144,88	Kr. 137,55		Kr. 0,00
	Kr. 70 716,97	Kr. 53 150,00	Kr. 61 585,11	Kr. 45 839,55		Kr. 55 000,00
	Regnskap 2015	Budsjett 2015	Regnskap 2014	Regnskap 2013		Budsjett 2016
	Driftskostnader	Driftskostnader	Driftskostnader	Driftskostnader		Driftskostnader
Kontingent	Kr. 0,00	Kr. 0,00				Kr. 0,00
Kontingent forskudd	Kr. 0,00	Kr. 0,00				Kr. 0,00
Gaver/tilskudd	Kr. 0,00	Kr. 0,00		Kr. 5 000,00		Kr. 5 000,00
Hringariki/publikasjoner	Kr. 31 083,00	Kr. 35 000,00	Kr. 38 660,00	Kr. 33 354,00		Kr. 30 000,00
Data	Kr. 10 798,75	Kr. 10 000,00				Kr. 4 000,00
Admin/annonser	Kr. 4 619,90	Kr. 8 000,00	Kr. 6 758,90	Kr. 8 098,50		Kr. 10 000,00
Rente/Gebyr	Kr. 136,00	Kr. 100,00	Kr. 134,00	Kr. 129,00		Kr. 100,00
	Kr. 46 637,65	Kr. 53 100,00	Kr. 45 552,90	Kr. 46 581,50		Kr. 49 100,00
	2015	2015 Budsjett	2014	2013		2016 Budsjett
Driftsresultat	Kr. 24 079,32	Kr. 50,00	Kr. 16 032,21	-Kr. 741,95		Kr. 5 900,00
Beholdning	01.01.2015	31.12.2015	Frimerker på lager			
Kasse	Kr. 114,00	Kr. 0,00		Pålydende	Antall	Total
Hønefoss Sparebank	Kr. 143 291,11	Kr. 167 484,43		Kr. 14,00	134	Kr. 1 876,00
Sum beholdning	Kr. 143 405,11	Kr. 167 484,43		Kr. 20,00	2	Kr. 40,00
				Kr. 27,00	3	Kr. 81,00
Beholdning 31.12.2015	Kr. 167 484,43			Kr. 5,00	3	Kr. 15,00
Beholdning 01.01.2015	Kr. 143 405,11			Kr. 4,00	4	Kr. 16,00
Driftsresultat kontroll	Kr. 24 079,32			Kr. 1,00	54	Kr. 54,00
				Total		Kr. 2 082,00
Hønefoss 31/12-2015						
Nils Elsrud						
kasserer						

Ringerike Slektshistorielag

Årsmøte

ble holdt tirsdag 9. februar 2016 kl 1900, Svenskestua, Ringerikes Museum.

Fra styret deltok: Sten Høyendahl, Grete Borgersrud, Nils Elsrud, Tom Larsen og Sigurd Huseby.
Fra valgkomitéen møtte Knut H. Nebell og Odd P. Solstad. Utover dette møtte fire medlemmer.

Sten Høyendahl ønsket velkommen.

- Godkjenning av de frammøtte representantene. a. Det var 11 stemmeberettigede.
- Godkjenning av innkallingen, sakliste og forretningsorden.
a. Innkalling kunngjort i to ganger i Ringerikes Blad. Sakliste og forretningsorden godkjent.
- Valg av møteleder. a. Møteleder ble Sten Høyendahl.
- Valg av sekretær og to til å signere protokoll.
a. Referent: Tom Larsen
b. Signere protokoll: Marte Inger Stubberud og Sigvald Dalen.
- Behandling av beretning for siste periode.
a. Årsberetningen ble delt ut og gått gjennom punkt for punkt før lederen erklærte årsmeldingen for godkjent.
- Behandling av regnskap i revidert stand, samt budsjett for kommende periode.
a. Det reviderte regnskapet for 2015 ble gjennomgått av Nils Elsrud. Regnskapet viste en feil, og trenger en liten justering i forbindelse med tilbakeføring av kr 10 000.
Forslag til budsjett for 2016 ble lagt fram og godkjent.
- Behandling av innkomne forslag og saker.
a. Ingen forslag var kommet inn.
- Valg av styre, valgkomité og revisor.

Leder:	Sten Høyendahl	gjenvälgt for 2 år (2016-17)
Nestleder:	Grete Borgersrud	(ikke på valg)
Kasserer:	Nils Elsrud	gjenvälgt for 2 år (2016-17)
Sekretær:	Tom Larsen	(ikke på valg)
Styremedlem:	Sigurd Huseby	gjenvälgt for 2 år (2016-17)
Styremedlem:	Anne-Berit Tuft	(ikke på valg)
Varamedlem:	Lars Kristian Goa	valgt for 2 år (2016-17) - ny i verv
Varamedlem:	Hanne J. Trume	(ikke på valg)
Valgkomité:	Knut H. Nebell	(ikke på valg)
	Paul T. Hoseth	(ikke på valg)
	Odd P. Solstad	gjenvälgt for 3 år (2016-18)
Revisor	Olaf Ingesen	(ikke på valg)

Redaksjonen i Hringariki ble besluttet utvidet med Marte Inger Stubberud, ny i verv, og med ansvar for lagets hjemmeside.

Etter valgene ble det en diskusjon om hvordan vi best kan verve nye medlemmer til laget.

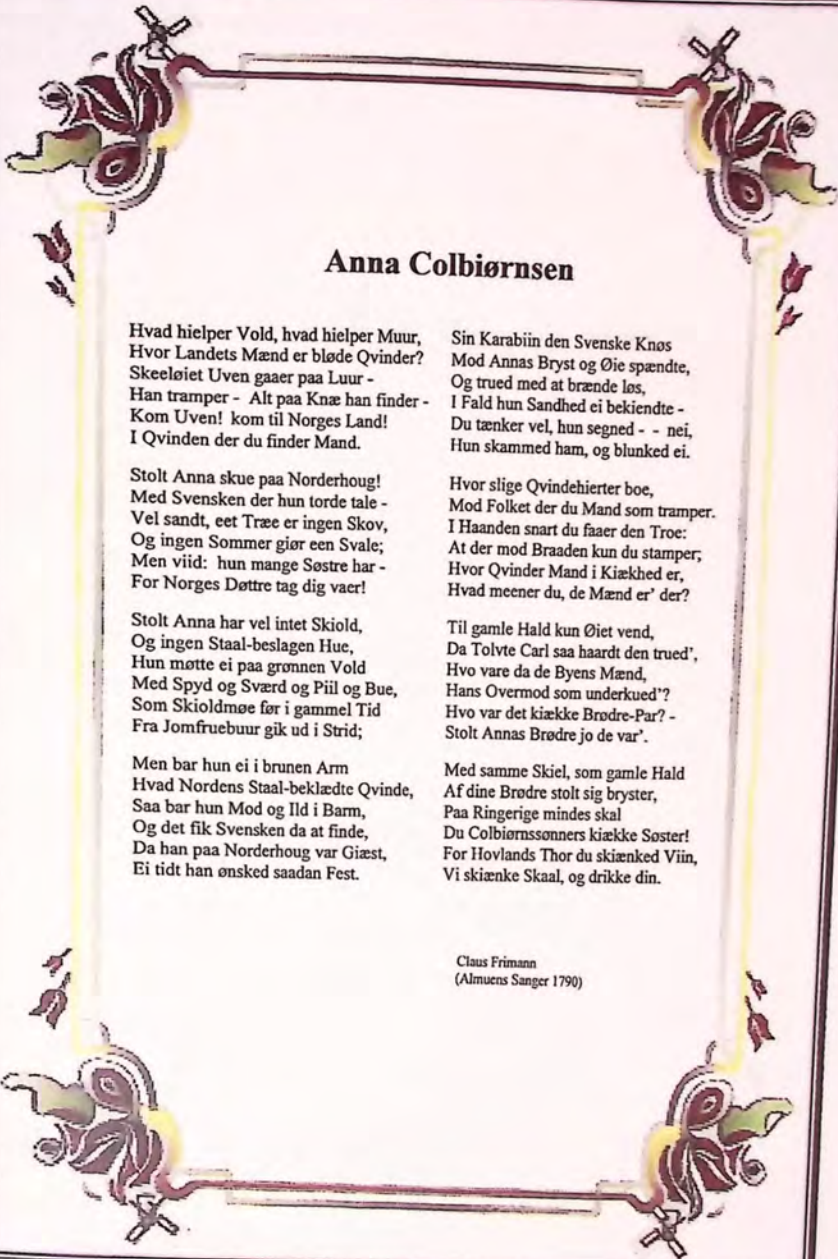
Leder Sten Høyendahl takket for oppmøtet. Årsmøtet ble da avsluttet.

Tom Larsen
sekretær

Protokoll signert

Sigvald Georg Dalen
sign.

Marte Inger Stubberud
sign.

Anna Colbiørnsen

Hvad hjælper Vold, hvad hjælper Muur,
Hvor Landets Mænd er bløde Qvinder?
Skeeløiet Uven gaaer paa Luur -
Han tramper - Alt paa Knæ han finder -
Kom Uven! kom til Norges Land!
I Qvinden der du finder Mand.

Stolt Anna skue paa Norderhoug!
Med Svensken der hun torde tale -
Vel sandt, eet Træe er ingen Skov,
Og ingen Sommer gjør een Svale;
Men viid: hun mange Søstre har -
For Norges Døttre tag dig vaer!

Stolt Anna har vel intet Skiold,
Og ingen Staal-beslagen Hue,
Hun møtte ei paa grønne Vold
Med Spyd og Sværd og Pii og Bue,
Som Skioldmøe før i gammel Tid
Fra Jomfruebuur gik ud i Strid;

Men bar hun ei i brunen Arm
Hvad Nordens Staal-beklædte Qvinde,
Saa bar hun Mod og Ild i Bam,
Og det fik Svensken da at finde,
Da han paa Norderhoug var Giæst,
Ei tidt han ønsked saadan Fest.

Sin Karabiin den Svenske Knos
Mod Annas Bryst og Øie spændte,
Og trued med at brænde løs,
I Fald hun Sandhed ei bekiendte -
Du tænker vel, hun segned - - nei,
Hun skammed ham, og blunked ei.

Hvor slige Qvindehierter boe,
Mod Folket der du Mand som tramper.
I Haanden snart du faaer den Troe:
At der mod Braaden kun du stamper,
Hvor Qvinder Mand i Kiækhed er,
Hvad meener du, de Mænd er' der?

Til gamle Hald kun Øiet vend,
Da Tolvte Carl saa haardt den trued',
Hvo vare da de Byens Mænd,
Hans Overmod som underkued'? -
Hvo var det kiække Brødre-Par? -
Stolt Annas Brødre jo de var'.

Med samme Skiel, som gamle Hald
Af dine Brødre stolt sig brystet,
Paa Ringerige mindes skal
Du Colbiørnssønners kiække Søster!
For Hovlands Thor du skienked Viin,
Vi skienke Skaal, og drikke din.

Claus Frimann
(Almuens Sanger 1790)

B

Avs.

Ringerike Slektshistorielag

v/ Nils Elsrud

Paasche Aasensvei. 26

3514 Hønefoss.